

Riikka Heiskanen

Rakennusten koristemaalauksen restaurointi

**Maisterin tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Musiikin, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen
laitos
Taidehistoria
Kevät 2017**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Musiikin, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos
Tekijä Riikka Heiskanen	
Työn nimi Rakennusten koristemaalauksen restaurointi	
Oppiaine Taidehistoria	Työn laji Maisterin tutkielma
Aika Kevät 2017	Sivumäärä 88
<p>Maisterin tutkielmassani tarkastelen koristemaalattujen rakennuspintojen restauroinnin ilmiötä ja sen kehittymistä nykyiseen muotoonsa. Rakennuspintojen restaurointi sisältää erilaisia toimia konservoinnista uusien osien toteuttamiseen sisältäen myös rekonstruoinnin. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten rakennussuojelun arvotaustan muodostuminen liittyy näihin restaurointitoimenpiteisiin ja miten rakennuspintojen restaurointi on muuttunut 1960-luvulta alkaen.</p> <p>Arvotaustan muodostumisen selvittämiseksi tutkin kulttuuriperinnön suojelua koskevia kansainvälisiä peruskirjoja, rakennussuojelun normeja ja niihin liittyvää kirjallisuutta. Empiirisen osan aineistona on pääkaupunkiseudulla toimivan maalarimestari Pirjo Lahdenperän keräämä lehtileikekokoelma vuosilta 1976-2006 sekä ne <i>Maalari</i>-lehden ja sen jatkajan <i>Väri- ja Pinta</i> -lehden 138 artikkelia, joissa on käsitelty rakennuspintojen restaurointia numerosta 6/1964 numeroon 1/2015. Molempien kokoelmien artikkeleiden sisällön analyysimenetelmässä aineisto kuvaillaan, pilkotaan ja kootaan uudelleen toistuvien teemojen löytämiseksi ja kuvan rakentamiseksi tutkittavasta ilmiöstä</p> <p>Rakennusten koristemaalausperinteen lähes katkettua ennen sotia, oli nämä käsityötaidot lähellä kadota 1960-luvulta alkaneen rakentamisen muuttumisen vaikutuksesta. Taidot eivät kuitenkaan täysin kadonneet vaan ovat edelleen osa elävää traditiota. Alalla toimii monen eri ammatin taitajia täydentäen toistensa osaamista. Ymmärretään rakennuspintoihin erikoistuneiden konservattoreiden tärkeys vielä olemassa olevien alkuperäisten koristemaalauksen säilyttäjinä. Sallitaan rekonstruoinnit visuaalisen yhtenäisyyden tavoittelemiseksi ja ymmärretään kädentaitojen sekä materiaalituntemuksen merkitys näissä töissä. Iso merkitys on myös suunnittelijoiden erikoistumisella restaurointiin ja huolellisella rakennushistorian selvityksellä suunnittelun tueksi. Taitavalla rekonstruoinnilla saavutetaan arkkitehtonista integriteettiä tukeva visuaalinen integriteetti, jossa on oma asema konservoiduilla autenttisilla koristemaalauksilla sekä rekonstruoiduilla koristemaalatuilla rakennuspinoilla. Säilytetään rakennuksen aineeton henki ja tunnelma sekä viedään käsityötaidon hiljaista tietoa tuleville sukupolville. Rakennuspintojen koristemaalauksen rekonstruktioiden materiaalin, muotoilun ja työstämisen autenttisuus kietoutuvat yhteen mielenkiintoisella tavalla. Edetään enemmän mielikuvitukseen perustuvista tyylihistoriallisesta restauroinnista kunkin kohteen antaman informaation perustuviin restaurointeihin, joissa eräänä päämääränä on myös tyyllillisen yhtenäisyyden saavuttaminen. Tiedon määrän ja materiaalin tuntemuksen kasvaessa myös koristemaalauksen rekonstruointimenetelmät ovat kehittyneet ja on päädytty jo paljon enemmän alkuperäistä materiaalia ja sen autenttisuutta kunnioittaviin menetelmiin.</p>	
Asiasanat – Rakennuspinta, koristemaalaukset, restaurointi, entistäminen, autenttisuus, integriteetti	
Säilytyspaikka – Jyväskylän yliopiston digitaalinen julkaisuarkisto (JYX)	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
1.1	Tausta.....	5
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	7
1.3	Tutkimusaineisto ja -menetelmä.....	8
1.4	Tärkeimmät käsitteet.....	10
1.4.1	Restaurointi ja entistäminen.....	10
1.4.2	Autenttisuus ja integriteetti.....	15
1.4.3	Koristemaalatun rakennuspinnan autenttisuus.....	16
2	RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN ARVOTAUSTAN MUODOSTUMINEN	19
2.1	Maailmanperintösopimus	19
2.1.1	Maailmanperintöluettelon ylläpito.....	21
2.1.2	Maailmanperintö Suomessa	23
2.2	Venetsian julistuksesta Burran peruskirjaan	24
2.3	Suomalainen rakennusperinnön suojelu.....	27
2.3.1	Suojelulainsäädännön kehittyminen	27
2.3.2	Voimassa oleva lainsäädäntö	29
2.3.3	Sisätilojen suojelun näkökulma	31
3	RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN KEHITYSTÄ JA KESKUSTELUJA	34
3.1	Tyylihistoriallinen restaurointi	34
3.2	Moderni restaurointi	35
3.3	Sisäpintojen restaurointi	37
4	RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN KOULUTUS 1960-LUVULTA ALKAEN	42

4.1	Keskiasteen koulutus	42
4.2	Ammattikorkeakoulutukseen johtanut kehitys.....	44
5	LEHTILEIKE- JA ARTIKKELIKOKOELMA TAUSTOITTAMASSA RAKENNUSPINTOJEN RESTAROINNIN ILMIÖTÄ	46
5.1	Kokoelmat	46
5.2	Kokoelmiin tutustumisen prosessi.....	48
5.3	Kokoelmien kertomaa.....	50
5.4	Kokoelmista esiin nousevat teemat	52
5.4.1	Muuttuva toimintaympäristö.....	53
5.4.2	Tekijät ja tekijäverkostot	55
6	RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN MUUTOS	60
6.1	Koristemaalattun rakennuspinnan rekonstruktion autenttisuus	61
7	PÄÄTÄNTÖ.....	69
8	LÄHTEET	72
LIITTEET 1-2		

1 JOHDANTO

1.1 Tausta

Tämän tutkielman aiheena on historiallisten rakennusten koristemaalattujen rakennuspintojen restaurointi. Suomalaisessa¹ rakennusperinnössä koristemaalauksen huippu-kausi sijoittuu 1800-luvun viime vuosikymmenille.² Selvitän koristemaalauksen restauroinnin kehitystä alkaen 1800-luvun lopun tyylihistoriallisesta restauroinnista. Tavoitteena on taustoittaa 1900-luvun lopun koristemaalauksen restauroinnin ”kulta-aikaa”.³ Teen tutkielmassani muutaman kuvauksen 2010 luvulla tehdyistä restauroinneista selventääkseni koristemaalauksen restauroinnissa tapahtunutta muutosta.

Koristemaalauksen restauroinnin kehitys on kiinnostanut minua jo pitkään. Taustalla ovat maalariopintoni Helsingin Maalariammattikoulussa (1981–1984) ja opintoni rakennuspintojen konservoinnin suuntautumisalalla Vantaan käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa (1984–1987) sekä työkokemukseni korjaustyömailla. Konservattoriksi valmistumisen jälkeen työskentelin viitisen vuotta erilaisissa rakennusten sisämaalauksissa aina ensimaalauksesta konservointiin eri maalauksalan työnantajien palveluksessa. Työkokemusta koristemaalauksen restauroinnista kertyi muun muassa Helsingin Leijona-korttelista ja Säätytalolta. Siirryin 1990-luvun alussa pintakäsittelyalan ammatillisen aineiden lehtoriksi ammatilliseen oppilaitokseen, jollaisessa olen työssä edelleen. Opetustyön ohella olen opiskellut taidehistoriaa Helsingin yliopiston avoimessa yliopistossa ja tehnyt proseminaariesitelmän aiheesta Kiinteän sisustuksen pintakäsittelyiden restaurointi (1996). Siinä pohdin miten restaurointiperiaatteet toteutuvat käytännössä esimerkkikohteissa Venetsian julistuksen näkökulmasta. Artenomityöni Restaurointialan tutkintojen tunnettuus (2001), käsittelee aihetta pintakäsittelyiden korjaamista sivuavien tutkintojen näkökulmasta.

¹ Ei kansallisuuteen viittaava vaan maantieteellinen rajaus.

² Pietarila 2004, 75.

³ Setälä 2012, 88.

Maisterin tutkielmani aihetta miettiessäni ja lähdemateriaaliin tutustuessani olen havainnut, että vaikka rakennusten restauroinnista on kirjoitettu runsaasti, on erityisesti rakennuspintojen pintakäsittelyihin keskittyvää restaurointifilosofista pohdintaa julkaistu niukasti.⁴ Vuonna 1964 julkaistussa *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojele*-teoksessa todetaan, että rakennuksista voidaan pelastaa yksityiskohtia esimerkiksi siirtämällä sisätila toiseen paikkaan kuten tehtiin hotelli Kämpin uudelleen rakentamisen yhteydessä.⁵ Museovirastossa pitkän uran tehneen konservattori Pentti Pietarilan mukaan Hotelli Kämpin purkaminen ja uudelleen rakentaminen 1960-luvun loppupuolella muodostaa taitekohdan suhtautumisessa rakennusmateriaalien säilyttämiseen.⁶

Sisätilojen ja erityisesti rakennuspintojen suojele on koettu tärkeäksi viime vuosikymmeninä, sillä korjausrakentamisen lisääntyessä ja rakennusten käyttötarkoituksen muutoksissa katoaa jatkuvasti eri aikakausilta olevia sisustuksia ja niihin kuuluvia materiaaleja. Tämä koskee niin vanhempaa rakennusperintöä kuin 1950-luvulta eteenpäin valmistunutta rakennuskantaa. Jälleen ajatellaan, että rakennus muodostaa funktionaalisen kokonaisuuden, jonka sisätiloja tarkastellaan kokonaistaideteoksina ja kerroksellisina historiallisina dokumentteina.⁷

Selvää on, että etusijalla on rakennuksen säilyminen purkamisen vaihtoehtona, mutta on mielenkiintoista, miten säilyttämiseen liittyvät arvot ilmenevät korjatun rakennuksen rakennuspintojen koristemaalausten kohtelussa. Kuten vuoden 2015 lopulla valmistuneen Kansalliskirjaston korjauksen suunnitellut arkkitehti Pauno Narjus toteaa: ”*Tällaisessa pitää tehdä valintoja, kunnioitetaanko alkuperäistä teosta vai jätetäänkö eri aikakausien kerrostumat. Me valitsimme monessa kohtaa alkuperäisasun. Aina löytyy niitä, joiden mielestä olisi pitänyt tehdä toisin*”.⁸

⁴ Seinäpintojen suojele on käsitelty Liisukka Oksan Jyväskylän yliopistoon tehdyssä maisterin tutkielmassa *Puukaupunki rakennussuojelelun näkökulmasta. Miten Kristiinankaupungin rakennussuojele on toteutunut?* (2016) JY/MO.

⁵ Wickberg 1964, 167.

⁶ Pietarila 2004, 18.

⁷ Sisätilojen suojele 2003,9. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut.

⁸ K. Moilanen. Engelin helmi puhdistettiin HS 6.1.2016

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Restauroitaessa rakennuksia arvioidaan ja tuotetaan menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta tiettyinä hetkinä tehtävinä toimenpiteinä. Rakennusten restaurointi sisältää erilaisia toimia konservoinnista uusien osien toteuttamiseen sisältäen myös rekonstruoinnin.⁹ Tämä tutkimuksen tavoitteena on selvittää rakennuspintojen koristemaalausten restauroinnin ilmiötä ja sen kehittymistä nykyiseen muotoonsa. Taustoitan ilmiötä rakennussuojelun kansainvälisen ja kotimaisen arvotaustan muodostumisen selvittämisellä sekä rakennuspintojen restauroinnin historian kuvailulla. Tärkeä osa rakennuspintojen restauroinnin ilmiötä ovat näitä töitä tehneet henkilöt, heidän koulutautuminen tehtäviinsä ja ympäristö, jossa he toimivat. Ymmärtääkseni rakennuspintojen restauroinnin kehitystä ja muutosta, pohdin empiirisestä aineistosta nousevien esimerkkien kautta restaurointien suhdetta aineelliseen autenttisuuteen. Haluan ymmärtää, miten rakennussuojelun arvotausta liittyy toimenpiteisiin rakennuspintojen restauroinneissa.

Hotelli Kämpin purkaminen oli ensimmäinen vanhan rakennuksen purkuhanke, josta keskusteltiin vilkkaasti lehdistössä. Sen purkamista pidettiin kulttuuriskandaalina. Tämä ei kuitenkaan estänyt purkamista, jota puolusteltiin rakennuksen perustusten pettämisellä ja sillä, että rakennustaiteellisesti arvokasta säilytettiin siirrettynä ja rekonstruoituna uudessa Kämpissä. Tällä tarkoitettiin Esplanadin puoleisen julkisivun uudelleen rakentamista vanhan mallin mukaiseksi, pääportaikon ja peilialin rakenteiden ja rakennuspintojen koristemaalausten rekonstruointia sekä peilialin kankaalle maalattujen seinä- ja kattomaalausten irrotusta, puhdistusta, paikkausta ja uuteen paikkaan asentamista.¹⁰ Käytän Hotelli Kämpin purkamista ja uudelleen rakentamista esimerkkinä selostaessani restauroinnin kehittymistä ja rakennuspintojen korjauksen

⁹ Perkkiö 2007, 32.

¹⁰ Manninen 2004, 49.

historiaa. Siellä tehdyillä töillä on oma osansa rakennusten restauroinnin ja konservoinnin koulutuksen historiassa ja niistä saa selkeitä esimerkkejä autenttisuuden käsitteen ymmärtämiseen.

Tutkimuksen tavoitteeseen pääsemiseksi muodostin seuraavat rakennussuojelun arvonmuodostusta, rakennuspintojen restauroinnin kehitystä ja koristemaalattujen pintojen autenttisuutta peilaavat tutkimuskysymykset.

1. Miten rakennuspintojen restauroinnin kansainvälinen ja kotimainen arvopohja on muotoutunut ja miten rakennuspintojen restauroinnin arvot näkyvät yleisessä keskustelussa?
2. Miten rakennuspintojen restaurointien on muuttunut viimeisen kuudenkymmenen vuoden aikana ja kuinka tämä muutos on sidoksissa rakennuspintojen restaurointitoita tekevien koulutustaustaan?
3. Miten suhtautuminen koristemaalattujen rakennuspintojen autenttisuuteen ja rekonstruoitiin ymmärretään?

1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Rakennuspintojen restauroinnin arvotaustan muodostumisen ja historian selvittämiseksi tutkin kulttuuriperinnön suojelua koskevia kansainvälisiä peruskirjoja, rakennussuojelun normeja ja niihin liittyvää kirjallisuutta. Lisäksi aineistona on sekä kotimaista että ulkomaista kulttuuriympäristön suojeluun ja hoitoon liittyvää asiantuntijakirjallisuutta, jota on julkaistu kirjoina, artikkeleina, seminaarijulkaisuina sekä tutkimusraportteina. Kiinnostava kuvaus 2000-luvun alun tilanteesta on Opetusministeriön julkaisema *Sisätilojen suojelu*-työryhmämuistio.¹¹ Siinä keskitytään rakennussuojelukysymyksiin ja restaurointien suunnitteluun eikä niinkään niiden toteuttamiseen. Muistion koulutusta koskeva osuus käsittelee rakennusten suunnittelijoiden koulutusta ja restauroinnin osuutta siinä.

¹¹ Opetusministeriön työryhmämuistio ja selvitys 2003:18.

Rakennuspintojen restaurointien toteutumista selvitän keräämästäni empiiristä aineistosta. Aineiston pääosan muodostaa pääkaupunkiseudulla toimivan maalarimestari Pirjo Lahdenperän keräämä *Lehtileikekokoelma*¹² vuosilta 1976–2006 *Lehtileikekokoelmaa* täydentää *Maalari*-lehden ja sen jatkajan *Väri- ja Pinta* -lehden restaurointia sivuavista artikkeleista muodostamani *Artikkelikokoelma*. Artikkeleiden sisällön tutkimiseen sovellan menetelmää, joka on esitetty Sari Pietikäisen ja Anne Mäntynen kirjassa *Kurssi kohti diskurssia* (2009).¹³ Menetelmässä aineisto ensin kuvaillaan sen erityispiirteiden ymmärtämiseksi. Sen jälkeen tehdään aineiston uudelleen luokittelu, jossa se pilkotaan pienempiin osiin ja kootaan uudelleen. Luokittelun avulla etsitään aineistossa toistuvia teemoja, joiden avulla rakennetaan kuvaa tutkittavasta ilmiöstä.

Lehtileike- ja artikkeliaineistot muodostavat satunnaisen näytteen ajankohtaisesta keskustelusta. Jotta aineiston sisältämä tieto olisi käytettävissä, on sitä luokiteltu ja teemoitettu. Tämän työn tuottaman tiedon tehtävänä on luoda taustaa ja toimia esimerkkeinä restaurointien toteutuksista ja niistä käydyistä keskusteluista. Käsittelen aineistoa ja näitä teemoja luvussa viisi.

Tutkielma on luonteeltaan historiatutkimus, jossa käytetään menetelmänä valittujen tekstien sisällön analyysiä. Tämä on mahdollista, sillä taidehistoriallisessa tutkimuksessa on tapahtunut 1970- ja 1980-luvuilta käynnistynyt tutkimuksellisen painopisteen muutos, jolle on ominaista ilmiöiden kielellisyyden korostaminen. Taidehistoriallisessa tutkimuksessa visuaalisia ilmiöitä voidaan tutkia tekstien avulla.¹⁴ Visuaalista ilmiötä tässä tutkielmassa edustavat rakennuspintojen koristemaalaukset. Niihin ei ole taiteessa tai sen tutkimuksessa kiinnitetty suurta huomiota. Silja Rantasen mukaan: *”On olemassa sanaton sopimus, ettei maalattuihin seiniin kiinnitetä samanlaatuista huomiota kuin seinämaalauksiin tai maalauksiin.”* Koristellut pinnat sijaitsevat Rantasen mukaan taiteen

¹² Käytän termiä *Lehtileikekokoelma* Pirjo Lahdenperän keräämästä kokoelmasta. *Maalari* -lehden tai *Väri- ja Pinta* -lehden aineistosta käytän nimeä *Artikkelikokoelma*. Viitauksissa *Lehtileikekokoelmaan* käytän omaa koodia. *Artikkelikokoelmaan* viitataan lehden nimellä, numerolla ja sivulla.

¹³ Pietikäinen, Mäntynen 2009, 174.

¹⁴ Lähdesmäki 2012, 39.

ja muun maailman raja-alueella.¹⁵ Sisustuksien tyylihistoriasta on kirjoitettu suhteellisen paljon, mutta koristemaalaukset ja niiden restauroinnin historia on jäänyt usein sivulauseen asemaan kirjoitettaessa asiantuntijakirjallisuutta arkkitehtuurin restauroinnista.

Koristemaalauksia voidaan lähestyä menetelmällä, jota on aloitettu kutsumaan tekniseksi taidehistoriaksi silloin kun tutkimuksen kohteena on museossa sijaitseva taide-teos. Tarvitaan niin taidehistorioitsijan, konservattorin kuin luonnontieteelliset tutkimusmenetelmät hallitsevan konservointianalyytikon yhteistyötä taideteoksen historian selvittämiseen.¹⁶ Rakennusten pintakäsittelyiden alueella vastaavat henkilöt saattaisivat olla esimerkiksi museon rakennustutkija, rakennuspintoihin erikoistunut konservattori ja materiaalitutkimusten tekijä. Tämä yhteistyö on kehittymässä kansainvälisesti omaksi erikoisosaamiseksi, joka tunnetaan termillä ”*Architectural Paint Research*”. Ensimmäinen alan kongressi pidettiin Lontoossa vuonna 2000 temalla ”*Layers of Understanding: Setting the Standards for Architectural Paint Research*.”¹⁷ Suomessa termiä vastaa lähinnä väri- tai väritystutkimus, joita tehdään osana rakennushistoriallisia selvityksiä.¹⁸

1.4 Tärkeimmät käsitteet

1.4.1 Restaurointi ja entistäminen

Rakennusperintöä käsittelevässä asiantuntijakirjallisuudessa ja muussa viestinnässä on käytetty restauroinnin käsitettä joustavasti, jolloin kirjoittajan lähtökohdat ja kirjoituksen ajankohta ovat vaikuttaneet käsitteen sisältöön. Seuraavassa teen katsauksen restaurointitermin historiaan ja keskeisiin lähimenneisyyden määritelmiin.

¹⁵ Rantanen 2007, 29.

¹⁶ Tanhuanpää 2012, 355-357.

¹⁷ Hughes 2014, 3.

¹⁸ Väritutkimusta on käsitelty Ulla Setälän tutkielman Jyväskylän yliopistoon tekemässä maisterin tutkielmassa Väritutkimus rakennushistorian tietolähteenä (2011). JY/THO.

Restaurointi termi on ollut käytössä jo 1550-luvulta mutta nykyisen kaltainen merkitys sille on annettu 1800-luvulta lähtien John Ruskinin ja Eugene Emmanuel Viollet-le Ducin kirjoituksissa. Tosin jo heillä oli siitä toimenpiteenä vastakkaiset käsitykset. Ensimmäinen varsinaisen metodologisen ohjeiston julkaisi Camillo Boito 1883 Italiassa. Filosofisella tasolla käsitteet kiteytyivät Alois Rieglin arvoteoriassa vuodelta 1903.¹⁹ Toisen maailmansodan tuhojen korjaaminen väljensi käsitettä sisällyttämällä siihen mahdollisuuden rekonstruointiin. Teoreettista pohjaa on kehitetty lähinnä Italiassa, Ranskassa ja Englannissa, erityisesti italialainen Cesare Brandi on ollut merkittävä termin kehittäjä teoksessaan *Teoria del restauro* vuodelta 1963. Hänen mukaansa ”restaurointi muodostuu hetkestä, jolloin metodologisesti tunnustetaan taideteoksen fyysinen koostumus sekä esteettinen ja historiallinen kaksinapaisuus, tavoitteena teoksen siirtäminen tulevaisuuteen”.²⁰ Nykyisiä restaurointiasiantuntijoista italialainen Giovanni Carbonara jatkaa Brandin linjaa. Hän on korostanut restauroinnin tieteellistä luonnetta ja siihen liittyvien käsitteiden ymmärtämistä.

Väitöskirjassaan *Utilitas restauroinnissa* Miia Perkkiö määrittelee termin restauroida tarkoittavan suojeltavien tai muilla perusteilla arvokkaiksi määriteltujen rakennuksien korjaustoimenpiteitä, joiden suunnittelusta vastaa restaurointiin erikoistunut arkkitehti. Restaurointien yhteydessä tehtävä konservointi keskittyy materiaalin vaurioiden etenemisen ehkäisyyn ja materiaalin säilyttämiseen.²¹ Restaurointi perustuu aina tunnustettujen arvojen säilyttämiseen. Näin restauroinnin kohteet ovat myös tieteen ja tutkimuksen kohteita. Rakennusten restauroinneissa noudatetaan niin kutsuttuja restaurointiperiaatteita, jotka ovat kansainvälisten julistusten ja yhteistyön tuloksena kehittyneitä vakiintuneita sääntöjä. Näitä ovat:

- minimitoimenpide tai interventio (kohteen materiaalia säästävä restaurointi),
- lisäysten ja uusien osien reversibiliteetti (poistettavuus),
- lisäysten fyysinen ja kemiallinen yhteensopivuus ja kestävyys sekä
- lisäysten erottuminen alkuperäisestä teoksesta.²²

¹⁹ Perkkiö 2007, 28.

²⁰ Perkkiö 2007, 30.

²¹ Perkkiö 2007, 25.

²² Perkkiö 2007, 32.

Rakennusten restauroinnin alueella käsitteiden määrittely on kehittynyt julistusten, suositusten ja ohjeiden laatimisen kautta osana alan tutkimusta.²³ Rakennusten restauroinnista on muodostunut ammatti- ja tieteenala, jolla on oma historiansa ja filosofinen perustansa. Rakennussuojelu toteutuu lainsäädännössä ja kaavoituksessa, kun restaurointi on fyysistä toimintaa suojeltavassa rakennuskohteessa ja sen materiaaleissa.²⁴ Suomessa korjausrakentamiseen liittyvä terminologia on vielä vakiintumatonta, mutta historiallisten ja suojeltujen rakennusten restaurointi eroaa muusta korjausrakentamisesta, sillä restauroidessa on tunnistettu rakennuksen arvot ja säilytetään ne. Tämä edellyttää erikoistuneita suunnittelijoita ja työn toteuttajia.

Entistäminen termi kulkee mukana ja sitä käytetään runsaasti aineistoni sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleissa. Asiantuntijakirjallisuudessa suositaan enimmäkseen restaurointi –sanaa. Entistäminen saattaa vertautua entisöinti termiin. Rärkeimmillään entisöinniksi on kutsuttu esimerkiksi huonekalujen lipeäpesua, jolla on poistettu kaikki pintakäsittelyt koristemaalauksineen. Viitatessani aineistoni lähteisiin, käytän siinä olevaa termiä.

Käsitteiden käytön yhtenäistämiseksi on työskennelty niin kansainvälisesti kuin kansallisesti muun muassa erilaisissa sanastohankkeissa. Sanastotyön tulos on *Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto*. Sanasto on julkaistu vuonna 2011 Euroopan neuvoston, Museoviraston ja Sanastokeskus TSK ry:n yhteistyönä. Se on osa Euroopan neuvoston HEREIN-verkoston (European Heritage Network) kansainvälistä kulttuuriperintöalan monikielistä tesarushanketta, jonka tarkoituksena on helpottaa viestintää luomalla eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan termien käyttöä koskeva ohjeistus. Sanastojen laatiminen on haastavaa, kuten *Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanaston* laatineessa työryhmässä Museovirastoa edustanut Johanna Enqvist kirjoittaa Terminfo-verkkolehdeissä, että restaurointi-termi aiheutti työryhmälle yllättävän paljon

²³ Mattinen, 2011, 123.

²⁴ Perkkiö 2007, 24.

päänvaivaa²⁵. Tämä on ymmärrettävissä, kun tarkastelee toista saman aihealueen käsitteitä luokittelevaa vuonna 2012 laadittua *Kiinteistöliiketoiminnan sanastoa*. Siinä määritellään termi restaurointi eri tavalla kuin *Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanastossa*:

Eurooppalainen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto 2011	Kiinteistöliiketoiminnan sanasto 2012
<p>379</p> <p>restaurointi</p> <p>korvaa termin/termit: entistäminen; entisöinti en restoration</p> <p>de Restaurierung</p> <p>fr restauration</p> <p>es restauración</p> <p>vanhat rakennustavat huomioon ottava, kulttuurihistoriallisen arvon säilyttävä korjaaminen, johon voi sisältyä konservoivia, rekonstruoivia ja entistäviä toimenpiteitä sekä uudisrakentamista</p> <p>Termillä on suomen kielessä laajempi merkitys kuin englannin ja saksan kielissä. en–fi-vastavuus: inexact²⁶</p>	<p>78</p> <p>restaurointi</p> <p>en restoration (2)</p> <p><i>entistäminen (1)</i>, jossa kohde palautetaan aiempaan asuun poistamalla myöhemmin tehtyjä lisäyksiä ja täydentämällä heikentyneitä tai muutettuja osia</p> <p><i>restoration (1)</i> where the target is restored to its previous form by removing later construction additions and by completing parts that have weakened or changed²⁷</p>

Sanastojen termien määritelmien erilaisuus on tiedostettu ja sanastotyö jatkuu rakennetun ympäristön omistajia edustavan Rakli ry:n hallinnoimassa hankkeessa joulukuussa 2014. Hanketta kiinteistö- ja rakennusalan sanaston laatimiseksi on valmisteltu yhdessä Ympäristöministeriön, Kiinteistöliiton, Rakennustiedon, Kiinteistöalan Koulutuskeskuksen, Museoviraston ja Sanastokeskus TSK ry:n kanssa. Sanaston pohjana käytetään vuonna 2012 julkaistua *Kiinteistöliiketoiminnan sanastoa* ja laadinnassa huomioidaan myös mm. InfraBIM-sanasto, *Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto*, kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteet sekä Rakennustiedon julkaisuista

²⁵ Enqvist 2012.

²⁶ Eurooppalaisen kulttuuripolitiikan sanasto, tietue 379, s. 84. Sanastokeskus TSK:n www-sivut.

²⁷ Kiinteistöliiketoiminnan sanasto, tietue 78, s. 41. Sanastokeskus TSK:n www-sivut.

löytyvät määritelmät.²⁸ Sanaston oli tarkoitus valmistua keväällä 2016 mutta vielä sitä ei ole julkaistu (tilanne 2/2017).²⁹ Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2012-2015 on kiinnitetty huomiota käsitteistötyöhön osana kokoelmahallinnon ja kulttuuriympäristöjen tietojärjestelmien kehittämistyötä ja kansallista Finto –hanketta.³⁰

Kotimaisten kielten keskus ylläpitää *Kielitoimiston sanakirjaa*³¹, jonka tehtävänä on kuvata suomen nykyisen yleiskielen keskeinen sanasto. Siellä sanalle restaurointi on annettu merkitys entistäminen, entisöinti, joka taas on samassa sanakirjassa saanut selityksen palauttaa t. korjata entiselleen, restauroida. Yhteinen merkitys sanoille on määritelty ympäristöministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Museoviraston ylläpitämässä *Kulttuuriympäristömme.fi* –portaalin korjausrakentamisen käsitteitä määrittelevässä osassa. Siellä käsitepari *restaurointi, entistäminen* on yhdistetty ja määritelty seuraavasti: ”Korjaus, joka tähtää rakennettuun ympäristöön tai rakennukseen sisältyvien antikvaaristen ja arkkitehtonisten arvojen ylläpitämiseen. Korjauksessa käytetään konservoivia toimenpiteitä.”³² Johanna Enqvist on kuvannut kiinnostavasti käsitteen määrittelyn ja käytön. Väitöskirjassaan *Suojellut muistot* hän toteaa, että:

”tiettyä alaa koskevien sanastojen, tesarusten tai ontologioiden luominen on tarpeellista, mikäli haluamme hyödyntää ulottuvillamme olevia tietomassoja mahdollisimman tehokkaasti tai yksinkertaisesti ymmärtää toisiamme paremmin. Monikielisessä ja monialaisessa työryhmässä konkretisoituivat niin termien kääntämiseen liittyvät ongelmat kuin sekin, että arkeologit, arkkitehdit tai taidehistorioitsijat voivat liittää yhteen ja samaan sanaan monia erilaisia käsityksiä ja määritelmiä. Käytämme siis usein samoja sanoja, mutta puhumme eri asioista – yksiselitteisesti oikeaa merkitystä ei ole. Oleellista oli myös havaita, että käsitteistömme on vahvasti sidoksissa kansainvälisellä ja kansallisella tasolla toimiviin instituutioihin: sopimukseen, lainsäädäntöön,

²⁸ Kiinteistö- ja rakennusalan sanasto –projektin esittelytilaisuus. Rakli Ry:n www-sivut

²⁹ Projektin kiinteistö- ja rakennusalan keskeisen sanaston laatimiseksi. Sanastokeskus TSK Ry:n www-sivut.

³⁰ Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelma 2012 – 2015, 28. Museoviraston www-sivut.

³¹ Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskuksen www-sivut.

³² Korjausrakentamisen käsitteet. Kulttuuriympäristömme.fi –palvelun www-sivut.

*tieteenalojen välisiin jakoihin, tutkimuksen ja hallinnon organisaatioihin, niiden historiaan ja rakenteisiin.”*³³

1.4.2 Autenttisuus ja integriteetti

Autenttisuus tulee kreikan kielen sanasta *autentia*. Länsimaissa autenttinen on merkinnyt tekstin kirjoittajaa ja epäautenttinen tekstin väärennöstä tai virheellistä kopiota. Autenttisuus liitetään aitouteen, totuudenmukaisuuteen ja rehellisyyteen.³⁴ Käsite liitettiin rakennuksiin osittain jo renessanssin aikana, jolloin rakennuksia arvostettiin niiden alkuperän takia. Seuraavilla vuosisadoilla termiä alettiin soveltaa restaurointien yhteydessä. 1880-luvulla historiallisten rakennusten restauroinneissa kiinnitettiin huomiota alkuperäiseen materiaalin ja muodon säilymiseen sekä kohteen historian ja ulkoasun varjelemiseen.³⁵ Tärkeimmät määrittelyt autenttisuudesta on tehty Naran autenttisuutta käsittelevässä asiakirjassa (1994) ja *Maailmanperintösopimuksessa* (1972) ja sen uusitutuvissa toimintaohjeistuksissa. Maailmanperintökohteiden on täytettävä vaadittavat kriteerit ja autenttisuuden testi,³⁶ jossa autenttisuudelta vaaditaan neljää aineellista ominaisuutta säilyttääkseen alkuperäisen integriteettinsä. Ne ovat kohteen muotoilun, materiaalin, työstämisen ja sijainnin autenttisuus.³⁷ Vuoden 2005 toimintaohjeistuksessa *Maailmanperintösopimuksen* toimeenpanemiseksi autenttisuuden käsite laajeni perinteisiin, tekniikoihin ja kieleen sekä muuhun aineettomaan perintöön kuten henkeen ja tunnelmaan.³⁸ Autenttisuuden käsitteen ymmärtäminen on tärkeää restauroinnin suunnittelussa ja toteutuksessa. Rakennuspintojen yhteydessä siihen liittyy myös suhtautuminen rekonstruktioon, jota esiintyy lisääntyvissä määrin historiallisten rakennusten koristemaalausten restauroinneissa meillä 1960-luvun lopulta alkaen.

³³ Enqvist, 2016,14-15.

³⁴ Perkkiö 2007, 46-47.

³⁵ Perkkiö 2007, 48.

³⁶ Perkkiö 2007, 52.

³⁷ Feilden, Jokilehto 1993, 17. Näistä löytyy useampia käännöksiä ja käytän tässä Henna Paasmalan Tampereen Teknilliselle Yliopistolle tekemässä diplomityössä käytettyjä käännöksiä. Paasmala 2014, 22.TTY/Arkkitehtuuri.

³⁸ Jokilehto 2006, 8. Käännös englanninkielistä kirjoittajan.

Rakennusten restauroinnin yhteydessä integriteetti tarkoittaa kokonaisuuden eheyttä ja rikkoontumattomuutta ja vielä useimmiten nimenomaan materiaalisen kokonaisuuden säilymistä. Integriteettiä voidaan tarkastella myös toiminnallisuuden, rakenteiden ja visuaalisuuden kautta.³⁹ Rakennuspintojen yhteydessä integriteettiä tarkastellaan erityisesti visuaalisuuden kautta.

1.4.3 Koristemaalatud rakennuspinnan autenttisuus

Käsitettä rakennuspinnat käytetään tässä tutkielmassa kuvaamaan rakennuksen sisätilan (interiöörin) pintoja, jotka muodostuvat huonetiloja ympäröivien kattojen, seinien ja lattioiden pintarakenteiden materiaaleista. Lisäksi näitä pintoja löytyy rakennuksen kiinteästä sisustuksesta. Rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain 3 §:n mukaan kiinteään sisustukseen kuuluvat ovet, ikkunat, listat, tulisijat, pinnoitteet, tekniset laitteet, kiintokalusteet tai muu näihin verrattava sisustus sekä rakennuksen käyttötarkoituksen mukaiset, siihen pysyvästi kiinnitetyt koneet ja laitteet⁴⁰. Näitä rakennuksen sisätilan ja kiinteän sisustuksen pintoja on toistuvasti käsitelty erilaisin materiaalein ja menetelmin. Niitä on voitu esimerkiksi maalata, lakata, tapetoida, päällystää, verhoilla tai saattavat ne olla käsittelemättömiäkin esimerkkinä muurattu tiilipinta. Maalattut pinnat voivat olla yksivärisiä tai eri tavoin värein ja muodoin koristeltuja. Näistä rakenteista ja niiden pintakäsittelyistä väreineen muodostuu näkemämme tai muuten aistimamme tila hajuineen ja äänineen.

Suomalaisten rakennuspintojen koristemaalauksista varhaisimpia ovat keskiaikaisten kirkkojen seinämaalaukset. Myös 1500- ja 1600-luvulta on säilynyt vähäinen määrä koristemaalauksia. Enemmän koristemaalattuja rakennuspintoja rakennuskannastamme on mahdollista löytää 1700-luvun lopun ja 1900-luvun alun välin rakennuksista. Koristemaalauksen huippukausi sijoittuu 1800-luvun viimeisille vuosikymmenille. Tällöin valmistuneet maalaukset olivat teknisesti korkeatasoisia kivi- ja puumukailuja,

³⁹ Perkkiö 2007, 54.

⁴⁰ Jääskeläinen, Syrjänen 2013, 21.

kolmiulotteisia vuoseerauksia⁴¹ sekä ornamenttiikkaa.⁴² Interiöörin kaikki pinnat oli koristeltu. Koristemaalauksen käyttö rakennuspinoilla väheni 1900-luvun alusta alkaen. Vielä 1920-luvulla koristeltiin pintoja klassisilla kuvioaiheilla. Tämän jälkeen funktionalismin arkkitehtuurissa koristemaalauksen tilalle tulivat väripinnat, joiden jako ei enää seurannut rakenteiden rajakohtia. Tehtiin voimakasvärisiä kuviokenttiä, joiden vastapainona suuret pinnat jäivät vaaleiksi⁴³

Suomalaisen rakennuskannan koristemaalaukset tunnetaan jokseenkin hyvin. Aiemmin tuntemattomien rakennusaikaisten, alkuperäisten ja myöhemmin koskemattomien, koristemaalauksen löytyminen on harvinaista, mutta mahdollista esimerkiksi alaslasketun katon⁴⁴ alta. Tällöinkin on kysymyksessä huonetilan yhden rakennusosan pinta. Kokonaisen rakennuspinoiltaan alkuperäisen huoneinteriöörin löytyminen lienee mahdotonta. Tällaiset löytyneet rakennuspinnat koristemaalauksineen täyttäsivät kaikki neljä aineellisen autenttisuuden vaatimusta, jotka ovat muotoilun, materiaalin, työstämisen ja sijainnin autenttisuus. Useimmiten kuitenkin tilanne on toinen. Rakennuksia on korjattu ja muutettu monta kertaa olemassa olonsa aikana. Korjaukset on tehty kyseisellä ajalla vallitsevien rakentamista ohjaavien käytäntöjen mukaisesti. Rakennuspintoja on saatettu restauroidakin jo useampia kertoja.⁴⁵

Koristemaalattujen rakennuspintojen tarkastelu autenttisuuden vaatimusten näkökulmasta on yksinkertaista aloittaa sijainnista. Jos itse rakennus tai sen rakennusosa säilyy alkuperäisellä paikallaan, on sen säilynyt koristeltu pintakin sijainniltaan autenttinen, vaikka saattaa olla piilossa päällemaalauksen tai levytysten alla. Sijainnin muuttuminen ei kuitenkaan poista itse siirtyvän materiaalin autenttisuutta. Esimerkkinä tästä ovat hotelli Kämpin⁴⁶ kattomaalauksen irrotus purettavasta rakennuksesta ja siirto uudisrakennukseen.

⁴¹ Viivoitusmaalauksia, joilla matkitaan kolmiulotteisia rakenteita valo- ja varjoviivoin.

⁴² Pietarila 2004, 75.

⁴³ Pietarila 2004, 104–106.

⁴⁴ Alaslaskettu katto tarkoittaa huoneen madaltamista levyrakenteilla, joilla voidaan piilottaa esimerkiksi uusia sähkövetoja.

⁴⁵ Esimerkiksi I 10. ja I 11 Sinebrychoffin museo 1979-1980. *Lehtileikekokoelma* ja 2002 Maalari-lehti 5/2002. *Artikkelikokoelma*.

⁴⁶ Katso luku 3. 3.

Sijainniltaan alkuperäisellä paikalla sijaitsevat rakennuspintojen koristemaalaukset ovat useimmiten maalattu suoraan pintaan ja voivat olla rakennusaikaisessa asussaan tai piilossa käsiteltyinä useampaan otteeseenkin uudelleen kulumien tai muodin muuttumisen takia. Molemmissa tilanteissa kaikkien käsittelykerrosten muotoilu ja työstäminen ovat myös autenttisia. Materiaalit ovat muodostuneet osaksi kohteen historiallista kerroksellisuutta. Alkuperäisen pinnan säilyminen esillä on sattumien summa, mutta koska niitä edelleen on olemassa, on niiden merkitys visuaaliselle integriteetille ymmärretty aikaisemminkin ennen kuin autenttisuuden määritelmät maailmanperintöajattelun kautta ovat levinneet rakennuspintojen restauroinnin toimenpiteisiin asti. Tutkielman aineistossa varhainen esimerkki tämänkaltaisesta kohteesta on Valtion arkiston (vuodesta 1994 Kansallisarkisto) koristemaalauksen puhdistus ja paikkaus sekä entisöimismaalaukset vuodelta 1972.⁴⁷ Rakennuksen vanhimman osan sisätilat ja erityisesti porrashalli ja sen yhteydessä olevat tilat muodostavat vaikuttavan eheän interiöririkokonaisuuden. Tosin on mahdollista, että alkuperäistä materiaalia olisi säilynyt enemmän, jos käytössä olisi ollut kaikki nykyinen tietämys rakennussuojelusta ja rakennuspintojen konservoinnista kuten oli esimerkiksi tuoreessa Kansalliskirjaston restauroinnissa, joka valmistui 2015. Kansalliskirjaston restauroinnissa toteutui vuoden 2005 *Maailmanperintösopimuksen* toimintaohjeistuksien autenttisuuden käsitteen laajeneminen perinteisiin, tekniikoihin ja muuhun aineettomaan perintöön kuten henkeen ja tunnelmaan.⁴⁸

Rakennuspintoihin voi rakennusta restauroidessa kohdistua konservoivia, rekonstruoi-
via ja entistäviä toimenpiteitä sekä käsittelyiden uusimista, jotka liittyvät rakennuksen vanhat rakennustavat huomioon ottavaan, kulttuurihistoriallisen arvon säilyttävään korjaamiseen.⁴⁹ Rakennuspintojen restaurointi on viimeinen silaus ja päättää koko rakennuksen korjausprosessin viimeisimpänä työvaiheena. Näkyvillä on muutos, joka on usein restauroitu tulkinta aikaisemmista rakennusvaiheista.

⁴⁷ Katso luku 3. 3.

⁴⁸ Winterhalter 2016, 68, 120-127.

⁴⁹ Eurooppalaisen kulttuuripolitiikan sanasto, tietue 379, s. 84. Sanastokeskus TSK:n www-sivut.

2 RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN ARVOTAUSTAN MUODOSTUMINEN

Tuoreinta rakennusperintömme suojelua koskevaa lakia uusittaessa annettiin vuonna 2009 hallituksen esitys. Siinä todettiin, että silloin voimassa ollut rakennussuojelulaki ja esityksessä oleva laki ovat sopusoinnussa monien kansainvälisten kulttuuri- ja rakennusperintöä koskevien Euroopan neuvoston ja UNESCO:n sopimusten kanssa. Näistä tärkeimpiä ovat Unescon yleissopimus kulttuuri- ja luonnon perinnön suojelemisesta, ns. *Maailmanperintösopimus* ⁵⁰vuodelta 1972 ja Euroopan neuvoston Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus, ns. *Granadan sopimus* vuodelta 1985.⁵¹ Näiden sopimusten lisäksi muut kansainväliset sopimukset, suositukset ja julistukset ovat osa jatkuvaa tutkijoiden ja suunnittelijoiden välistä keskustelua restauroinnin tavoitteista ja keinosta. Materiaalin säilymisen ja tutkimuksen kannalta tärkeimpiä peruskirjoja ovat *Venetsian julistus* vuodelta 1964, *Naran peruskirja* vuodelta 1994 ja *Burrin peruskirja* (1979, viimeisin versio 2013).⁵²

2.1 Maailmanperintösopimus

Kansallista rakennussuojelun lainsäädäntöä valmisteltaessa on tunnistettu *Maailmanperintösopimuksen* merkitys ohjaavana kansainvälisenä tahtotilan symbolina. Sopimuksen ratifioineiden valtioiden on huolehdittava kansallisesti arvokkaasta perinnöstään eikä velvollisuus rajoitu pelkästään maailmanperintökohteisiin.⁵³ Kansallisen maailmanperintöstrategian vision yksi näkökulma on, että maailmanperintökohde toimii suojelun, hoidon, restauroinnin ja esittelyn mallina muille.⁵⁴ Maailmanperintökohteiden

⁵⁰ Maailmanperintösopimus. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut.

⁵¹ Hallituksen esitys Eduskuunalle laiksi rakennusperinnön suojelemisesta sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 57 ja 166 §:n ja rikoslain 48 luvun 6 §:n muuttamisesta. Edilex-palvelun www-sivut.

⁵² Hughes 2015, 5.

⁵³ Yhteinen perintömme 2015, 6. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut.

⁵⁴ Yhteinen perintömme 2015, 16. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut.

hoitoa varten laaditut oppaat ja toimintaohjeistukset vievät eteenpäin esimerkiksi autenttisuuden vaatimusten huomioon ottamista muussakin rakennusperinnön hoidossa sekä korostavat ammattitaidon ja siten koulutuksen merkitystä tässä työssä.

Toisen maailmansodan jälkeen, vuonna 1945 perustettiin Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO⁵⁵. Tämän hallitusten välisen järjestön eräänä tavoitteena on rauhan ja turvallisuuden edistäminen kansojen välisellä yhteistyöllä ja vaikuttaminen ihmismieliin; ”koska sodat alkavat ihmisten mielissä, täytyy rauhan puolustaminenkin perustua ihmisten mieliin” todetaan UNESCO:n peruskirjassa. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1956. UNESCO:n toiminnan välineitä ovat erilaiset kansainväliset sopimukset, suositukset ja julistukset sekä jäsenmaiden kapasiteetin rakentaminen politiikkasuosituksin ja neuvonnalla. Järjestön peruskirjan mukaan tehtävinä on muun muassa ylläpitää, lisätä ja levittää tietoisuutta maailmanperinnön, kuten kirjojen, taideteosten ja monumenttien säilyttämisestä ja suojelusta sekä rohkaista yhteistyötä koulutuksen, tieteen ja kulttuurin aloilla tietoa vaihtamalla.

Muita tärkeitä kulttuuriympäristön suojeluun liittyviä kansainvälisiä toimijoita ovat:

- ICCROM⁵⁶, joka on Roomaan 1959 perustettu kansainvälinen konservointikeskus
- ICOMOS⁵⁷, joka on 1965 perustettu kansainvälinen rakennussuojelun ja kulttuuriympäristön vaalimisen asiantuntijajärjestö
- IUCN⁵⁸, joka on 1948 perustettu luonnonsuojeluun keskittyvä järjestö.

Näiden järjestöjen toimintaan kuuluu maailmanperintökohde-esitysten arviointia ja luettelossa jo olevien kohteiden seuranta.

UNESCO:n yleiskokous hyväksyi *Maailmanperintösopimuksena* tunnetun Yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelusta istunnossaan Pariisissa 16.11.1972 ja tällä hetkellä (tilanne 2/2017) sopimuksen on ratifioinut 165⁵⁹ valtiota.

⁵⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation

⁵⁶ International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

⁵⁷ International Council of Monuments and Sites

⁵⁸ International Union for Conservation of Nature

⁵⁹ Maailmanperintösopimus. UNESCO:n www-sivut.

Maailmanperintösopimuksen tavoitteena on kansainvälisen yhteistyön välinein suojata yleismaailmallisesti erityisen arvokasta kulttuuri- ja luonnonperintöä tuhoutumiselta tai rappeutumiselta. Sopimuksen toimeenpanosta vastaa Maailmanperintökomitea. Komiteaan kuuluu 21 jäsenmaata ja Suomi on valittu kaudelle 2013-2017 jo toista kertaa sen jäseneksi. Suomen edustajina komiteatyössä ovat pääjohtaja Juhani Kostet Museovirastosta ja luontopalvelujohtaja Rauno Väisänen Metsähallituksesta⁶⁰.

Maailmanperintökomitea valmistelee toimintaohjeiston (*Operational Guidelines*)

Maailmanperintösopimuksen toimeenpanemiseksi. Uusimmat ohjeistukset on julkaistu vuonna 2015 viidellä eri kielellä. Näitä perusteellisia ja laajoja (nyt 167 sivua) ohjeita päivitetään säännöllisesti jopa useamman kerran vuodessa⁶¹. Verrattuna useisiin tässä tutkielmassa käsiteltyihin julistuksiin ja peruskirjoihin, on näillä päivitettävillä ohjeilla etunaan mahdollisuus muuttua kritiikin sekä käytännön ja teorian vuorovaikutuksen tuoman tiedon vaikutuksesta.⁶²

Pariisissa sijaitseva vuonna 1992 perustettu Maailmanperintökeskus koordinoi

Maailmanperintösopimuksen toimeenpanemista, toimii Maailmanperintökomitean sihteeristönä sekä järjestää kokoontumiset. Keskuksen tehtävänä on neuvoa jäsenvaltioita maailmanperintökohteiden esittelyiden valmistelussa ja auttaa rahoituksessa Maailmanperintörahaston kautta. Keskus seuraa maailmanperintökohteiden tilaa ja antaa hätäapua kohteen ollessa uhattuna. Tehtäviin kuuluu seminaarien ja työpajojen järjestäminen sekä opetusmateriaalin tekeminen ja tiedottaminen maailmanperintöön liittyvistä asioista⁶³.

2.1.1 Maailmanperintöluettelon ylläpito

⁶⁰ Kulttuuriperintöala kansainvälistyy. Museoviraston blogin www-sivut.

⁶¹ Toimintaohjeistus. UNESCO:n www-sivut.

⁶² Mattinen 2011, 123.

⁶³ Maailmanperintökeskus. UNESCO:n www-sivut.

Maailmanperintösopimukseen kuuluu *Maailmanperintöluettelon* sekä vaarassa olevien maailmanperintökohteiden luettelon ylläpito. Maailmanperintökomitea päättää lisäyksistä *Maailmanperintöluetteloon*, jossa on tällä hetkellä (tilanne 1/2017) 1052 kohdetta, joista kulttuuriperintöä edustaa 814 kohdetta, luonnonperintöä 203 kohdetta ja yhdistelmäkohteita on 35⁶⁴. Näistä kohteista Maailmanperintökomitea on luokitellut 55 vaarantuneiksi⁶⁵. *Maailmanperintöluetteloon* voidaan ottaa kulttuuriperintöä edustava monumentti, ryhmä rakennuksia tai alue. Luonnonperintökohde voi olla fyysinen, biologinen tai geologinen kohde. Nämä kohteet ovat maailmanlaajuisesti ainutlaatuisia ja nimeämällä ne luetteloon määrätty niille yleismaailmallisesti erityinen arvo.⁶⁶ Nimetyllä kohteella on poikkeuksellista merkittävyyttä nykyisille ja tuleville sukupolville.⁶⁷Jollakin alueella sijaitsevasta harvinaisesta tai tyyppillisestä muodostuu sopimuksen kautta ihmiskunnan yhteistä aarteistoa, "the best of the best"⁶⁸.

Maailmanperintöluetteloon lisätään kohteita vuosittain. Jäsenmaat voivat esittää alueellaan sijaitsevaa kulttuuri- tai luonnonperintökohdetta tai niiden yhdistelmää lisättäväksi luetteloon⁶⁹. Luetteloon pääseminen edellyttää tarkan arviointiprosessin läpikäymistä. On tärkeää, että jäsenmaa on inventoinut omasta kulttuuri- ja luonnonperinnöstään ehdokkaita aieluetteloon. Suomi on tehnyt tätä inventointia yhteistyössä muiden pohjoismaiden kanssa, jotta vältyttäisiin tilanteelta, jossa eri maista tulee samankaltaisia esityksiä⁷⁰. Suomella on tällä hetkellä kuusi ehdotusta aieluettelossa: Paimion sairaala, Saimaa-Pielisen järvi-alue, Hauensuolen kaiverrukset, Ukonsaaren palvontapaikka, Patti-joen kastelli ja Astuvansalmen kalliomaalaukset⁷¹. Tehtyään aieluettelon, jäsenmaa valitsee sieltä esitettävän kohteen, josta valmistellaan laajat ehdotusaineistot dokumentointineen ja karttoineen. Esitysten valmisteluun on laadittu opas *Preparing World Heritage Nominations*. Esitykset jätetään määrämuotoisina lomakkeina tarkastettavaksi Maailmanperintökeskukseen kerran vuodessa tammikuun loppuun mennessä. Teknisen

⁶⁴ Maailmanperintöluettelo. UNESCO:n www-sivut.

⁶⁵ Maailmanperintöluettelo. UNESCO:n www-sivut.

⁶⁶ OUV, outstanding universal value; Yleismaailmallisesti erityinen arvo, Yhteinen perintömme 2015, 68.

⁶⁷ Jokilehto 2006, 1.

⁶⁸ Jukka Jokilehto luennolla Jyväskylän yliopistossa 27.11.2013.

⁶⁹ Suomen maailmanperintökohteet. Museoviraston www-sivut.

⁷⁰ Kärki 2003,24.

⁷¹ Aieluettelo. UNESCO:n www-sivut

tarkastuksen jälkeen esitykset arvioivat tieteellisestä näkökulmasta asiantuntijajärjestöt vierailien kohteessa ja verraten sitä *Maailmanperintösopimuksen* kriteereihin.

Kulttuuriperintöesityksestä ICOMOS arvioi autenttisuuden sekä integriteetin ja säilyneisyyden tilan arvioi ICCROM. IUCN arvioi luonnonperintöesitykseen kohteen integriteetin. Arvioinnista tehdään raportti, jossa kannanotolle pohjan luovat varsinainen esitys ja kohteessa vierailleen asiantuntijan arvio⁷². Arvioidun kohteen luetteloon ottamisesta päättää vuosittain maailmanperintökomitea.

Arviointiprosessilla varmistetaan, että luetteloon valittu kohde on maailmanlaajuisesti ainutlaatuinen ja täyttää toimintaohjeiden kymmenestä kriteeristä ainakin yhden.⁷³

Esimerkiksi kulttuurikohteilta edellytetään, että ne ovat inhimillisen luovuuden mestariteoksia tai poikkeuksellisen merkittäviä todisteita olemassa olevasta tai jo hävinneestä kulttuurista. Kohde voi olla merkittävää historiallista aikakautta edustava rakennustyyppi tai kuvastaa tietyn kulttuurin perinteistä asutusta. Se voi myös liittyä tapahtumiin, eläviin perinteisiin, aatteisiin, uskontoihin ja uskomuksiin tai taiteellisiin ja kirjallisiin teoksiin. Luonnonperintökohde voi taas kertoa maapallon historian tärkeästä kehitysvaiheesta tai olla esimerkki käynnissä olevasta ekologisesta tai biologisesta muutoksesta. Se voi edustaa poikkeuksellisen kaunista maisemaa tai olla uhanalaisen eläinlajin tyysija.⁷⁴

2.1.2 Maailmanperintö Suomessa

Suomi liittyi *Maailmanperintösopimukseen* vuonna 1987. Ensimmäisiä suomalaisia kohteita *Maailmanperintöluettelossa* olivat vuonna 1991 liitetyt Suomenlinna ja Vanha Rauma. Tämän jälkeen on lisätty kulttuuriperintökohteina Petäjäveden vanha kirkko vuonna 1994, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas vuonna 1996, Sammallahden pronssikautinen röykkiöaluealue vuonna 1999, Struven kolmiomittausketju vuonna 2005 ja ensimmäisenä luonnonperintökohteena Merenkurkun saaristo vuonna 2006.

⁷² Ehrström, Lindh 2002,33.

⁷³ Maailmanperintövalinnat. UNESCO:n www-sivut.

⁷⁴Maailmanperintö. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut.

Kulttuuriperintökohteissa on useimmiten ollut kriteerinä merkitys ihmiskunnan historiassa.⁷⁵ Maailmaperintökohteitamme ei ole suojeltu erityisin säädöksin, vaan niitä koskevat samat säännökset kuin muutakin kulttuuri- ja luonnonperintöä.⁷⁶

Suomessa maailmanperintötoimintaa toteutetaan yhteistyössä eri ministeriöiden ja virastojen kesken. Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuualueella on kulttuuriperintö ja ympäristöministeriön vastuualueella on luonnonperintö. Mukana toiminnassa ovat Museovirasto, Metsähallitus, Opetushallitus ja paikalliset toimijat kuten kunnat ja kohteiden omistajat. Tärkeä toimija on kansainvälisen asiantuntijajärjestön ICOMOSin Suomen osasto ry⁷⁷, jonka yhteydessä toimii maailmanperintötyöryhmä. Sen tarkoituksena on toimia suomalaisten maailmanperintökohteiden hyväksi keskustelufoorumina ja yhteisten asioiden tukena. Työryhmässä on edustus kaikista Suomen maailmanperintökohteista sekä IUCN:n edustaja⁷⁸. Tärkeä yhteistyön muoto maailmanperintötyöryhmän organisoima hoitosuunnitelmakoulu, jossa Suomen maailmanperintökohteet työstävät yhteisissä työpajoissa hoitosuunnitelmiaan. Hoitosuunnitelma⁷⁹ on strateginen ja operatiivinen työkalu, jonka maailmanperintöluetteloon otettavat kohteet laativat jo esitysvaiheessa, mutta jonka jo luettelossa olevatkin kohteet joutuvat tekemään.⁸⁰

2.2 Venetsian julistuksesta Burran peruskirjaan

Toisessa maailmansodassa tuhoutui historiallisia alueita ja rakennusmuistomerkkejä runsaasti. Näiden tuhojen korjaamista ja jälleenrakentamista tehtäessä rekonstruktioista muodostui suosittu tapa rakennusmuistomerkkien hoitoon. Unescon tuella järjestettiin kaksi rakennusmuistomerkkien suojelusta vastaavien arkkitehtien ja teknillisten asiantuntijoiden kansainvälistä kokousta. Ensimmäinen Pariisissa vuonna 1957 ja toinen Ve-

⁷⁵ Suomen maailmanperintökohteet. Museoviraston www-sivut.

⁷⁶ Yhteinen perintömme 2015, 13.

⁷⁷ Riitta Kaivosojan puhe. ICOMOSin Suomen osaston www-sivut.

⁷⁸ Yhteinen perintömme 2015, 25.

⁷⁹ World Heritage Management Plan

⁸⁰ Hoitosuunnitelmakoulu. ICOMOSin Suomen osaston www-sivut.

netsiassa 1964. Jälkimmäisessä hyväksyttiin *Venetsian julistuksena* tunnettu peruskirja⁸¹. Sen päätavoite on historiallisen autenttisuuden korostaminen ja rekonstruktioiden hillitseminen sekä kriittinen suhtautuminen restaurointityössä yleistyneeseen modernien rakennusaineiden ja rakenteiden käyttöön⁸². Autenttisuuden käsitettä ei kuitenkaan julistuksessa sen tarkemmin määritelty.⁸³ *Venetsian julistuksen* linjaukset ovat lähtöisin *Ateenan julistuksesta* (1931) alkaneesta ajattelusta sekä italialaisesta normistosta ja ottivat huomioon erityisesti Cesare Brandin 1963 julkaiseman *Teoria del restauro* -teesit.⁸⁴

Venetsian julistus on eräs harvoista suomeksi käännettyistä julistuksista. Käännöksen teki vuonna 1986 Antero Tiusanen. Silloin sen julkaisi Rakennustaiteen seura ja uudelleen julkaisun teki Suomen ICOMOSin osasto ry vuonna 1992. Julistus sisältää seitsemän osa-aluetta: määritelmät, tavoite, suojeleminen, restaurointi, historialliset paikat, kaivaukset ja julkaisutoiminta. Maire Mattisen mukaan Venetsian julistuksesta on muodostunut kaikkien julistusten äiti hyödyllisyydessään käytännön suojele- ja restaurointityölle.⁸⁵ Siihen vedotaan edelleen rakennussuojele- ja restaurointikysymyksissä, jolloin huoli kohdistuu materiaaliin ja sen säilymiseen. Tämä tosin heikentää arkkitehtuurin ihmistä hyödyttävän ja palvelevan tehtävän merkityksen huomioonottamista. Mahdollisesti tämän vuoksi julistus jäi aikanaan etäiseksi erityisesti historiallisten kaupunkien restaurointiongelmien ratkaisussa.⁸⁶ Tätä tilannetta paransi Euroopan arkkitehtuurivuonna 1975 julkaistun *Amsterdamin peruskirjassa* esiinnoitettu integroitu konservoinnin käsite, jolla tarkoitetaan sitä, että kulttuuriperinnön säilyttämisen tulisi olla osa yhteiskunnan arkipäivän toimintoja.⁸⁷ Lisäksi tässä peruskirjassa toivottiin kulttuuriperinnön säilyvän tuleville sukupolville autenttisesti tilassaan osana ihmiskunnan muistia.⁸⁸

⁸¹ International Charter for Conservation and Restoration of Monuments and Sites.

⁸² Kairamo 1992, 2.

⁸³ Perkkiö 2007, 206

⁸⁴ Jokilehto 1999, 288.

⁸⁵ Mattinen. 2011, 122.

⁸⁶ Perkkiö 2007, 213.

⁸⁷ Jokilehto 1999, 290.

⁸⁸ European Charter of the Architectural Heritage. ICOMOSin www-sivut.

Peruskirjassa korostettiin koulutuksen ja perinteisten kädentaitojen säilyttämisen merkitystä. Tämä ajattelutavan kehittyminen mahdollisti esimerkiksi norjalaisen Rörosin kaupungin säilymisen ja päätyminen maailmanperintölistalle.⁸⁹

1970- ja 1980-luvuilla kysymys autenttisuudesta jäi tieteellisen ja teknisen kehityksen varjoon. Lähestyttäessä *Venetsian julistuksen* 30-vuotista merkkivuotta palattiin tarkentamaan kulttuuriperinnön käsitettä. Japanin Naraan kokoontui marraskuussa 1994 asiantuntijoita pohtimaan autenttisuuden käsitettä. Tämän keskustelun tuloksena hyväksyttiin vuonna 1994 Naran peruskirja⁹⁰. Se on kansainvälisten järjestöjen (UNESCO, ICOMOS ja ICCROM) sekä Japanin kulttuurihallinnon yhteistyön tulos,⁹¹ jossa painotetaan kohteen autenttisuuden vaalimista ja kiinnitetään huomiota rakennuksen arkkitehtuurin lisäksi sen rakennusmateriaalien ja -tekniikan autenttisuuteen. Siinä otetaan myös huomioon kunkin maan ja kulttuurin traditioiden vaikutus autenttisuuden säilyttämisen keinoihin. Asiakirjassa vahvistuu *Venetsian julistuksen* autenttisuutta korostava filosofinen perusta.⁹² Nämä aiheet eivät ole menettäneet ajankohtaisuuttaan. Syksyllä 2014 Firenzessä pidetyn ICOMOSin yleiskokouksen teemana oli *Heritage and Landscape as Human Values*. Siellä hyväksyttiin peruskirja *Florence Declaration on Heritage and Landscape as Human Values (2014)*. Siinä kansainvälinen ICOMOS -yhteisö juhlistaa *Venetsian julistuksen* ja *Naran peruskirjan* merkitystä jatkuvalla tieteellisellä ja filosofisella keskustelulla autenttisuudesta.⁹³

Tunnetuimpana *Venetsian julistuksesta* kehittyneistä asiakirjoista nousee esille Australian ICOMOSin laatima *Burran peruskirja*⁹⁴. Se on alun perin laadittu vuonna 1979, mutta sitä on edelleen kehitetty vuosina 1981, 1988 ja 1999. Nykyinen versio on vuodelta 2013. Sitä ollaan ottamassa laajemminkin käyttöön maailmalla johtuen sen erinomaisesta sisällöstä.⁹⁵ *Burran peruskirjan* konservointia koskevat määritelmät tekevät siitä

⁸⁹ Jon Braenne luennolla Tukholmassa 13.3.2014.

⁹⁰ Jokilehto 1999, 297.

⁹¹ Kulttuuriperintöä koskevat kansainväliset suositukset. Rakennustiedon www-sivut

⁹² Kairamo 2006, 40.

⁹³ Firenzen julistus. ICOMOSin www-sivut

⁹⁴ Jokilehto 1999, 289.

⁹⁵ Mattinen 2011, 123.

erittäin käyttökelpoisen rakennuspintoja restauroitaessa. Peruskirjassa korostuu muutos ajattelussa materiaalin taiteellisen arvon kohtelusta. Sen määrittelyissä otetaan huomioon muoto, mittasuhte, väri, tekstuuri ja rakenteen materiaali sekä niin paikan kuin käytön hajut ja äänet. Ne ovat aina suhteellisia, sillä taiteen laatua eikä kauneutta voida käsitteinä määritellä tarkasti.⁹⁶

Lokakuussa 2015 järjestettiin Helsingissä Pohjoismaisen Konservattoriiliiton 20. kongressi otsikolla *Monumental Treasures*. Jukka Jokilehto luennoi aiheesta ”*Kulttuuriperinnön merkitykset ja arvot; konservoinnin arvostus*” Luennon jälkeen Jokilehdolta kysyttiin näiden lukuisten peruskirjojen merkityksestä ja hän nosti esiin seuraavat asiat: Sopimukset ovat ajattelun tulos ja osa prosessinomaista jatkuvaa kehitystä. Niitä työstettäessä ymmärrys laajenee ja ne tarkentuvat koko ajan muodostaen doktriinin rungon ei yksin vaan yhdessä.⁹⁷

2.3 Suomalainen rakennusperinnön suojelu

2.3.1 Suojelulainsäädännön kehittyminen

Ensimmäinen varsinaisesti rakennussuojelua koskeva laki kulttuurihistoriallisten rakennusten suojelusta on vuodelta 1964 (572/1964) ja asetus valtion rakennusten suojelusta vuodelta 1965 (278/1965).⁹⁸ Tätä lainsäädäntöä edelsi sodasta selviytyminen ja 1940-luvulla alkanut jälleenrakentaminen. Väestön muuttaminen maalta kaupunkeihin 1960-luvulla kiihtyvällä tahdilla toi paineita yhdyskuntasuunniteluun. Uhan alla olivat vanhat puukaupungit ja Helsingin keskustan uusrenessanssirakennukset. Samaan aikaan aloitettiin Suomen rakennuskulttuurin yleisluettelon laadinta Muinaistieteellisen toimikunnan ja Museoliiton tutkimus- ja inventointiohjelmien avulla.⁹⁹ Mukaan tuli kaavojen avulla tapahtuvan rakennussuojelullisten keinojen sekä rakennussuojelua

⁹⁶ Bell 2009, 59.

⁹⁷ Jukka Jokilehto puheenvuorossa 21.10.2015 Monumental Treasures -kongressi, Helsinki.

⁹⁸ Härö 2010, 103.

⁹⁹Suvanto 1987, 176.

koskevan lainsäädännön kehittäminen. Kaavallisen suojelun välineenä toimi rakennuskielto, jolla rakennuksen purkaminen saatiin luvanvaraiseksi. Haminaan, Raaheen ja Tammisaareen saatiin asemakaavat, joissa tonttien rakennusoikeutta alennettiin ja täten rakentamispaine ohjattiin keskustojen ulkopuolelle. Myös asukkaat alkoivat kiinnostua elinympäristöstään ja alettiin nähdä eri tavalla vanhan rakennuskannan ja ympäristön käyttöarvot esimerkkinä Helsingin Puu-Käpylä, Vallila, Ruoholahden villat.¹⁰⁰

Rakentamisen ohjauskeinot 1970-luvulla oli suunnattu uudisrakentamista varten ja kunnan rakennustarkastajan tehtäviin kuului rakennussuojelua koskevat koordinointi- ja tulkintakysymykset. Tällöin rakennussuojelua koskevat tulkinnat vaihtelivat huomattavasti eikä yhteistä koko maata koskevaa käytäntöä muodostunut. Nämä uudisrakentamiseen suunnatut ohjauskeinot heijastuivat rakennusmuistomerkkierä hoitoon. Esimerkiksi vanhalle rakennuskannalle tuhoisaksi muodostuivat hätiköiden laaditut energiansäästöohjeiden ja energia-avustusten edellyttämät toimenpiteet.¹⁰¹

Rakennussuojelua koskeva lainsäädännön uudistamista edelsi tärkeä perusselvitys sekä asenteiden ja käsitteiden uudistaja, vuonna 1974 julkaistu Valtioneuvoston asettaman Rakennussuojelukomitean mietintö. Maija Kairamo toteaa sen olleen vielä 1990-luvun alussa hyvä, kuvitettu perusteteos rakennussuojelun asioissa.¹⁰² Vihdoin 1980-luvulla laki Kulttuurihistoriallisten rakennusten suojelusta (1964) kumottiin vuonna 1985 lailla rakennussuojelusta. Vanhan lain suojavaikutus voimassaoloaikanaan ulottui vain noin kuuteenkymmeneen, sillä suojeltuun rakennukseen.¹⁰³ Siitä ei siis ollut järjestelmällisen ohjelmallisen suojelun välineeksi.¹⁰⁴ Lakiuudistuksen tarkoituksena oli liittää rakennuskulttuuri osaksi normaalia kaavoitus- ja rakennustoimintaa; rakennussuojelu ei saanut enää jäädä yllättäväksi ja liian myöhään vireille saatetuksi pyrkimykseksi.¹⁰⁵ Hallituksen esityksessä rakennussuojelua koskevaksi lainsäädännöksi oli rakennussuojelun periaatteet, lähtökohdat ja arvot kiteytetty lyhyesti seuraavasti:

¹⁰⁰ Suvanto 1987, 177

¹⁰¹ Suvanto 1987, 177.

¹⁰² Kairamo 2006, 26.

¹⁰³ Javanainen 2013, 23. JYU/MO.

¹⁰⁴ Kairamo 2006, 18.

¹⁰⁵ Rakennussuojelu 1/87, 182.

"Rakennussuojelu on toimintaa, jolla pyritään estämään kulttuurihistoriallisesti tai muuten arvokkaan rakennuskannan purkaminen ja ohjaamaan rakennetun ympäristön muutoksia sellaisiksi, että ympäristön luonne säilyy. Käytössä olevan rakennuskannan säilyttämisellä on huomattava merkitys yhdyskuntien suunnitelmallisessa kehittämisessä. Käyttökelpoinen sekä esteettisesti ja historiallisesti arvokas rakennuskanta on yhdyskuntien eheyden ja monipuolisuuden kannalta pyrittävä säilyttämään."¹⁰⁶

Rakennussuojelulain nojalla voitiin suojella rakennuksia, rakennusryhmiä ja rakennettuja alueita, joilla on kulttuurihistoriallista merkitystä. Sitä sovellettiin pääasiassa kaavoittamattomilla alueilla.¹⁰⁷ Vastaavasti rakennuslain mukaan voitiin asema- tai rakennuskaavaan ottaa kohteen suojelemiseksi tarpeellisia määräyksiä.¹⁰⁸

Rakennussuojelun kannalta arvokkaita kohteita koskevissa kaavoissa oli mahdollista laajentaa suojelun ulottuvuutta myös rakennusten sisätiloihin. Esimerkkinä tästä oli rakennusten porrashuoneiden ja huonejaon säilyttäminen. Rakennuksen kiinteän sisustuksen säilyttämisen määräämistä oli mahdollista asemakaavan avulla silloin, kun rakennuksen käyttötarkoitukseen liittyy julkista käyttöä tai yleisön pääsyä rakennukseen.¹⁰⁹ Lakia täydentämään annettiin asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985) vuonna 1985.

2.3.2 Voimassa oleva lainsäädäntö

Rakennusperinnön säilyttäminen ja suojelu ovat yhteiskunnan tehtäviä. Se on osa sitä kulttuuriperinnön vaalimista, johon Suomen valtiota velvoittavat perustuslain 20 § sekä eräät kansainväliset sopimukset.¹¹⁰ Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Kansainvälisistä sopimuksista on mainittava *Maailmanperintösopimus* ja yleissopimus Euroopan

¹⁰⁶ Rakennussuojelu 1/87, 183.

¹⁰⁷ Asema- ja rakennuskaavamerkinnät ja määräykset, 102. Ympäristöministeriön www-sivut.

¹⁰⁸ Siitari-Vanne 1994, 1.

¹⁰⁹ Asema- ja rakennuskaavamerkinnät ja määräykset, 103. Ympäristöministeriön www-sivut

¹¹⁰ Jääskeläinen, Syrjänen 2013,5.

rakennustaiteellisen perinnön suojelusta.¹¹¹ Ne ovat ohjanneet voimassa olevaan rakennusperinnön säilyttämistä koskevan lainsäädännön muotoutumista. Keskeistä lainsäädäntöä ovat kauan valmisteltu rakennuslain korvaava maankäyttö- ja rakennuslaki vuodelta 2000 (MRL) sekä erityislait: rakennusperintölaki vuodelta 2010 (RPL), kirkkolaki vuodelta 1993 ja laki ortodoksista kirkosta vuodelta 2006.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen kaavasuojaus on pääsääntöinen tapa suojella rakennuksia ja suojelumääräyksiä voidaan antaa kaikilla kaavatasoilla (maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava). Kaavoituksella suojeltujen rakennusten määrästä ei ole saatavissa valtakunnallisesti kattavaa tilastoa, mutta useasta lähteestä löytävä arvio on 1,85%¹¹² rakennusten määrästä. Rakennusten suojelemisen lisäksi tämän lain säätäminen edisti yleisesti muutos- ja korjaustyön kohteina olevien rakennusten historian selvittämistä ja arvottamista.¹¹³

Rakennusperintölain tavoitteena on saattaa rakennusperinnön säilyttämisestä annetut säännökset ajan tasalle ja paremmin vastaamaan alan kansainvälisiä sopimuksia. Laki selkiyttää rakennusperinnön suojelemista koskevan lain käyttöä kaavoitetuilla alueilla, mutta kuitenkin säilyttää kaavoitettujen alueiden pääasiallisen suojelun tapahtuvaksi maankäyttö- ja rakennuslain keinoin. Suojelu koskee usein yksityisessä omistuksessa olevia rakennuksia tai rakennusryhmiä.¹¹⁴ Tätä lakia edeltävällä rakennussuojelulla, tällä lailla ja asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta on suojeltu yhteensä 507 kohdetta.¹¹⁵ Lisäksi rakennussuojelua on toteutettu erilaisilla sopimuksilla. Esimerkki tällaisesta on rautatieasemia koskeva menettelytapasopimus vuodelta 1998, joka koskee 144 kohdetta.¹¹⁶

Evankelis-luterilaisten kirkollisten rakennusten suojelua koskevat kirkkolain määräyk-

¹¹¹ Euroopan neuvosto kulttuuriympäristön vaalijana. Rakennustiedon www-sivut.

¹¹² Kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten energiatehokkuus – suomalaisia käytäntöjä. Co2ol Bricks –projektin www-sivut

¹¹³ Vuojala 2014, 129.

¹¹⁴ Syrjänen 2010, 20-21.

¹¹⁵ Kulttuuriympäristö, rekisteriportaalin www-sivut. Rakennusperintörekisteristä tehty haku hakuehdolla: Laki rakennusperinnön suojelusta, Rakennussuojelulaki, Asetus 480/85. 19.9.2016.

¹¹⁶ Kulttuuriympäristö, rekisteriportaalin www-sivut. Hakuehto: Rautatiesopimus 1998. 19.9.2016.

set vuodelta 1993 on ajantasaistettu vuonna 2014 (1054/1993). Kirkollisten rakennusten suojelu on jakaantunut kolmeen ryhmään. Suoran suojelun ilman erillistä suojeluprosessia ovat saaneet ennen vuotta 1917 rakennetut kohteet. Toiseen ryhmään kuuluvat rakennukset ovat vuoden 1917 jälkeen rakennetut, joista on mahdollista tehdä suojeluesitys Kirkkohallitukselle. Kolmannen ryhmän muodostavat kohteet, joiden käyttöönotosta on kulunut yli 50 vuotta. Näiden olennaisesta muuttamisesta on pyydetävä Museovirastolta lausunto. Ennen 1917 rakennettujen kirkollisten rakennusten suojelu sisältää myös kiinteän sisustuksen, siihen liittyvät maalaukset ja taideteokset sekä piha-piirin.¹¹⁷ Ortodoksisen kirkon kohdalla asia säädettiin vuonna 2007 (985/2006).¹¹⁸ Uskonnollisten yhteisöjen, joilla ei ole verotusoikeutta Suomessa, rakennusten (esimerkiksi katoliset kirkot tai synagogat) suojelu tapahtuu maankäyttö- ja rakennuslain tai rakennusperintölain perusteella.¹¹⁹ Kirkkolain ja lain ortodoksisesta kirkosta perusteella on suojeltu 570 kohdetta.¹²⁰

2.3.3 Sisätilojen suojelun näkökulma

Kiinnostus sisätilojen suojeluun heräsi yleisen rakennussuojelun kehittymisen rinnalla 1800-luvun loppupuolella. Rakennuspinnoissa kiinnostus kohdistui keskiaikaisten kirkkojen seinämaalauksiin.¹²¹ Niihin kohdistettiin tutkimusta ja restaurointia.¹²² Viimevuosisadan alkupuolella kiinnostuttiin suojelemaan muitakin rakennusmuistomerkkejä, linnoja ja kartanoita sekä muita julkisia rakennuksia kuten raatihuoneita sekä kansatieteen kehittymisen vaikutuksesta myös kansanrakennuksia¹²³. Kulttuurihistorialliset kokonaisuudet muodostuivat kiinnostuksen kohteiksi vasta 1920 ja -30 luvuilla. Korjauksissa otettiin huomioon sisätilojen kiinteä sisustus, taideteokset ja

¹¹⁷ Laura Tuominen luennolla Jyväskylän Yliopistossa 1.12.2015.

¹¹⁸ Härö, 2010, 103.

¹¹⁹ Laura Tuominen luennolla JY 1.12.2015.

¹¹⁹ Härö, 2010, 103.

¹²⁰ Kulttuuriympäristö, rekisteriportaalin www-sivut. Rakennusperintörekisteristä tehty haku hakuehdolla: kirkkolaki, laki ortodoksisesta kirkosta.

¹²¹ Siitari-Vanne 1994, 16-18.

¹²² Sisätilojen suojelu 2003, 27

¹²³ Pietarila 2004, 17; Sisätilojen suojelu 2003, 27.

esineistö. Tyypillisiä tällaisia kohteita olivat restauroitavat keskiaikaiset kirkot.¹²⁴ Vielä 1900-luvun puolivälin jälkeen ja lain kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta (1964) voimaantulon jälkeen, rakennusten sisätilojen ja niiden pintojen suojaton tila kuitenkin jatkui. Riitti jäljentäminen ja kuvaaminen kuten lain 27 §:ssä sakon uhalla todetaan:

”Kirkkoa tai muuta julkista rakennusta, jonka seinässä, katossa tai kiinteässä sisustuksessa on vanhoja maalauksia tai kirjoituksia taikka vanhoja rakennustaiteellisia koristuksia, älköön, vaikkakaan rakennusta ei ole saatettu tämän lain mukaan suojeltavaksi, purettako tai muutettako älköönkään myöskään maalauksia tai kirjoituksia rappaamalla, uudella maalauksella tai muulla tavoin hävitettävä, ennekuin siitä on ilmoitettu muinaistieteelliselle toimikunnalle ja sille on annettu tilaisuus ottaa maalauksista, kirjoituksista ja koristuksista jäljennöksiä ja kuvia”.

Tästä huolestuttiin Suomen Maalarimestariliitto ry:n julkaisemassa Maalari-lehdessä. Tällaisten maalausten löytyminen saattaa viivyttää muun työn suorituksia ja vaikuttaa kustannuksiin.¹²⁵

Sisustuksia ei arvostettu. Korjausrakentaminen oli verrattavissa uudisrakentamiseen. Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojele- teoksessa Otto I. Meurman toteaa:

”Todennäköisesti olisi vanhan rakennuksen sisustan nykyaikaistaminen usein saattanut johtaa täysin tyydyttävään tulokseen, mutta nykyaikaisuuden palvonta ja suurien mittojen ihannointi on jokseenkin säännöllisesti vienyt vanhan purkamiseen”¹²⁶.

Tunnettu esimerkki on Aarno Ruusuvuoren suunnittelema Helsingin kaupungintalon peruskorjaus 1960-luvun alusta, jossa sisätilat uusittiin täysin lukuun ottamatta juhlasalia ja julkisivuja.¹²⁷

Rakennusten suojelelun työnjako kaavoitukseen ja erityislailla suojelemiseen korostui 1970 ja -80 luvuilla. Tämän ajan suojelelukaavoissa ei juurikaan puututa sisätiloihin vaan tähdätään rakennuksen julkisivun ja kaupunkikuvallisen aseman säilyttämiseen.¹²⁸

¹²⁴ Sisätilojen suojelel 2003, 27

¹²⁵ Maalari-lehti 9/1965, 15-19. Artikkelikokoelma.

¹²⁶ Meurman 1964, 9.

¹²⁷ Perkiö 2007, 208.

¹²⁸ Sisätilojen suojelel 2003, 21.

Tästä poikkeuksena oli Helsingin kaupungin toimet historiallisesti arvokkaiden rakennusten sisätilojen suojelussa. Helsingissä sisätilojen suojelu kaavoituksella alkoi 1970-luvulla ja muodostui 1990-luvulla vakiintuneeksi käytännöksi.¹²⁹ Sisätilojen suojelun yleinen määräys Rakennussuojelulain perusteella oli, että alkuperäinen huonejako ja kiinteä sisustus tulee säilyttää.¹³⁰ Tämä ympäripyöreä ohje ei kuitenkaan aina riittänyt, sillä vanhan rakennuksen uuden käytön sovittaminen on uhka erityisesti rakennuspinnoille. Lisäksi sisätilojen suojelua on tapahtunut Suomen rakentamismääräyskokoelman ja kuntien rakennusjärjestysten perusteella sekä erilaisin suojelusopimuksin. Kaavoihin on voinut myös liittyä rakentamistapa- ja korjausohjeita. Parhaimman suojan sisätiloista lainsäädännössä ovat saaneet ennen vuotta 1917 rakennetut evankelis-luterilaiset kirkot.¹³¹

Voimassa olevan rakennussuojelulainsäädännön normittama kaavallinen suojelu ei kuitenkaan turvaa aina sisätiloja, koska kaavamääräyksissä on hankala antaa niin yksityiskohtaisia ohjeita. Joudutaan mahdollisesti käyttämään rakennusperintölakia jopa kaavoitetuilla alueilla.¹³² Jo lakia valmisteltaessa annetussa hallituksen esityksessä todettiin, että lakiuudistus on tärkeä erityisesti rakennuksen sisätilojen ja kiinteän sisustuksen suojelussa edistämään arvokkaiksi määriteltyjen kokonaisuuksien kokonaisvaltaista suojelua.¹³³ Työkaluksi tähän esitetään ohjelmallisen rakennussuojelun ohjelmallisen toteuttamisen menetelmää, edelleen jatkuvaa OHRA-hanketta.¹³⁴ Ehdotuksena on, että rakennusperintölakia käytettäisiin systemaattisesti eikä vain hätätapauksissa¹³⁵ ja saataisiin näin työnjako rakennusperintölain ja kaavoituksen kesken nykyistä selkeämmäksi.

¹²⁹ Sisätilojen suojelu 2003, 22.

¹³⁰ Sisätilojen suojelu 2003, 20.

¹³¹ Sisätilojen suojelu 2003, 23.

¹³² Jussi Airaksinen luennolla Jyväskylän Yliopistossa 3.11.2015.

¹³³ Kulttuuriympäristö, rekisteriportaalin www-sivut. Edilex-palvelun www-sivut

¹³⁴ Ohjelmallinen Rakennussuojelu (OHRA-hanke). Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen www-sivut.

¹³⁵ Ohjelmallinen rakennussuojelu. Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskuksen www-sivut.

3 RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN KEHITYSTÄ JA KESKUSTELUJA

3.1 Tyylhistoriallinen restaurointi

Vallitseva rakennusten restaurointiperiaate 1800-luvun puolenvälin Keski-Euroopassa oli tyylhistoriallinen restaurointi, jota tuki ajan arkkitehtuurin historisminen rakennustapa, meillä kertaustyyleiksi¹³⁶ nimetty. Tämä ajatussuunta hallitsi restaurointia Euroopassa noin 1830-luvulta vuosisadan loppuun asti. Tällöin tarkoituksena ei ollut ainoastaan saattaa vanha rakennus käyttökelpoiseen kuntoon, vaan myös "ennastaa" se historiallisen tyyli-idean mukaisesti johonkin aikaisempaan sen vaiheeseen.¹³⁷

Vuonna 1870-luvulla perustettu Suomen Muinaismuistoyhdistys järjesti vuosina 1870-1901 kahdeksan taidehistoriallista retkikuntaa. Retkikunnat tuottivat runsaasti aineistoa: piirroksia, mittapiirroksia, akvarelleja ja valokuvia.¹³⁸ Aineisto toi tietoisuuteen keskiaikaisten kirkkojen holvi- ja seinämaalaukset, joita paljastettiin kalkkimaalikerrosten alta. Saman aineiston perusteella niitä rekonstruointiin uudelleen maalaamalla; värejä vahventamalla ja puutteita täydentämällä. Rauman keskiaikaisen kirkon kuorin holvien maalaukset ovat esimerkkejä 1800-luvun restaurointiajattelusta, sillä ne ovat säilyneet 1880-luvun asussa tähän päivään.¹³⁹ Toista menettelytapaa käytettiin esimerkiksi Mynämäen keskiaikaisessa kirkossa. Siellä maalaukset nakuteltiin esille ja tallennettiin kalkeeraamalla (kopioimalla ääriviivapiirustuksin). Tämän jälkeen ne peitettiin uudelleen. Ne eivät olleet tuon ajan käsityksen mukaan tarpeeksi merkittäviä.¹⁴⁰

Tyylhistoriallisen restauroinnin tärkeimpänä menetelmänä oli rekonstruointi, joka perustui tyylin optimointiin ja ajatukseen puhtaasta tyylin olemassaolosta.¹⁴¹ Ensimmäisenä tyylhistoriallista restaurointia sovellettiin rakennuspintoihin Turun tuomiokirkon

¹³⁶ Kaila 1989, 17

¹³⁷ Lilius 1993, 102.

¹³⁸ Härö 1984, 65.

¹³⁹ Pietarila 2004, 15.

¹⁴⁰ Setälä 2011, 21. JYU/THO

¹⁴¹ Lilius 1993, 103.

Stålhandsken kappelin 1870-luvun lopun sekä Kankaisten ja Tottien kappeleiden 1880-luvun restauroinneissa. Niissä koristelutöiden suunnittelija arkkitehti Jac Ahrenberg käytti apunaan Viollet le Ducin mallikirjoja. Osa näistä kappeleiden koristemaalauksista on vielä jäljellä edustamassa varhaista restaurointihistoriaamme.¹⁴² Toinen vielä nähtävissä oleva esimerkki on nimekkään uusrenessanssiarkkitehti Theodor Höijerin suunnittelema Helsingin pitäjän myöhäiskeskiaikaisen kirkon restaurointi vuosina 1893-94.¹⁴³

Tyylihistoriallinen restaurointi sai vastusta 1800-luvun loppupuolella ja uudet ajatukset levisivät Keski-Euroopasta Suomeen erityisesti modernien arkkitehtien Lars Sonckin, Bertel Jungin ja Armas Lindgrenin tuomana. Historiallisten rakennusten suojele sai vaikutteita erityisesti Saksasta ja Itävallasta.¹⁴⁴ Esimerkkinä tästä on Turun tuomiokirkon restaurointi 1920-luvulta. Armas Lindgren suunnitteli restauroinnin niin, että tunnelman palauttaminen oli määräävä tekijä.¹⁴⁵

3.2 Moderni restaurointi

Muutos kohti modernia restaurointia alkaa arkkitehtuurissa 1930-luvulla tapahtuneessa muutoksen yhteydessä. Tähän aikaan sijoittuu klassiset rakennustyyliä syrjäyttäneen funktionalismin läpimurto kuten ensimmäinen modernin restauroinnin ajatuksia koonnut *Ateenan julistus* vuodelta 1931.¹⁴⁶ Julistuksessa esitettiin ajatus siitä, että historialliseen monumentin korjauksessa¹⁴⁷ käytettävä uusi materiaali olisi tunnistettava rakenteesta sekä sallittiin teräsbetonin käyttö rakenteiden korjauksessa. Näin tehtiin esimerkiksi Raaseporin linnanraunioiden täydentämisessä, joka tehtiin Muinaistieteellisen toimikunnan tutkimustyön perusteella.¹⁴⁸ Tiedot Suomessa tehdyistä 1920- ja 30-lukujen

¹⁴² Pietarila 2004, 16.

¹⁴³ Lilius 1993, 103.

¹⁴⁴ Jokilehto 1999, 255; Valkeapää 2000, 28.

¹⁴⁵ Lindh 2000, 19.

¹⁴⁶ Lindh 2000, 19.

¹⁴⁷ Jokilehto 1999, 284.

¹⁴⁸ Lindh 2000, 19.

restauroinneista ovat vähäisiä, mutta voidaan olettaa, että rekonstruktioita restaurointimenetelmänä ei esiintynyt tässä vaiheessa.¹⁴⁹

Toisen maailmansodan tuhojen korjaaminen ja jälleenrakentaminen toivat uuden tilanteen kaikkeen rakentamiseen. Keski-Euroopassa palautettiin kaupunkikeskustoja ulkoisesti sen näköisiksi kuin ne olivat olleet ennen tuhoutumistaan. Myös Suomessa sodan vaurioiden korjaaminen vei eteenpäin restaurointiajattelua. Merkittävimpiä restaurointikohteita olivat linnat ja kirkot. Kaikkiaan lähes viidenkymmen keskiaikaisen kivikirkon ja yli sadan puukirkon sisäpinnat korjattiin vuosina 1950-70. Kivikirkkojen holvimaalauksia puhdistettiin ja konservoitiin kuten myös kiinteässä sisustuksessa olevia koristemaalauksia, joskin joskus ne saivat väistyä esimerkiksi värityksen palauttamisen yhteydessä. Puukirkoissa palautettiin kansanrakentajien koristeellinen kädenjälki ja värikäs ulkoasu, joka perustui vanhojen maalausfragmenttien mukaan suunniteltuun entistämiseen. Tosin näitä useimmiten konservaattori Thorvald Lindquistin tekemiä värityssuunnitelmia on myöhemmin arvosteltu taiteellisen mielikuvituksen tuotteiksi.¹⁵⁰ Ulla Setälän mukaan Lindqvistin vaikutus oman aikansa restaurointeihin oli merkittävä, vaikka hänen tekemät värityssuunnitelmat perustuivat omaan näkemykseen eikä historialliseen totuuteen. Tuohon aikaan alkuperäisvärien määrittely perustui enemmän mielikuviin kuin tutkimukseen.¹⁵¹ Näkemys väritysten palauttamisesta oli Lindqvistille muodostunut pitkän uran aikana. Hän oli koulutustaustaltaan maalari ja tehnyt mestarikirjan koristemaalauksesta. Hän pätevoityi konservaattoriksi työskentelemällä ja opiskelemalla ulkomailla.¹⁵²

Sotaa edeltänyt rakennustaiteen historiaan perehtyneisyyttä korostava suunnittelulinja rakennusten restauroinneissa jatkui. Eurooppalaisia vaikutteita saatiin Kansallismuseossa vuonna 1958 järjestetystä näyttelystä Eurooppa entistää. Näyttelyssä Suomea

¹⁴⁹ Lilius 1993, 104.

¹⁵⁰ Kairamo 2006, Liitteet 2 ja 3, 131-142 sekä Setälä 2011, 28 JYU/THO.

¹⁵¹ Setälä 2011, 28 JYU/THO

¹⁵² Thorvald Lindqvistin työtä on myös arvostettu. Hänen näkemyksensä väreistä on taltioitunut Tikkurila Oyj:n Perinnevärikarttaan ja Helsingin väriskaava perustuu Lindqvistin aineistoihin. Helsingin väriskaava www-sivusto palkittiin Suomen väriyhdistyksen liris-palkinnolla vuonna 2014. Suomen väriyhdistyksen www-sivut.

edusti Turun linnan meneillään olleen restauroinnin lisäksi Korppoon keskiaikaisen kirkon korjaus vuosina 1952-53, josta muodostui ihailtu esimerkki keskiaikaisen kirkon restauroinnista.¹⁵³ Korppoossa sisäpintojen pintakäsittelyihin kohdistuneet toimenpiteet noudattelivat arkkitehtonisia ratkaisuja. Rakenteellisesti keskiaikaista tilajäsenystä matkiva kirkkosali edustaa jatkuvaa historiallisuutta. Kirkon rakennuspinnat olivat raskaiden toimenpiteiden kohteena. Kirkkosalin holvien ja seinien rappauksen alta otettiin esiin keskiaikaiset seinämaalaukset, joiden tilalta väistyivät vuonna 1857 tehdyt uusgoottilaiset maalaukset ja kiinteästä sisustuksesta syrjäytettiin maalamalla tehdyt tammioottraukset uudeksi väritykseksi valitun 1700-luvun värimaailman tieltä.¹⁵⁴

Rekonstruktiota alettiin käyttää restaurointimenetelmänä keskiaikaisten linnojen korjauksissa, joissa ne Venetsian julistuksen hengessä pohjautuivat enimmäkseen tutkituun tietoon. Venetsian julistus oli kuitenkin suomentamiseensa vuonna 1986 asti suppean asiantuntijajoukon käytössä, joten sen periaatteet rakennusmuistomerkkien ajallisesta kerrostuneisuudesta eivät vielä vaikuttaneet 1960-luvun muihin suuriin restaurointeihin.¹⁵⁵

3.3 Sisäpintojen restaurointi

Muiden monumenttien ja rakennuskannan korjaaminen tehtiin uudisrakentamisen menetelmin. Vanhat rakennukset nähtiin uuden arkkitehtuurin aineksina.¹⁵⁶ Moderni kaupunkisuunnittelu ja täydennysrakentaminen tuhosivat sotiin verrattuna moninkertaisen määrän rakennuksia.¹⁵⁷ Kaikkea ei kuitenkaan purettu tai uudistettu ja pohdittavaa jäi edelleen suhtautumisessa pintakäsittelyihin. Maalareiden ammattikunnassa tunnettiin huolta monipuolisen ammattitaidon katoamisesta ruisku- ja rissamaalauksen tieltä. Mietittiin, miten voitaisiin säilyttää entisaikojen taitavien koristemaalarien kätten

¹⁵³ Kairamo 2006, 15.

¹⁵⁴ Kairamo 2006, 68-69.

¹⁵⁵ Kairamo 2006, 23.

¹⁵⁶ Kairamo 1993, 116.

¹⁵⁷ Lindh 2000, 20.

työt jälkipolville.¹⁵⁸ Taitekohtana suhtautumisessa sisätilojen rakennuspintojen säilyttämiseen pidetään hotelli Kämpin purkamista ja uudelleen rakentamista vanhojen piirustusten mukaisesti.¹⁵⁹ Sisäpintojen maalaustyöt ja koristeluiden rekonstruktio aloitettiin loppuvuodesta 1968 ja saatiin päätökseen kesällä 1969. Taiteellinen rekonstruointi perustui tarkkoihin ennakkotutkimuksiin ja vanhan Kämpin tuntomerkit entisöitiin täsmällisesti, kuten Maalari-lehden toimittaja kertoo. Materiaaleina käytettiin mm. 5600 litraa täytemaalia ja 3500 litraa lateksimaalia. Työt tekivät A. Niemisen Maalausliike Oy ja S. Wuorion Maalaamo Oy.¹⁶⁰ Lisäksi mainittiin vanhojen kattomaalausten irrottamisesta, puhdistuksesta, kunnostuksesta ja paikoilleen asennuksesta konservatorin Veikko Kiljusen johdolla uuteen pankkirakennukseen.¹⁶¹ Lopuksi toimittaja haikkeana totesi: *”on erittäin valitettavaa, että lausetta ”minä menen Kämpiin takaisin” ei alkuperäisessä merkityksessä enää nykyisellään voi toteuttaa.”*¹⁶²

Kämpin jälkeen myös muiden erityisesti hallintoon liittyvien merkittävien rakennusten sisätiloja entistettiin 1970-luvun aikana. Tämä jatkoi perinnettä vallan edustustilojen sisustusten säilymisestä.¹⁶³ Tosin hallitut ja aktiiviset suojelupäätökset eivät pystyneet takaamaan interiöörien pintojen säilymistä. Valtion tärkeimmän rakennusperinnön keskeisten tilojen pinnat konservoitiin ja entisöitiin. Tällaisia olivat esimerkiksi juhlasalit ja porrashuoneet. Muissa tiloissa tyydyttiin viitteellisempään historiallisuuteen.¹⁶⁴ Esimerkkeinä näistä töistä ovat Presidentinlinnan työt¹⁶⁵ ja Eduskunnan eräiden tilojen ehostus¹⁶⁶ ja valtioneuvoston rakennuksen B-portaan entisöimistö¹⁶⁷ 1970-luvun alusta. Näitä kohteita yhdistää Rakennushallituksen suunnittelijana arkkitehti Sirkka Tarumaa sekä entisöintitöiden osallistuneet tekijät, joista mainitaan taiteilijat Yrjö Randalin¹⁶⁸ ja Fritz Hilbert¹⁶⁹ Presidentinlinnassa palautettiin goottilaisen salin 1920-luvun

¹⁵⁸ Maalari-lehti 5/1964, 27-30. Artikkelikokoelma.

¹⁵⁹ Pietarila 2004, 18.

¹⁶⁰ Maalari-lehti 7/1969, 13-14. Artikkelikokoelma.

¹⁶¹ Pietarila 2004, 18 ja Maalari-lehti 7-1969, 13-14. Artikkelikokoelma.

¹⁶² Maalari-lehti 7/1969, 14. Artikkelikokoelma.

¹⁶³ Hakala-Zilliacus 2007, 35.

¹⁶⁴ Härö 1996, 77.

¹⁶⁵ Maalari-lehti 6/1970, 17-20. Artikkelikokoelma.

¹⁶⁶ Maalari-lehti 9/1970, 14-15. Artikkelikokoelma.

¹⁶⁷ Maalari-lehti 1/1971, 9. Artikkelikokoelma.

¹⁶⁸ Maalari-lehti 6/1970, 17-20. Artikkelikokoelma.

¹⁶⁹ Maalari-lehti 5/1971, 21-23. Artikkelikokoelma.

asu löytyneiden luonnosten mukaiseen 1840-luvun asun värikykseen. Pilarit marmoroi taiteilija Yrjö Randelin. Keltaisen salin katto taas entisöitiin Fritz Hilbertin luonnosten ja ohjeiden mukaan. Muinaistieteellinen toimikunta antoi apuaan töihin.

Koristemaalauksien arvostus lisääntyi tasaisesti 1970-luvulta lähtien ja 1980-luvun puoliväliin mennessä puhuttiin jo koristemaalauksen nousukaudesta.¹⁷⁰ Ilmiö liittyy mm. vanhojen tavaroiden keräilyintoon¹⁷¹ ja postmodernin ajattelun myötä vapautuneeseen ajatteluun seinäpintojen koristelusta.¹⁷² Vuosikymmenien vaihteeseen mennessä rakennuspintojen entistämisen työtavat olivat vakiintuneet rekonstruoinneiksi, joissa tehtiin normaalit maalauksen pohjatyöt ja joiden päälle maalattiin kuviot. Näistä töistä Sisustusarkkitehti Erik Uhlenius toteaa Suomen Yhdyspankin pääkonttorin (Aleksanterinkatu 36, Helsinki) entisöintityöstä:

”Kyllä meidän on hyvä säilyttää paikat, joissa esi-isämme ovat eläneet, tehneet työtä ja vaikuttaneet...Niinpä marmorin synty uudelleen seinän pintaan, reliefi saa kultapronssia tehosteekseen ja vanhat ovet...pannaan kuntoon ja paikalleen taas.”¹⁷³

Tehtyjä restaurointimaalauksia myös arvosteltiin siitä, että niissä käytettiin liian usein vanhaan rakennuksen sopimattomia työtapoja materiaaleja. Rakennuspinnat ylisilotettiin ja maalattiin nuollun näköisiksi huomioimatta alkuperäisen pinnan luonteeseen kuulunutta kiiltoastetta, peittävyyttä tai karkeutta.¹⁷⁴

Sisätilojen turva parani 1970-luvun loppupuolella Paimion parantolan 1977 korjauksen herättämän keskustelun myötä. Siellä tosin vain yksi potilashuone jäi alkuperäiseen asuun muutettaessa parantolaa toimenpidesairaalaksi.¹⁷⁵ Sisätilojen kunnostuksen periaatteeksi muotoutui 1980-luvulla rakennuksen huonejaon säilyttäminen. Sen sijaan pintakäsittelyissä rekonstruointi oli yleistä. Rekonstruointiin käytettiin kuitenkin vanhoja rakennustapoja ja materiaaleja.¹⁷⁶ Erityisesti jugend-ajan rakennusten kunnostus

¹⁷⁰ Maalari-lehti 5/1985, 6. Artikkelikokoelma.

¹⁷¹ I 25. a-c). Lehtileikekokoelma.

¹⁷² Maalari-lehti 10/1985, 4. Artikkelikokoelma.

¹⁷³ I 5. a) Lehtileikekokoelma.

¹⁷⁴ I 25. a-c) Lehtileikekokoelma.

¹⁷⁵ Kairamo 2006, 28.

¹⁷⁶ Sisätilojen suojele 2003, 29.

suosi koristemaalauksien palauttamista porrashuoneisiin tai edustustiloihin. Isommista kohteista esimerkkeinä Helsingin Villa Johannan ja Imatran Valtionhotellin sisätilakorjaukset.¹⁷⁷ Näistä Valtionhotellin restaurointi avasi uusia käytäntöjä, sillä siitä tuli ensimmäinen kohde, jonka suunnittelussa työskenteli restaurointikonsultti. Uranuurtaja oli Helsingin yliopiston taidehistorian professori Henrik Lilius. Hän tutki rakennuksen arkkitehtuurihistorian ja laati sen restaurointiohjelman. Siinä tukeuduttiin teoriaan, jonka mukaan rakennus tulee tajuta sekä taideteoksena, että historiallisena todistuskappaleena, joka kertoo menneisyyden ihmisten toiminnasta ja ihanteista. Rakennuspinoissa tämä näkyi alkuperäisten pintojen tarkkoina tutkimuksina sekä niiden perusteella tehtyinä hienovaraisina ornamentiikan palauttamisina, rekonstruointeina.¹⁷⁸ Hyvänä esimerkkinä vanhojen rakennustapojen ja materiaalien käytöstä korjauksessa pidetään Helsingissä kaupunginmuseon valvonnassa tehtyä Leijona-korttelin rakennusten kunnostusta.¹⁷⁹

1990-luvulla restauroitiin runsaasti julkisia rakennuksia: Ateneumin taidemuseon rakennus, Helsingin yliopiston päärakennus, Kansallismuseo, Hämeen lääninhallitus, Merikasarmi, Vaasan hovioikeus, Säätytalo, suomen- ja ruotsinkieliset kauppakorkeakoulut ja sekä useita kaupungintaloja. Eri ikäisiä rakennuksia, joiden sisätiloihin valittiin värityksiä hyvin erilaisin perustein ja lähtökohdin. Aina Ateneumin neutraalista värityksestä Vaasan hovioikeuden rekonstruointuihin koristemaalauksiin.¹⁸⁰ Merkittävä sisätilojen tilanteen tarkastelu tehtiin Opetusministeriön asettaman ja Sisätilatyöryhmäksi nimetyn työryhmän raportissa, joka julkaistiin keväällä 2003.¹⁸¹ Siinä todettiin Säätytalon 1990-luvun alussa valmistuneen restauroinnin olleen hyvä esimerkki sisäpintojen kohTELUSTA.¹⁸² Rakennuksen entisöinti ja konservointi perinteisin menetelmin ja materiaalein palkittiin vuonna 1992 Europa Nostra palkinnolla.¹⁸³ Samalla vuosikymmenellä

¹⁷⁷ Sisätilojen suojelu 2003, 29.

¹⁷⁸ I 63. HS 26.9.1987. *Lehtileikekokoelma*.

¹⁷⁹ Sisätilojen suojelu 2003, 29. Työskentelin itse tällä työmaalla kesäkuusta 1987 tammikuuhun 1988 tehden rakennuspintojen koristemaalauksen konservointia, paikkausta ja rekonstruointia.

¹⁸⁰ Sisätilojen suojelu 2003, 29; I 56. a).

¹⁸¹ Sisätilojen suojelu 2003, 4.

¹⁸² Sisätilojen suojelu 2003, 30.

¹⁸³ Suomalaiset palkitut kohteet. Kotisetuliiton [www-sivut](http://www.suomalaiset.fi).

havahduttiin uudemman rakennuskannan hätätilaan Rakennustaiteen seuran järjestämän kiertonäyttelyyn, Varjele modernia, ansioista.¹⁸⁴ Saman teki Sisustusarkkitehtien liitto SIO:n näyttely Helsinki sisältä sisätiloille.¹⁸⁵

Säätytalon restaurointi oli viimeisiä mittavia restaurointikohteita ennen kuin rakennusalan lama vähensi kaikkea rakennustyötä ja samalla myös restauroinnit vähenivät. Hiljalleen kohti vuosituhannen vaihdetta restaurointityöt virisivät jälleen. Kohteet olivat pienempiä kuin aikaisemmin ja ympäri maata. Samanlaista rakennuspintojen koristeluiden restauroinnin määrän lisääntymistä kuin vuosituhannen lopulla ei kuitenkaan enää tapahtunut. Merkittävää on se, että monet rakennukset ovat tulleet uudestaan ison peruskorjauksen kohteiksi. Esimerkkeinä tästä ovat Helsingin Leijona-korttelin¹⁸⁶ ja Presidentinlinnan¹⁸⁷ korjaukset sekä Kämpin rakennuksen palauttaminen taas hoteliksi¹⁸⁸.

Uudelle vuosituhannelle tultaessa on rakennusten restaurointi tunnustettu omaksi erityistä osaamista vaativaksi korjausrakentamisen osaksi myös rakennusteollisuuden toimijoiden keskuudessa. Kansalliskirjaston peruskorjaus valittiin Vuoden työmaaksi 2014 Rakennuslehden järjestämässä kilpailussa.¹⁸⁹ Samoin rakennuspintojen koristemaalausten restaurointi on tunnustettua osaamista. Kansalliskirjaston rekonstruktiomaalaukset suorittaneen Koristemaalaaamo Ocra Oy:n koristemaalari Tuija Salin oli finalistina Rakentamisen laatuteko 2016 –kilpailussa.¹⁹⁰ Lisäksi hyvää rakennustapaa kuvaavat Rakennustöiden yleiset laatuvaatimukset (RYL) ohjekirjat käsittelevät historiallisten rakennusten korjaamista uusimissa laitoksissaan.¹⁹¹

¹⁸⁴ Sisätilojen suojelu 2003, s. 31.

¹⁸⁵ Sisätilojen suojelu 2003, 31.

¹⁸⁶ Leijona-kortteli kunnostetaan uuteen kukoistukseen. Helsingin kaupungin www-sivut.

¹⁸⁷ Presidentin linnan peruskorjaus valmistui. Presidentin kanslian www-sivut.

¹⁸⁸ Historia. Hotelli Kämpin www-sivut.

¹⁸⁹ Kansalliskirjaston peruskorjaus on vuoden työmaa. Rakennuslehden www-sivut.

¹⁹⁰ Koristemaalari Tuija Salin: ”Kiireellä ei tule laatua”. Rakennuslehden www-sivut.

¹⁹¹ MaalausRYL2012 kuvaa yleisten laatuvaatimusten ja historiallisten rakennusten maalaustöitä ja KorjausRYL kuvaa Rakennushistoriaselvityksen prosessia.

4 RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN KOULUTUS 1960-LUVULTA ALKAEN

Tarkasteltavana ajanjaksona 1960-luvun alusta tähän päivään, on rakennuspintojen restauroinnin alalla työskentelevien koulutustaso muuttunut ja monipuolistunut. Perinteisestä tavasta hankkia ammattitaito oppipoikana ja kisällinä on siirrytty ammatillisiin keskiasteen tutkintoihin sekä korkea-asteen ammattikorkeakoulututkintoihin.¹⁹²

Muodollisen koulutuksen ohella ja erityisesti ennen sen alkua oli yleistä kädentaidon ammattiteissa ammattikuntalaitoksen oppipoika-kisälli-mestari perinne, jota voidaan pitää historiallisena lähtökohtana ammattikasvatuksen kehitykselle Suomessa. Koulutuksen kehittyminen niin ammatillisella keskiasteella kuin korkea-asteellakin eteni 1960-luvun yhteiskunnallisen murroksessa. Ammatillisen koulutuksen kehittymisen taitekohtana pidetään eduskunnan vuonna 1963 esittämää toivetta ammatillisen koulutuksen kehittämistä.¹⁹³ Kohti korkea-asteen konservoinnin koulutuksessa otettiin myös tuolloin askel, jota Tuula Auer väitöskirjassaan kuvailee konservaattoreiden ammattikunnan muotoutumisen ja profiloitumisen aikakaudeksi.¹⁹⁴

4.1 Keskiasteen koulutus

Varsinaiset rakennusten maalaamiseen erikoistuneet ammattikoulut, nykyisiltä nimiltään Turun Ammattiopistosäätiö ja Helsingin Maalariammattikoulu, on perustettu 1920-30-lukujen vaihteessa maalausliikkeenharjoittajien aloitteesta ja rahoilla.¹⁹⁵ Sotien jälkeen 1950-luvulla oli valtion keskusammattikouluissa maalarilinjoja sekä kuntayhtymät aloittivat ammattikoulujen perustamisen.¹⁹⁶ Vaikka rakennusten maalaustyö 1960- ja

¹⁹² Tilastokeskuksen koulutusluokitus, joka perustuu kansainväliseen ISCED 1997 – koulutusasteluokitukseen. Koulutusrakennetilastoa on tehty vuodesta 1970 lähtien. OPM 2014:1, 5.

¹⁹³ Kalleinen 2010, 81.

¹⁹⁴ Auer 2000, 197.

¹⁹⁵ Heikkinen 2000, 63.

¹⁹⁶ Klemelä 1999, 69.

70-luvuilla menetti vähitellen käsityöläistä leimaansa ja muotoutui osaksi kustannustehokkuuden nimiin vannovaa rakennusteollisuutta¹⁹⁷, säilyi koristemaalauksen opetus erityisesti kolmivuotisissa Turun ja Helsingin maalariammattikouluissa.¹⁹⁸ Jo 1950-luvulla näiden koulujen opetusohjelmia moitittiin vanhanaikaisiksi¹⁹⁹. Tälle pohjalle rakennettiin Helsingin Maalariammattikoulun 1960-luvun uusi opetusohjelma²⁰⁰, jossa säilyi edelleen koristemaalauksen opetus. Opettajana toimi mm. kivenmukailussa maalarimestari A. Lyytikäinen²⁰¹, joka oli huolissaan käten taitojen ja koristemaalauksen arvostuksen siirtymisestä seuraaville sukupolville.²⁰² Koulun kevään 1965 oppilastyönäyttelystä kerrottiin Maalarilehdessä, että varsinaisen ammattitaidollisen peruskoulutuksen lisäksi koulutuksessa vaalitaan sellaisia vanhoja työtapoja, joita tarvitaan etupäässä vanhojen rakennusten korjaustöissä. Näistä mainittiin seinäpaneelien marmorointi, puupintojen jäljittely ja kuluneen koristemaalauksen muotojen ja värien selville saaminen.²⁰³ Vuonna 1969 julkaistut Kaarlo Luostarisen Maalaustaito ja Osmo A. Voutilaisen Maalaustekniikka kirjat esittelevät nämä entistämiseen liittyvät työt osana maalarin ammattitaitoa.²⁰⁴ Helsingin Maalariammattikoulun asema entisöijien²⁰⁵ kouluttajana vakiintui 1970-luvun loppupuolelle tultaessa.²⁰⁶ Etenkin kun Taideteollista korkeakoulua edeltänyt koristemaalareita kouluttanut Taideteollisuusopisto oli lakkautettu 1973.²⁰⁷

Tärkeä merkitys oli vuoden 1972 ammattitutkintouudistuksella, jossa elvytettiin vanhat kisälli- ja mestarikokeet uusiksi alemmaksi ja ylemmäksi ammattitutkinnoksi. Ylemmän ammattitutkinnon suorittanut oli oikeutettu käyttämään arvonimeä maalarimestari

¹⁹⁷ Puro 2012, 10.

¹⁹⁸ Klemelä 1999, 71.

¹⁹⁹ Kalleinen 2010, 71.

²⁰⁰ I 2. b) *Lehtileikekokoelma* ja Kalleinen 2010, 85.

²⁰¹ Kalleinen 2010, 90.

²⁰² Maalarilehti 5/1964, 27-30. *Artikkelikokoelma*.

²⁰³ Maalarilehti 6/1965, 10. *Artikkelikokoelma*.

²⁰⁴ Luostarinen 1969, 192 ja Voutilainen 1962, 102.

²⁰⁵ Epävirallinen ammattinimike, tekee entisenkaltaiseksi.

²⁰⁶ I 4. ja I 5 b) *Lehtileikekokoelma*.

²⁰⁷ I 2. b) *Lehtileikekokoelma*.; Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Aalto-yliopiston www-sivut; Korkein taideteollinen koulutus 125 vuotta (1871-1996). Taideteollisenkorkeakoulun www-sivut.

(laki ammatillisista pätevyystutkinnoista 32/1972). Puhtaasti restaurointialalle suunnatut tutkinnot tulivat mukaan ammatilliseen tutkintojärjestelmään vuoden 1994 uudistuksessa. Vuonna 1996 valmisteltiin tutkintoperusteet restaurointikisällin ammattitutkinnolle ja restaurointimestarin erikoisammattitutkinnolle. Niiden suuntautumisista yksi kohdistuu rakennuspintoihin. Ammatillisille tutkinnoille on ominaista, että niiden tutkintoperusteet uusitaan säännöllisesti, joten restaurointialallakin on niiden kaksikymmenvuotisen historian aikana laadittu kolmet tutkintojen perusteet vuosina 1996, 2003 ja 2012.²⁰⁸ Jako kolmeen ammatilliseen tutkintoon, perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintoon, on säilyttänyt asemansa edelleen Suomen koulutusjärjestelmässä. Perustutkinnon eli alalle tulotutkinnon voi suorittaa joko oppilaitoksessa sekä oppisopimuksena tai näyttötutkintona työpaikoilla. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot suoritetaan näyttötutkintoina yleensä omalla työpaikalla ja niillä osoitetaan työelämässä hankittu osaaminen. Muutoksia järjestelmään on tulossa ja tutkintoperusteita uudistetaan jälleen, sillä menossa on ammatillisen koulutuksen reformi. Reformiin liittyvien uudistusten on tarkoitus astua voimaan viimeistään vuoden 2019 alusta.²⁰⁹ Kaikissa maalausalan tutkinnoissa on aina viimeisimpään tutkintoperusteiden uusimisiin asti ollut mukana rakennusten restaurointiin liittyvien taitojen osoittamista.²¹⁰ Uudessa 17.2.2017 hyväksytyssä tutkintorakenteessa maalausalan tutkinnot sisältyvät pintakäsittelyalan tutkintoihin ja restaurointialan tutkinnot taideteollisuusalan tutkintoihin.²¹¹

4.2 Ammattikorkeakoulutukseen johtanut kehitys

Konservoinnin koulutusta suunniteltiin ja valmisteltiin parikymmentä vuotta. Tuona aikana ammattitaidot opittiin perinteisen oppipoika-mestari-asetelman mukaan. Pohjana oli usein soveltuva taide- tai käsityöalan koulutus, jonka päälle harjoiteltiin kokeneen

²⁰⁸ Heiskanen 2007, 3.

²⁰⁹ Ammatillisen koulutuksen reformi. Opetushallituksen [www-sivut](#).

²¹⁰ Maalarimestarin erikoisammattitutkinnon perusteet. Opetushallituksen [www-sivut](#).

²¹¹ Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenne. Opetus- ja kulttuuriministeriön [www-sivut](#).

konservaattorin opissa. Rakennuspintojen restauroinnin kannalta tällainen paikka harjoitteluun oli Kämpin katto- ja seinämaalausten restaurointi vuonna 1965.²¹² Koulutuksen suunnittelu ja toimeenpano eteni vasta 1970-luvun selvitysten ja mietintöjen jälkeen. Ennen koulutuksen aloittamista vuosina 1981–1982 järjesti Ammattikasvatustalitus yhdessä Museoviraston kanssa jo konservointialalla työskenteleville täydennyskoulutusta. Niille tosin päätyi myös alaa tuntemattomia työllisyyskoulutettavia.²¹³ Kun konservaattoreiden koulutus vihdoin vuonna 1984 aloitettiin opistotasoisena kolmivuotisena tutkintona Vantaalla, oli mukana rakennuspintojen konservoinnin suuntautumisala. Ensimmäiset konservaattorit valmistuivat vuonna 1987. Tämän jälkeen rakennuskonservaattoreiden koulutus siirtyi Seinäjoelle,²¹⁴ josta se lakkautettiin vuonna 2013²¹⁵. Vantaalla kuitenkin jatkettiin artemomien kouluttamista erikoismaalaus-restaurointilinjalla vuosina 1995-2001. Tästä koulutuksesta muotoutui vuonna 2002 nykyinen historiallisten interiöörien konservoinnin ammattikorkeakoulutasoinen koulutus tutkintonimikkeellä Konservattori (AMK)²¹⁶ ja järjestäjänä Metropolia Ammattikorkeakoulu. Myös muissa ammattikorkeakouluissa on ollut ja on mahdollista opiskella restaurointia. Turussa on voinut opiskella rakennusinsinööriksi suuntautuen restaurointiin ja Ilmajoella koulutettiin erikoismaalauksen artemomeja 1990-luvulla. Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa voi edelleen opiskella artemomiksi tutkintonimikkeellä Artenomi (AMK), restaurointi.²¹⁷ Jatko-opintoihinkin on konservoinnin alalla mahdollisuus. Konservoinnin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa, konservattori (YAMK), ovat suorittaneet rakennuspintoihin erikoistuneet konservaattorit.²¹⁸ Nyt korkeinta akateemista tutkintoa on tekemässä eri yliopistoissa konservaattoritaustaisia jatkokoulutettavia. Mukana kiinnostuksen kohteena on rakennusten pintakäsittelyiden materiaalitutkimus.²¹⁹

²¹² Reijonen 2010, 114.

²¹³ Reijonen 2013, 2.

²¹⁴ Auer 2000, 165-169.

²¹⁵ Konservointi. Seinäjoen Ammattikorkeakoulun www-sivut.

²¹⁶ Räsänen 2004, 113.

²¹⁷ Artenomi (AMK), restaurointi. Opintopolun www-sivut.

²¹⁸ Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut www-sivu.

²¹⁹ Hanne Mannerheimo. ResearchGate www-sivut.

5 LEHTILEIKE- JA ARTIKKELIKOKOELMA TAUSTOITTAMASSA RAKENNUSPINTOJEN RESTAROINNIN ILMIÖTÄ

5.1 Kokoelmat

Maalarimestari Pirjo Lahdenperän keräämä *Lehtileikekokoelma* koostuu kahdesta isosta arkistokansiosta. Ensimmäisessä kansiossa on 131 ja toisessa 40 kartonkisivua joille on liimattu hänen valikoimiaan lehtileikkeitä työuransa alusta vuodesta 1976 vuoteen 2006. Leikkeitä on opiskeluajoista 1970-luvun lopulta aina 2000-luvun alkuun. Tuolloin oman yrityksen, Koristemaalaus ja Entisöinti Pirjo Lahdenperä Oy:n, toiminta aktivoitui ja ajan puute vähensi lehtileikkeiden keräämistä. Yritys toimii edelleen.²²⁰

Tutustuin kokoelmaan ensi kerran, kun Lahdenperä toi ne näytille työpaikalleni Helsingin Maalariammattikoululle. Olin tuolloin syksyllä 2013 aloittanut taidehistorian maisteriohjelman opinnot Jyväskylän yliopistossa ja etsin maisterin tutkielman aihetta. Nähdessäni kokoelman olin vakuuttunut, että sitä pitää tutkia enemmän. Lehtileikkeistä iso osa sijoittuu aikaan, jolloin itse opiskelin tai työskentelin rakennuspintojen restaurointien parissa. Seikka, joka lisäsi mielenkiintoani kokoelmaa kohtaan. Sain kokoelman lainaan 18.2.2014 ja palautin sen omistajalleen 3.12.2015. Aineiston käsittelyn helpottamiseksi ja jo osittain haurastuneiden lehtileikkeiden lisävaurioiden estämiseksi, tallensin ne sähköiseen muotoon PDF-tiedostoiksi monitoimikopiokoneella työpaikallani Helsingin Maalariammattikoululla. Tiedostot on tallennettu Helsingin Maalariammattikoulun tietojärjestelmään sekä minulle käyttöön henkilökohtaiselle tietokoneelleni Pirjo Lahdenperän luvalla. Aineisto on tallennettu samassa järjestyksessä kuin se oli kansioihin kiinnitetty. Tiedostot on nimetty kansiota kuvaavalla koodilla I tai II ja kartonkisivun järjestysnumerolla sekä -kirjaimilla, jos artikkeli on ulottunut useammalle sivulle. Tiedostonimessä on myös lehden nimi ja päiväys sikäli, kun ne on leikkeestä löytyneet. Näin tiedostoja muodostui 142 kappaletta eli vähemmän kuin kartonkilehtiä on.

Leikkeitä on poimittu sanomalehdistä, aikakauslehdistä, messu- ja yritysesitteistä. Poimiminen ei ole ollut systemaattista ja eikä leikkeitä ole kiinnitetty täysin kronologiseen

²²⁰ Koristemaalaus ja Entisöinti Pirjo Lahdenperä Oy. Yritys- ja yhteistötietojärjestelmän www-sivut.

järjestykseen. Aina ei ole tietoa siitä, mistä lehdestä leike on. Kartonkisivuille ei ole merkitty lehden nimeä eikä ajankohtaa. Lehtileikkeiden lisäksi sivuille on liimattu valokuvia, jotka useimmiten voi tunnistaa liittyvän kyseessä olevaan lehtileikkeessä käsiteltyyn kohteeseen. Valokuvien kohteita ja henkilöitä ei ole nimikoitu kuin osittain eikä merkitä kuvaajasta löydy. Leikkeissä vuodesta 1976 aina 1990-luvun loppuun on artikkeleita restaurointikohteista, joissa Pirjo Lahdenperä on itse²²¹ tai hänen tuttavansa työskennelleet. Oman yrityksen perustamisen jälkeen kerätyt leikkeet kertovat yrityksen työkohteista.²²² Nämä kokoelman ominaisuudet tekevät aineistosta henkilöön liittyvän sattumanvaraisen vilkaisun ajankohtaisiin restaurointikohteisiin.

Maalari -lehden ja sen jatkajan Väri ja Pinta -lehden restaurointia käsittelevistä tai sitä sivuavista artikkeleista muodostamani *Artikkelikokoelma* vuosilta 1964-2015 täydentää *Lehtileikekokoelmaa* ajallisesti. Täydentämistä perustelen sillä, että muuten rakennuspintojen restauroinnin ilmiön kuvaaminen jäisi keskeneräiseksi. Työpaikallani Helsingin Maalariammattikoululla säilytetään lehtien vuosikertoja. Etsin lehden vuosikerroista 1960-luvun alusta tähän päivään artikkeleita, jotka sivuavat rakennuspintojen restaurointia. Niitä on 138 kappaletta. Nämä artikkelit tallennettiin PDF-tiedostoiksi käsittelyn helpottamiseksi. Tiedostot nimettiin lehden numerolla, artikkelin otsikolla ja sivunumeroilla. Tiedostoja säilytetään Helsingin Maalariammattikoulun tietojärjestelmässä. Myös tämä aineisto on sattumanvarainen ja perustuu valintaani sekä toimittajien näkemyksiin ajankohtaisista aiheista. Ammattilehtenä se keskittyy valituissa artikkeleissa aiheeseeni rakennuspintojen restauroinnista.²²³

Maalari -lehti on perustettu vuonna 1917 maalausalan työnantajien tarpeisiin. Vuodesta 2003 sitä on julkaistu nimellä Väri- ja Pinta.²²⁴Tällä hetkellä sitä julkaisevat Pintaurakoitsijat ry (aikaisemmin Suomen Maalarimestariliitto ry) ja Lattian- ja seinänpäällysteliitto. Sen saavat maksutta liittojen jäsenyritykset mutta tilauksesta myös maksutta kaikki pintakäsittelyalalla työskentelevät. Nykyisin lehti ilmestyy sekä painettuna

²²¹ Esimerkiksi *Lehtileikekokoelman* sivut: I 10. HS 310880 Sinebrychoffin museo, I 18. HS 291281 Rakennustaiteen museo, I 38 Kantakaupungin Alueutiset 200485 Leijona-kortteli.

²²² Esimerkki *Lehtileikekokoelman* kansion II sivusta 15 on LIITTEESSÄ 1

²²³ Esimerkki *Artikkelikokoelman* artikkeleista LIITTEESSÄ 2

²²⁴ Väri ja Pinta 3C/2007, 4-5. *Artikkelikokoelma*.

että sähköisenä neljä kertaa vuodessa. Painos on keskimäärin 8000 kappaletta. Lehti kertoo kaikesta pintakäsittelyalaan liittyvästä. Maalareilla ja maalausliikkeillä on ollut merkittävä rooli rakennuspintojen restauroinneissa koko lehden lähes satavuotisen historian ajan.²²⁵

5.2 Kokoelmiin tutustumisen prosessi

Kesällä 2015 luin *Lehtileikekokoelman* lävitse ja tein lukemisen ohella muistiinpanoja word-tiedostoon. Palasin aiheeseen helmikuussa 2016 laatimalla johdantoluvun ja tutkimussuunnitelman maisterin tutkielmaani. Elokuussa 2016 luin *Artikkelikokoelman* ja tein siitä muistiinpanoja täydentäen word-tiedostoa. Tämän jälkeen laadin aineiston tutkimista varten Excel-taulukon, johon poimin word-tiedostosta aihepiireittäin tietoja oheisen luokituksen mukaisesti:

Päiväys	Lehti	Otsikko	Käytetty	Oma Koodi	Kohde	Toimenpide rakennuspinnalle	Autenttisuus	Valvonta	Suunnittelija	tekijä	Talous	Materiaali	Arvot	Tilaaaja	Koulutus	Prosessi
---------	-------	---------	----------	-----------	-------	-----------------------------	--------------	----------	---------------	--------	--------	------------	-------	----------	----------	----------

Ensiksi kävin läpi koko *Lehtileikekokoelman* ja luokittelin taulukkoon yllä mainittuja sarakkeiden tietoja seuraavalla tavalla.

Päiväys: muodossa vvvvkkpp. Aina ei löytynyt tarkkaa päiväystä mutta ympäristöstä saattoi tehdä päätelmiä. Joskus löytyi vain vuosiluku tai ei sitäkään. Epävarmat tapaukset merkitsin kysymysmerkillä.

Lehti: nimen merkitsin vakiintuneella lyhenteellä (esimerkiksi HS = Helsingin Sanomat) tai nimellä (esimerkiksi Uusi Nainen).

Otsikko: merkittiin, kuten se leikkeessä oli.

Käytetty: sarakkeeseen tuli tieto, onko lehtileikettä käytetty vai ei.

Oma Koodi: muodostin oman tiedostonimen kansioden kartonkisivujen nimeämiseen. I tai II kansio, 1, 2, 3..., kartonkisivu a), b), c)... jos artikkeli vaati useamman sivun.

Kohde: kertoo mistä rakennuksesta on kyse. Se ei aina leikkeistä selvinnyt ja osa on esimerkiksi henkilökuvauksia.

²²⁵ Väri ja Pinta -lehti. Pintaurakoitsijat Ry:n www-sivut.

Toimenpide rakennuspinnalle: sarake kertoo rakennuspinoille kohdistuneen toimenpiteen laadun, esimerkiksi entistäminen, korvaaminen, restaurointi.

Autenttisuus: kohtaan etsin mainintoja, joista ilmeni autenttisuus. Esimerkiksi ”maalanneet ne alkuperäiseen asuun”

Valvonta: kertoo useimmiten museaalisen valvojan.

Suunnittelija: kertoo useimmiten restaurointityön suunnitelleen arkkitehdin nimen.

Tekijä: kertoo kuka tai ketkä ovat tehneet toimenpiteet rakennuspinnalle.

Talous: löytyy tieto, jos artikkelissa on mainittu talouteen tai rahan viittaavaa.

Materiaali kertoo toimenpiteessä käytetystä materiaalista.

Arvot: tähän poimittiin vähänkään arvoihin viittaavat maininnat, esimerkiksi arvokas.

Tilaaaja: tästä löytyy tieto, jos artikkelista selviää työn tilaaja/maksaja.

Koulutus: löytyy maininta, jos on kerrottu tekijän koulutuksesta tai yleinen maininta koulutuksesta.

Prosessi: jos artikkelissa on kuvattu työn prosessia, niin merkitä löytyy tästä.

Tämän jälkeen *Artikkelikokoelman* artikkeleiden sisältö luokiteltiin samaan Excel-taulukkoon *Lehtileikekokoelman* kanssa. Artikkeleista otettiin talteen lehden numero, lehden nimi, artikkelin otsikko sekä tietoja, kohteesta, toimenpiteistä, autenttisuudesta, valvonnasta, suunnittelijasta, tekijästä ja koulutuksesta.

Tehdyn luokittelun jälkeen kokoelmien sisältö hahmottuu. *Lehtileikekokoelma* sisältää leikkeitä sanoma- ja aikakauslehdistä sekä esitteistä. Artikkeleita on 122, joista 75 on sanomalehdistä ja 33 aikakauslehdistä. Esitteitä on neljä, joista kaksi on Työ ja Taito – messujen esitteitä ja kaksi Maalaamo Pauli Hietanen Oy: n. Kaikkien artikkeleiden lehti ei ole tiedossa mutta luokittelu sanoma –tai aikakauslehteen on tehty silloin painomateriaalin perusteella. Sanomalehdistä on enemmistössä Helsingin Sanomat 47 artikkelilla. Lisäksi on muutama artikkeli Hufvudstadsbladetista ja paikallislehdistä sekä kaupunginosalehdistä. Aikakauslehtien kirjo on laaja naistenlehdistä ammattilehtiin. Artikkeleiden lisäksi lehdistä on poimittu mm. muistokirjoitus ja menovinkkejä luennoista. Enemmistö artikkeleista, noin 60%, ajoittuu 1980-luvulle. Tämä painotus selittyy

Lehtileikekokoelman kerääjän taustalla sekä sillä että tuona vuosikymmenenä korjausrakentamista tehtiin runsaasti.²²⁶ *Lehtileikekokoelman* ja *Artikkelikokoelman* artikkeleissa ei ole juuri päällekkäisyyttä. Aineistoissa on vain yksi sama artikkeli²²⁷. Tämän lisäksi kohteista kertovissa artikkeleissa on kolme yhteistä kohdetta.²²⁸ Tämä johtuu osittain siitä, että kun *Lehtileikekokoelman* kerääminen hiipuu, lisääntyy restaurointia käsittelevien artikkeleiden määrä *Maalari-* ja *Väri-* ja *Pinta -*lehdessä. *Artikkelikokoelman* artikkeleista on 100 kappaletta kirjoitettu 1990- ja 2000-luvulta eli aineistot painottuvat eri ajoille ja siten täydentävät toisiaan. *Artikkelikokoelman* artikkelien aihepiiri on hyvin samantapainen kuin *Lehtileikekokoelmassa*. Niissä kuvataan restauroituja kohteita ja esitellään restaurointien tekijöitä ja heidän koulutustaan monipuolisesti. Lisäksi käsitellään materiaalituntemusta ja rakennuspintojen restauroinnin tekniikoita. *Artikkelikokoelmassa* paneudutaan aiheisiin ammattilehdelle sopivalla perehtyneisyydellä.

5.3 Kokoelmien kertomaa

Lehtileikekokoelman artikkeleissa mainitut kohteet ovat enimmäkseen pääkaupunkiseudulta mutta mukaan mahtuu myös kohteita Vaasasta, Tampereelta, Imatralta ja Hämeenlinnasta. Vanhimmat artikkeleissa esiintyvistä rakennuksista ovat Helsingin keskusta Leijonakorttelin Burtzin talo (1762) sekä Tuomarinkylän kartano Helsingistä (rakennettu 1790-luvulla) ja nuorin eduskuntatalo 1930-luvulta. Enemmistö kohteista on isoja julkisen omistajan kohteiden peruskorjauksia²²⁹ ja loput jakaantuvat yksityisen omistajan peruskorjauksiin, joista noin puolet on porrashuoneiden maalaustöitä. Julkisen rakennuttajan kohteet ovat isoja joko valtion²³⁰, kuntien²³¹ tai seurakuntien omistamia. Yksityisellä puolella kohteet jakautuvat esimerkiksi kiinteistösijoittajien omistamien kiinteistöjen peruskorjauksiin²³² sekä asunto-osakeyhtiöiden teettämiin

²²⁶ Katso luku 5.4.1. Toimintaympäristö.

²²⁷ II 15 *Lehtileikekokoelma* ja *Maalarilehti* 4/2002, 46-47. *Artikkelikokoelma*.

²²⁸ Elokuvateatteri Capitol, Vaasan hovioikeus ja Säätöitalo.

²²⁹ Esimerkiksi Vaasan hovioikeuden restaurointi 1987, Säätöitalon restaurointi 1988-93.

²³⁰ Rakennushallitus oli keskeisin rakennus- ja kiinteistöalan kehittäjä Suomessa (1936-1995). Töitä jatkoi Valtion kiinteistölaitos ja vuodesta 2001 alkaen Senaatti-kiinteistöt.

²³¹ Leijona-kortteli, Tuomarinkylän kartano.

²³² Aleksanterinkatu 36, Imatran Valionhotelli.

porrashuoneiden entistämis- ja maalaustöihin²³³. Julkisissa kohteissa rakennuksen käyttötarkoitus useimmiten säilyy samoin kuin porrashuoneiden töissä, mutta isommissa yksityisen omistamissa kohteissa myös käyttötarkoitus muuttuu. *Artikkelikokoelman* artikkeleiden kohteet sijaitsevat niin pääkaupunkiseudulla kuin ympäri maata ja kohteiden ikäjakauma on laajempi, mutta muuten ovat samankaltaisia. Koko aineiston ensimmäinen kohde on hotelli Kämpin porrasaulan rekonstruointi uudisrakennukseen sekä kattomaalausten siirto konservointeinen vuodelta 1968 ja aineiston viimeinen kohde on Kansalliskirjaston restaurointi, joka valmistui vuonna 2015.

Lehtileikekokoelman artikkeleissa rakennuspinnoille tehtäviä toimenpiteitä kuvataan enimmäkseen entisöinneiksi, entistämiseksi tai restauroinneiksi sekä maalaustöiksi. Aineistossa mainitaan muutaman kerran termit remontti ja saneeraus. Konservointia toimenpiteenä mainitaan vain harvemmin ja ensimmäisen kerran termiä käytetään vuonna 1987. Termien käyttö jakaantuu siten, että julkisen omistajan kohteiden töitä luonnehditaan restauroinneiksi, kun taas yksityisen omistajan usein pienemmät kohteet ovat entisöintejä. Huolimatta tästä jaosta kohteista kerrotuissa rakennuspinnoille kohdistuneissa toimenpiteissä on ollut tavoitteena palauttaa rakennuspinta alkuperäiseen asuun ja entisenlaiseksi, joskin joskus hieman parannellen. Yhteenvetona kohteiden entistämistyön prosessi on kuvattu seuraavasti. Rakennuspinnan alkuperäistä asua on selvitetty poistamalla maalinpoistoaineella värikerroksia, kunnes on saatu esille vanhat koristekuviot. Väreistä on tehty muistiinpanot ja kuvioista on piirretty sabluunat. Tämän jälkeen on tehty normaalit maalauksen pohjatyöt, joiden päälle on maalattu kuviot sabluunoilla töpöttämällä ja maalaamalla ääriiviivat.²³⁴ Koristeiden uudelleen maalaamiseen on käytetty yleisesti itse tehtyjä munatemperamaaleja.

Tehtiin siis koristeluiden ja väritusten rekonstruointeja, jotka perustuivat esiinottoihin²³⁵ ja arkistotutkimuksiin²³⁶. Rakennuspintojen tutkimuksiin ei tuohon aikaan kuiten-

²³³ Bulevardi 1, Vironkatu 7, Iso Roobertinkatu 3-5.

²³⁴ I 5.a) *Lehtileikekokoelma*.

²³⁵ Maalikerrosten alta eri tekniikoin paljastettuja koristemaalauksia ja väriytyksiä.

²³⁶ Artikkelit. MPH Oy:n www-sivut.

kaan vielä oltu laadittu ohjeita, eikä näitä tutkimuksia tehty runsaasti muille kuin kirkkorakennuksille.²³⁷ Rakennuspinoille tehtävistä tutkimuksista kertovat artikkelit tulevat mukaan *Artikkelikokoelmaan* 1980-luvun puolivälin tienoilla. Tehtävät toimenpiteet jakaantuvat entistämiseen ja rekonstruointiin erityisesti 1990-luvun puolesta välistä lähtien.²³⁸ Tässä entistämällä tarkoitetaan esiin maalikerrosten alta otettua rakennuspintaa, joka on mahdollisesti paikattu. Termillä voidaan myös tarkoittaa kokonaan esillä olleen pinnan puhdistusta konservoinnin keinoin ilman, että tekijänä on konservaattori. Mallin mukaan tehtyjä kopiota aletaan nimittää rekonstruoinneiksi. Asiayhteydestä on vaikea päätellä mitä toimenpiteitä pinoille on tehty. Ainoastaan tarkastelemalla kyseistä rakennuspintaa, voisi arvioida osuiko käsitteen käyttö tulkin-tani mukaisesti ja sitä ei tämän tutkielman puitteissa ole tehty.

Molempien kokoelmien artikkeleissa mainitut henkilöt edustavat kohteiden omistajia, suunnittelijoita, työn valvojia tai töiden tekijöitä. Mukana on myös restaurointitöiden tekijöiden henkilökuvauksia. Tekijöiden koulutusta ja sukupuolta sivutaan useammassa artikkelissa.

Lehtileikekokoelmassa peruskorjausten kustannuksista on mainittu usein vain kokonaishinta. Rakennuspintoihin liittyviä kustannuksia ei mainita kuin harvoin. Kustannukset tulevat ilmi niin, että koristeiden esiin raaputtaminen on työlästä ja aikaa vievää ja siten kallista. Muista kuin taloudellisista arvoista on vain muutamia merkintöjä. *Artikkelikokoelman* artikkeleissa talousasiat ovat enemmän esillä.

5.4 Kokoelmista esiin nousevat teemat

Seuraavassa luvussa kokoan yhteen rakennusten restauroinnin kehitystä ja sekä *Lehtileike-* ja *Artikkelikokoelman* teemoja. Käsittelen aihepiirejä, jotka kuvaavat

²³⁷ Setälä. 2011, 40-41. JY/THO.

²³⁸ Esimerkiksi Maalari -lehti 6-10/1995, 8.; Maalarilehti 6/1996, 9. *Artikkelikokoelma*.

toimintaympäristöä, jossa restaurointitöitä tehdään. Tärkeässä osassa kuvauksessa ovat näiden töiden tekijät.

5.4.1 Muuttuva toimintaympäristö

Rakennusten restaurointia tehdään osana korjausrakentamista, jonka tarkoituksena on pitää olemassa olevaa rakennuskantaa käyttökelpoisena sekä nostaa sen laatutasoa nykyistä kysyntää vastaavaksi. Rakennuskanta on maamme tärkein kansallisomaisuus.

Rakennetun ympäristön osuus kansallisvarallisuudesta on noin 60 prosenttia.

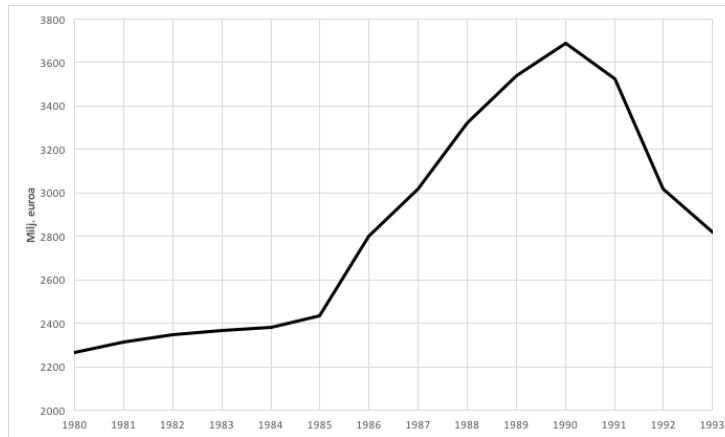
Rakentamiseen vaikuttavat ihmisten elintapojen ja arvostusten muutokset Rakentaminen muokkaa ympäristöä voimakkaasti, joten ympäristön hoitoon liittyvien arvojen merkitys lisääntyy. Rakentamisen painopiste on siirtynyt uudisrakentamisesta täydennys- ja korjausrakentamiseen²³⁹

Korjausrakentaminen lisääntyi 1980-luvun aikana (Kuva 1.). Kuvassa on esitettyä korjausrakentamiseen kuluneet varat miljoonina euroina. Korjausrakentamisen menot lisääntyivät 1980-luvun lopulla ja huipentuen vuoteen 1990, jonka jälkeen rakennusalan lama vaikutti korjausrakentamisen määriin. Korjausrakentamisen osuus kaikesta rakentamisesta on kuitenkin 1990-luvulta lähtien ollut nopeaa ja määrä on kaksinkertaistunut vuoteen 2015 mennessä.²⁴⁰ Tämä rakentamisen painopisteen siirtyminen korjausrakentamiseen on tukenut sisätilojen säilyttämistä. Korjauksissa on usein kysymys jonkin asteisesta restauroinnista.²⁴¹ Korjausrakentamisen ja sitä myötä restaurointitöiden määrän kasvaessa 1980-luvulta lähtien on mahdollista, että kehitys on koskenut myös rakennuspintojen koristemaalausten restaurointia.

²³⁹ Junnonen, Kankainen 2017, 7-9.

²⁴⁰ Onko korjausrakentamisen kasvu poikkeuksellisen nopeaa Suomessa? Forecon Oy: n www-sivut. (Yritys on erikoistunut mm. rakentamisen toimintaympäristöä koskeviin tutkimuksiin ja on VTT:n Rakentamisen markkinat ja liiketoiminta-tiimin toiminnan jatkaja)

²⁴¹ Sisätilojen suojelu 2003, 10.

Kuva 1. Korjausrakentamisen kokonaistuotos (milj. euroa) vuosina 1980-1993²⁴²

Taloudellinen nousukausi 1980-luvulla toi sijoittajia vanhan korjaamiseen. Suuria töiden tilaajia olivat valtio, kunnat, pankit ja vakuutusyhtiöt. Helsingissä oli tuolloin pelkäämään rakennuspintojen restaurointiin keskittyneitä yrityksiä, mutta myös isot rakennus- ja maalausliikkeet olivat huomanneet näiden töiden mainosarvon.²⁴³ Rakennuspintojen restauroinneissa tämä ilmenee siten, että restauroinneissa 1990-luvulle asti kaikista kohteen maalaustöistä vastasi yksi tai useampi suurehko maalausurakoitsija, joka palkkasi sitten urakkaan tarvitsemansa työvoiman erikoistyöntekijöineen palvelukseensa. Näitä maalausliikkeitä ovat Maalaamo Pauli Hietanen²⁴⁴, S. Wuorion Maalaamo²⁴⁵, Esko Nurmisen Maalaamo²⁴⁶, Maalaamo Ancelo²⁴⁷, jotka tekivät vuosina 1970-90 useita isoja rakennuspintojen restaurointeja niin pääkaupunkiseudulla kuin ympäri maata. Merkittävä esimerkki tällaisesta korjaustyömaasta on Säätytalon työmaa vuosilta 1988-1993, jolla entisöinti- ja maalaustöistä vastasi Esko Nurmisen Maalaamo Ky.²⁴⁸ Sysäys muutokseen alkoi 1990-luvun rakennusalan suurlamasta. Rakentamisen taloudellista riskiä

²⁴²Tilastokeskus 1995, 52. Muunnos euroiksi kirjoittajan tekemä Suomen pankin www-sivujen ohjeiden mukaisesti.

²⁴³ I 49; I 94 a-b) *Lehtileikekokoelma*.

²⁴⁴ I 5. b) Aleksanterinkatu 36 1979; I 11 Sinebrychoffin taidemuseo 1980; I 18 Rakennustaitteen museo 1981; I 46. a) Capitol 1984; I 56. a-b) Vaasan hovioikeus 1986. *Lehtileikekokoelma*.

²⁴⁵ Kämp 1969, Maalari 7/1969, 11-14.; Presidentinlinna 1971 Maalari 5/1971, 21-23; Karhusaaren huvila 1993 Maalari 4/1993, 28-31. *Artikkelikokoelma*.

²⁴⁶ Ulkoministeriön porraskäytävä 1971 Maalari 9/1971, 8-9. *Artikkelikokoelma*.

²⁴⁷ I 27. a); Vironkatu 7 1983; I 41 As. Oy Mars 1984.; I 42 Meilahden kartano 1984.; I 60. a) Imatran valtionhotelli 1987; I 66. Stansvikin kartano 1987. *Lehtileikekokoelma*.

²⁴⁸ Maalari-lehti 1-2/1990, 20-23; Maalari-lehti 5/1991, 14-16. *Artikkelikokoelma*.

jaettiin pienyrityksille.²⁴⁹ Tapahtui muutos rakennustyön organisoinnissa päätoteuttajan urakoista projektinjohtourakoihin.²⁵⁰ Muutos eri toteuttajien kesken on nähtävissä artikkeliaineistossa. Uuteen tilanteeseen vastasivat pienet koristemaalauksliikkeet sekä rakennuspintojen konservointiin erikoistuneet yritykset.²⁵¹ Pisimmälle projektinjohtomallin käyttö on viety 2016 avatun Kansalliskirjaston rakennuspintojen restauroinneissa, joissa työskenteli useita konservointi- ja koristemaalauksyrityksiä.²⁵²

Muutosta on havaittavissa restauroitavien rakennuspintojen kirjossa. Vielä 1960- ja 70-luvuilla mainintoja saavat lähinnä isot valtionhallinnon hankkeiden 1800-luvulla rakennettujen kohteiden koristemaalauksien ennallistamiset. Muutos alkaa 1970-luvun loppupuolella. Mukaan tulevat yksityisen omistajan ja kiinteistösijoittajien kohteet. Mukana on arvokiinteistöjen porrashuoneiden restaurointeja. Kiinnostutaan nuorempien, 1900-luvun alun kohteiden, koristemaalauksien restauroinnista. Erityisesti rakennusalaan ravistellut 1990-luvun alan lamakausi laventaa kirjoa edelleen. Isoihin urakoihin tottuneet toimijatkin tyytyvät pienempiin kohteisiin.²⁵³ Tultaessa 2000-luvulle kohteet ovat jo monipuolisia ja nuorentuneet jo 1920-30-luvun kohteisiin.²⁵⁴ Samoin restauroitavien rakennusmateriaalien määrä kasvaa. Pelkkien koristemaalauksien restauroinnista on siirrytty myös muiden pinnoitteiden restaurointiin (esimerkiksi pinkopahvit, tapetit, linoleum-matot) ja säilyttävään korjaamiseen.²⁵⁵

5.4.2 Tekijät ja tekijäverkostot

Rakennuspintojen restauroinnin parissa toimivien tekijöiden osaamisen ja heistä muodostuvien verkostojen tuntemus on oleellista onnistuneelle restauroinnille. Osaamisen ja verkostoitumisen kehittyminen taustoittaa hyvin muutosta rakennuspintojen restauroinnissa, jota kuvaan luvussa kuusi.

²⁴⁹ Harjuniemi 2013, 139.

²⁵⁰ Harjuniemi 2013, 138.

²⁵¹ Esimerkiksi: Maalari-lehti 5/2000, 36-38. *Artikkelikokoelma*.

²⁵² Väri- ja pinta -lehti 1/2015, 30-35. *Artikkelikokoelma*; Winterhalter 2016, 143.

²⁵³ Maalari-lehti 5/1995, 6-10. *Artikkelikokoelma*.

²⁵⁴ Esimerkiksi Elokuvateatteri Orionin värityksen palauttaminen. Maalari-lehti 5/2001, 31-32.

Artikkelikokoelma.

²⁵⁵ Säilyttävä korjaaminen. Väri ja Pinta -lehti 1/2003, 54-56. *Artikkelikokoelma*.

Restauroitavat rakennuspinnat vaihtelevat kooltaan yksittäisestä pinnasta aina koko monumentaalirakennuksen restaurointiin. Niitä korjaavan tehtävä voi vaihdella kohteen restaurointia varten tehtävistä selvityksistä ja työselostuksista aina pinnan konservointiin tai rekonstruktioon uudelleen maalaten. Näitä töitä restauroitavassa rakennuksessa tekevät laajimmillaan joukko useita ammattilaisia erilaisilla koulutustaustoilta: on maalareita, koristemaalareita, taidemaalareita, entisöijä, restauroijia, maalarimestareita ja konservaattoreita. Toimintaympäristön muuttuessa ja koulutustason noustessa työtehtävät eriytyvät laaja-alaisemmista tehtävistä kapeampiin. Niin koulutus kuin työelämä ovat jatkuvassa muutoksessa. Elinikäinen oppiminen leimaa koulutusjärjestelmäämme.²⁵⁶Tämän ilmiön voi havaita myös rakennuspintojen restaurointia ja konservointia tekevien joukossa.

Vaikka uusien rakennuspintojen koristemaalaukset on ollut poissa muodista uudisrakennuksista 1930-luvulta lähtien ja korjattaessa rakennuksia peitettiin olemassa olevat koristeet useiden vaaleiden maalikerrosten alle, säilyi koristelun osaaminen osana maalarin ammattitaitoa. Ammattitaidon jatkumisen 1950- ja 60-luvuilla takasi konservointi- ja entisöintityöt,²⁵⁷ yhteistyössä Muinaistieteellisen toimikunnan (vuodesta 1972 Museovirasto) konservaattoreiden valvonnassa ja ohjeilla esimerkiksi hotelli Kämpissä ja lukuisissa kirkkojen restauroinneissa ympäri maata.²⁵⁸ Aineistosta nousevat esiin konservaattorit Veikko Kiljunen, Thorvald Lindqvist ja Fjalar Hermansson, joista Lindqvistillä ja Hermanssonilla on maalarintausta. Tärkeitä linkkejä oli Pohjanmaalla toiminut Sakari Vuojolaisen maalausliike, joka teki yhteistyötä mm. Lindqvistin kanssa. Vuojolaisella uransa aloittanut maalari Olavi Kuusisto kuopiolaisesta Akuntus Oy:stä on ollut viemässä kirkkojen restaurointimaalauksen perintöä eteenpäin yhteensä yli yhdeksässäkymmenessä pyhätössä.²⁵⁹ Hermansson toimi myöhemmin urallaan Helsingin Kaupunginmuseon konservaattorina ja teki yhteistyötä maalausliikkeiden, erityisesti

²⁵⁶ Pohjonen 2001, 31.

²⁵⁷ Tarjanne 1998, 116.

²⁵⁸ Maalari-lehti 12/1966, 33. *Artikkelikokoelma.*

²⁵⁹ Väri ja Pinta 3C/2007, 34-37. *Artikkelikokoelma.*

Maalaamo Ancelo Oy, kanssa Kaupunginmuseon valvomissa restaurointitöissä.²⁶⁰ Maalaamo Ancelon perustajan Usko Juvosen taustalla on maalarin ammatti, koristemaalarin oppi S. Wuorion Maalaamosta ja opinnot Taideteollisuus opiston iltakoulussa.²⁶¹

Toinen tärkeä tekijä ammattitaidon säilymiselle oli vanhanaikaiseksikin moitittu Helsingin Maalariammattikoulun opetusohjelma, joka piti taitoja yllä ja varmisti osaamisen siirtymisen vanhoilta mestareilta uusille sukupolville. Vielä 1970-luvun alun Presidentinlinnan korjaus- ja entisöintitöihin liittyvät koristemaalauksen rekonstruoinnit tekivät vanhat maalarimestarit Yrjö Randelin²⁶² ja Fritz Hilbert²⁶³ Muinaistieteellisen toimikunnan avustuksella. He siirsivät näillä työmailla osaamistaan nuorille maalareille. Lisäksi he toimivat opettajina. Hilbert talonpoikais- ja entisöintimaalaus kursseilla eri puolilla maata²⁶⁴ ja Randelin Helsingin Maalariammattikoululla.²⁶⁵ Koulusta valmistuneet toimivat keskeisissä koristemaalauksen entisöintiä harjoittavissa maalausliikkeissä (esimerkiksi Maalaamo Pauli Hietanen²⁶⁶).

Samoihin aikoihin tapahtui naisten tulo restaurointityömaille. Helsingin Maalariammattikoulun ensimmäinen nainen aloitti opiskelunsa 1968 ja jo lukuvuonna 1973-1974 sisään otetuista opiskelijoista yli 70% oli naisia.²⁶⁷ Esimerkkinä naisten tulosta restaurointitöihin ovat Valtionarkiston maalaustyöt, joissa rakennuksen uusien osastojen maalaustyöt tehtiin nykypäivän tyyliin lateksimaaleilla mutta joihin kuului myös koristeiden, kiven- ja puunmukailujen puhdistus, paikkaus ja uudelleenmaalaukset. Taiteilija Yrjö Randelin ja kuusi Helsingin Maalariammattikoulun naisopiskelijaa suoriutuivat työstä kiitettävästi. Maalari-lehden toimittajalle heräsi ajatus entistämistyötä seurattaessaan, että ei turhaan Helsingin Maalariammattikoulussa ole maalausalan erikoistöitä

²⁶⁰ Esimerkiksi Leijona-kortteli: I 23 a), I 24. HS Yhteistyö Maalaamo Ancelo Oy:n kanssa. *Lehtileikekokoelma.*

²⁶¹ I 94. a-b). Katajanokka, *Lehtileikekokoelma.*

²⁶² Maalari-lehti 6/1970, 17. *Artikkelikokoelma.*

²⁶³ Maalari-lehti 5/1971, 23. *Artikkelikokoelma.*

²⁶⁴ Maalari-lehti 5/1971, 23. *Artikkelikokoelma.*

²⁶⁵ Kalleinen 2010, 92.

²⁶⁶ I 4. *Lehtileikekokoelma.*

²⁶⁷ Kalleinen 2010, 92.

ohjelmassa. Voisivat muuten vanhat ajat palautua ja tekijät olisi haettava ulkomailta kuten Valtion arkiston alkuperäisiä marmorointeja tehnyt ruotsalainen Wilhelm Sjöberg haettiin 1800-luvun loppupuolella.²⁶⁸

Restaurointitöiden määrän lisääntyessä ennen konservattorikoulutuksen aloittamisen aikoihin 1980-luvun puolivälissä oli havaittavissa puutetta tarpeeksi ammattitaitoisista tekijöistä. Alalla toimivat 1970-luvulla valmistuneet maalarit olivat suorittaneet maalarestaritutkinnon tai takana oli taidemaalarin opinnot. Kaikkea työtä ohjaamaan ja valvomaan ei kuitenkaan riittänyt samalla tavalla konservattoreita kuin aikaisemmilla vuosikymmenillä, vaikka konservattoreita työskenteli museoissa, maakuntamuseoissa ja museovirastossa.²⁶⁹ Restaurointitöiden ohjauksessa ja valvonnassa oli puutteita ja maalausliikkeet ovat tekivät valtaosan rakennuspintojen restauroinnista vähällä valvonnalla ja ohjauksella. Tämä koskee koko restauroinnin aluetta aina lähtien tutkimuksista restaurointisuunnitelmaa varten ja päätyen suunnitelmien toteuttamiseen. Usein oli vielä niin, että alustavat tutkimukset tekivät eri tahot kuin varsinaiset restaurointityöt²⁷⁰. Maalausliikkeen palveluksessa saattoi toki olla hyvinkin asiantunteva henkilökunta ja osaamista kerääntyi yritykseen niin kauan kuin töitä riitti eli aina 1990-luvun rakennusalan lamaan asti. Rakennuspintojen restauroinnin ammattitaito pääsi kehittymään hyväksi. Säätytalon massiivisiin rakennuspintojen restaurointeihin 1980-90-lukujen vaihteessa riitti ammattitaitoista työvoimaa. Lama söi työtilaisuudet eikä niissä vähissäkään kohteissa päästy antoisaan hiljaista tietoa eteenpäin vievään vuorovaikutukseen. Pitkän uran tehnyt rakennusten pintamateriaaleihin ja tyylihistoriaan erikoistunut konservattori (AMK) Kirsi Karpio totesi töiden vähenemisen myötä hajoavan tekijäverkoston merkityksestä, että: *"On hirveän sääli, jos viime vuosikymmenellä opittu valuu hiekkaan. Vie taas kauan, ennen kuin on kiivetty uudestaan samalle tietotasolle."*²⁷¹ Hän toivoi tilanteen paranevan koulutuksen avulla. Mitä tapahtuikin ammattikorkeakoulujen erikoismaalaus-restaurointi-koulutusohjelmien sekä restaurointikisällin- ja mestarin tutkintojen mukaan tulolla 1990-luvun puolivälin tienoilla.

²⁶⁸ Maalari-lehti 6/1972, 11-14. *Artikkelikokoelma.*

²⁶⁹ Liljeström 1993, 15.

²⁷⁰ Heiskanen 1992, 44.

²⁷¹ Maalari-lehti 4/1995, 11. *Artikkelikokoelma.*

Yhdistystoiminta auttoi tässä tekijäverkoston ylläpidossa. Pohjoismaisen Konservaatto-riliitto- Suomenosasto Ry:n yhteydessä on toiminut rakennuksien konservointiin erikoistuneiden työryhmä ja 2003 perustettiin Restaurointikilta ry tutkinnonsuorittaneille restaurointikisälleille ja mestareille.²⁷²

Mahdollisuus kansainväliseen verkostoitumiseen löytyy esimerkiksi Architectural Paint Research -verkostosta. Se on löyhä kansainvälinen verkosto, jonka keskuudessa on järjestetty kuusi konferenssia vuodesta 2000. Yhteisön tavoitteena on saada aikaan standardeja rakennuspintojen tutkimukseen ja konservointiin ja levittää tietoa niistä. Tärkeimpänä asiana tällä hetkellä on osallistuminen eurooppalaisten standardien kehittämiseen, erityisesti Standardin CEN/TC 346, joka käsittelee kulttuuriperinnön suojelua. Suomessa tämän standardin kehitystä seuraa SFS/216 Kulttuuriperinnön vaaliminen seurantaryhmä.²⁷³ Vetovastuun standardin yhteiseurooppalaisesta kehittämisestä on ottanut Ruotsin Riksentikvarieämbetet.²⁷⁴ Standardia esiteltiin maaliskuussa 2017 New Yorkin Columbian yliopistossa järjestetyssä kuudennessa konferenssissa.²⁷⁵

Merkki koristemaalauksen restauroinnin profiloitumisesta, on koulutuksen ohella alaan liittyvän kirjallisuuden julkaiseminen. Siten esimerkiksi Museoviraston konservaatton emeritus Pentti Pietarila²⁷⁶ on dokumentoinut kokemustaan. Näin ei se ole jäänyt hiljaiseksi tiedoksi työmailla työskenteleille konservointi- ja koristemaalauksyrityksille vaan leviää laajemmalle kuin 1900-luvun lopulla. Museoviraston julkaisutoiminta on vilkastunut ja tavoittaa laajaa lukijakuntaa. Tärkeä osa on myös ammattilehdillä, internetillä²⁷⁷ ja sosiaalisella mediallyä niin virallisen kulttuuriperinnön hoidon tiedon levittämisessä kuin verkostoitumisessa.

²⁷² Väri ja Pinta 2/2003, 54-55. *Artikkelikokoelma*.

²⁷³ SFS:n tekniset komiteat (TK) ja seurantaryhmät (SR). Suomen Standardisoimisliiton [www-sivut](http://www.sivut.fi).

²⁷⁴ Standarder för undersökning av arkitekturbundna ytskikt. Rikskvarieämbetet [www-sivut](http://www.sivut.se).

²⁷⁵ About APR (Architectural Paint Research). Architectural Paint Research [www-sivut](http://www.apr.org).

²⁷⁶ Pietarila 2004. Rakennusten värit ja tyylit.

²⁷⁷ Esimerkiksi Kulttuuriympäristömme.fi [www-portaali](http://www-portaali.fi).

6 RAKENNUSPINTOJEN RESTAUROINNIN MUUTOS

Hyvin säilynyt koristemaalattujen rakennuspintojen kokonaisuus on harvinaisuus ja rakennusta restauroitaessa on suunnittelijoiden sekä tekijöiden ratkaistava monta asiaa rakenteiden korjauksesta uusien rakennusosien ja talotekniikan asentamiseen asti. Rakennusten käyttö on vaatinut huonetilojen ja varustelun uusimista ja makusuuntauksien vaihtelu on ilmennyt nopeasti rakennuspintojen käsittelyissä. Sama muutos on edessä, kun rakennuspintoja restauroidaan. Jokaisen restaurointityön on perustuttava restauroinnin kohteena olevan rakennuksen hyvään tuntemukseen. Tällöin ennen restaurointisuunnitelmien laatimista on rakennuksen syntyhistoria ja myöhemmät kehitysvaiheet selvittävä riittävällä tarkkuudella. Rakennuksen jokainen kehitysvaihe on tunnettava. Tällöin on osoitettava, kuinka rakennuksen alkuperäinen asu ja siinä myöhemmin tapahtuneet muutokset ilmenevät rakennuksessa restaurointiajankohtana ja mikä arvo kullakin rakennuksen kehitysvaiheella on rakennuksen oman historian kannalta. Vasta tällaisen selvityksen jälkeen on mahdollista laatia perusteltu restaurointisuunnitelma.²⁷⁸ Rakennuspintojen restauroinnin osalta restaurointisuunnitelman tekee esimerkiksi kohteen muustakin suunnittelusta vastaava arkkitehti mahdollisesti käyttäen apunaan asiantuntijan tekemiä pintakäsittely- ja väritutkimuksia. Aineiston artikkeleissa näkyy vahvasti suunnittelevien arkkitehtien osuus. Kuitenkin rakennushistorian selvittämisen ja restaurointiohjelman uranuurtajana mainitaan Helsingin yliopiston taidehistorian professori Henrik Liliuksen työ Imatran valtionhotellin restauroinnin yhteydessä. Siellä tehtiin perusteelliset väritutkimukset oikeuttamaan rakennuspintojen rekonstruointia.²⁷⁹ Samalle ajanjaksolle ajoittuvat *Artikkelikokoelman* lisääntyvät artikkelit väritutkimuksen tekemisestä ja ne säilyvät aina aineiston lopulle asti.²⁸⁰ Edelleenkin väri- ja materiaalitutkimukset muodostavat osan restauroitavista rakennuksista tehtävää rakennushistoriallinen selvitystä (RHS) joka vakiintui rutiiniksi Maan- käyttö- ja rakennuslain (1999) säätämisen jälkeen.²⁸¹

²⁷⁸Lilius 1993, 103.

²⁷⁹I 62. a-c). *Lehtileikekokoelma*.

²⁸⁰Esimerkiksi: Maalarilehti 7/1987, 16-21. *Artikkelikokoelma*; I 72, *Lehtileikekokoelma*.

²⁸¹Vuojala 2014, 129. Rakennushistoriaselvityksistä on tuore Sini Saarilahden Jyväskylän yliopistoon tehty maisterintutkielma *Rakennushistoriaselvityksen käytettävyys* syksyiltä 2016.

Henrik Lilius toteaa, että erityisesti ulko- ja sisäpinnoitteiden kohtelussa ilmenee suomalaisten rakennussuojelijoiden myötämielinen suhtautuminen rekonstruktioon.

Vaikka 1980 ja -90-luvuilla tehtyjen restaurointien määrä on suuri eikä niistä ole koottu systemaattista tilannetta valaisevaa aineistoa, on Liliuksen mukaan restauroinneissa käytetty pintojen rekonstruktioita eli pintojen uudelleen maalausta paljon.

Lehtileike- ja Artikkelikokoelmien aineisto tukee tätä havaintoa.

Rakennuspintojen ja koristemaalauksen rekonstruktioita käytetään, kun tavoitellaan visuaalista integriteettiä. Tällöin kohteelle asetetaan erilaisia vaatimuksia: sen pitää olla vanha ja arvokas, mutta samalla siisti ja pesunkestävä. Rekonstruoidut rakennuspintojen käsittelyt eivät aina ota huomioon rakennussuojellisia näkökohtia siitä kumpi painaa enemmän uutuusarvo vai ikäarvo.²⁸² Liliuksen mukaan rakennusten restaurointia kokonaisuutena ajatellen rakennuspintojen rekonstruktio ei kuitenkaan ollut kovin suuri ongelma. Vaikka toisaalta saattoi olla, että rekonstruktioita erityisesti rakennuspinoissa käytettiin niin paljon, että ilmiölle sokaistui.²⁸³

6.1 Koristemaalattun rakennuspinnan rekonstruktion autenttisuus

Tarkastelen seuraavaksi rekonstruoidun rakennuspinnan koristemaalauksen autenttisuutta, jonka jäsenän neljän autenttisuuden osatekijän: muotoilu, materiaali, työstäminen ja sijainti mukaan. Näistä tekijöistä sijainti on useimmiten se autenttisuuden muoto, joka koristemaalauksen yhteydessä toteutuu. Rekonstruoidut koristemaalaukset maalataan useimmiten alkuperäiselle sijainnille. Avaan sijainnin autenttisuuden merkitystä muutamalla esimerkillä. Hotelli Kämpin muotoilultaan, materiaaliltaan ja työstämiseltään autenttiset kattomaalaukset ovat hyvä esimerkki sijainnin autenttisuuden merkityksestä. Puretusta Kämpistä irrotetut ja uudisrakennukseen siirretyt alkuperäiset kattomaalaukset eivät täytä sijainnin autenttisuuden vaatimusta, koska ne sijaitsevat uudessa, täysin rekonstruoidussa ympäristössä. Samoin pääportaikon rakennusosia siirrettiin ja rekonstruoidiin uuteen rakennukseen. Ympäristön rekonstruktioita pidettiin

²⁸² Vuojala 2014, 134.

²⁸³ Lilius 1993, 110; Venetsian julistus, artikla 11.

tuolloin täsmällisenä, tarkkana ja ennakkotutkimuksiin perustuvana.²⁸⁴ Kuvassa 2 taideopiskelija Markku Kosonen esittelee tekemäänsä julkisivukoristeen rekonstruktioita. Koko rakennukseen rekonstruoiitiin tuhansia ulkoseinien ja sisätilojen kipsikoristeita.²⁸⁵

Kuva 2. Taideopiskelija Markku Kosonen esittelee Kämpin julkisivukoristeen rekonstruktioita. Kuva: Matti Tapiola/Lehtikuva²⁸⁶

Kuvassa 2 on kuvapari Hotelli Kämpin pääportaikosta alkuperäisellä paikallaan ja rekonstruoituna. Tietämättä kuvaparin taustoja, niitä saattaisi luulla vain kahdeksi samasta paikasta otetuksi kuvaksi.

²⁸⁴ Maalari-lehti 7/1969, 11-14. *Artikkelikokoelma*.

²⁸⁵ Vanhan Kämpin koristukset kopioidaan pommisuojassa. Helsingin Sanomien www-sivut.

²⁸⁶ Vanhan Kämpin koristukset kopioidaan pommisuojassa. Helsingin Sanomien www-sivut.

Kuva 2. Hotelli Kämpin pääportaikko²⁸⁷

Toinen sijainnin määrittelyn ongelmaan liittyvä esimerkki on Presidentinlinnan goottilaisen salin vuonna 1970 valmistunut korjaus, jolloin salin katto rekonstruoidiin 1840-luvun asuun. Työ perustui C.A. Engelin alkuperäisiin piirustuksiin.²⁸⁸ Sali oli uudelleen arvioinnin kohteena 2010-luvun alussa. Tuolloin päädyttiin väritutkimuksien perusteella palauttamaan salin katto 1800-luvun lopun asuun. Tutkijoiden mukaan väritutkimusten tulokset osoittivat, että katto ei 1800-luvulla koskaan ole ollut edellä mainittujen

²⁸⁷ Historia. Hotelli Kämpin [www-sivut](http://www.kamp.fi).

²⁸⁸ Maalari-lehti 6/1970, 17-20. *Artikkelikokoelma*.

piirustusten esittämässä asussa.²⁸⁹ Kuvassa 3 Yrjö Randelin maalaa kupolin koristelua oletettuun 1840-luvun asuun. Kuvassa 4 Goottilaisen salin katto vuoden 2014 peruskorjauksen jälkeen.

Kupolin koristelua.

Kuva 3. Presidentinlinnan goottilaisen salin kupolin koristemaalaukseen vuoden 1970 peruskorjauksen yhteydessä.²⁹⁰

Kuva 4. Presidentinlinnan goottilaisen salin katto vuoden 2014 peruskorjauksen jälkeen.²⁹¹

²⁸⁹ Presidentin linnan peruskorjaus valmistui. Presidentin kanslian [www-sivut](#).

²⁹⁰ Maalari 6/70, 18. Lehtileikekokoelma.

²⁹¹ Presidentin linnan peruskorjaus valmistui. Presidentin kanslian [www-sivut](#).

Väritutkimuksien tekemisen osaamisen parantuessa koristemaalausten rekonstruktioiden sijainnin autenttisuus paranee. Autenttisesta koristemaalauksesta jätettiin esille kaivettu fragmentti osaksi rekonstruktiota.²⁹² Tapa yleistyi 1980-luvun aikana. Sillä varmistettiin sijainnin autenttisuus ja siitä on myös mahdollista havaita rekonstruktion tekninen onnistuminen ja suhde alkuperäiseen maalaukseen. Kuvassa 4 esimerkki koristemaalaukseen jätetystä fragmentista.

Fragmentti alkuperäistä koristemaalausta on miltei sadan vuoden takaa. Rekonstruointi osoittaa, millaiselta portaikko on näyttänyt silloin.

Asiantuntemusta voi ostaa

Kun siis talossa aletaan olla sitä mieltä, että on aika tehdä jotakin, kannattaa aloittaa harkinnalla. Asiantuntijoita on hyvä kuulla aivan alusta alkaen.

– Jos talo on vanha, Museovirasto on hyvä ottaa mukaan heti alussa. Sen rakennushistorialliselta osastolta saa apua ja neuvoja moneen asiaan, Ruhanen muistuttaa

Kuva 4. Fragmentti koristemaalauksessa. Kuvitus Maalarilehden artikkelissa.²⁹³

Materiaalien, muotoilun ja työstämisen autenttisuuden vaatimukset kietoutuvat yhteen. Rakennuspintojen koristemaalausten maalien alkuperäiset raaka-aineet ovat löytyneet suppeasta valikoimasta sideaineita ja pigmenttejä. Tärkeimmät käytetyt maalityypit olivat liima-, öljy- ja temperamaalit. Ne valmistettiin lähes kokonaan itse pitkälle 1800-luvulle ja osittain 1950-luvulle asti. Raaka-aineita ja joitain valmiita maaleja tuotiin ulkomailta, kunnes oma tuotanto alkoi 1800-luvun lopulla ja lisääntyi 1920-luvulta eteenpäin.²⁹⁴ Teollisen maalin valmistuksen kehittyessä alkydihartsit syrjäyttivät pellavaöljyn

²⁹² Esimerkiksi. I 57. a-b) 1986. Vasabladet. Hovrätten klar i förtid. Lehtileikekokoelma; Maalari 5/95, 6-10. Artikkelikokoelma.

²⁹³ Maalari 3B /96, 27. Artikkelikokoelma.

²⁹⁴ Pietarila 1989, 49-53.

ja esimerkiksi Tikkurilan maalitehtaiden *Miranol*-maali on tullut myyntiin 1937. Vesiohenteiset emulsiomaalit otettiin käyttöön 1940-luvun lopulla ja nyt 65 vuotta täyttävä *Jokeri* on ensimmäinen Suomessa kehitetty lateksimaali.²⁹⁵ Nämä maalit syrjäyttivät perinteiset maalityypit 1960-luvun alkuun mennessä lähes kokonaan. Aineiston perusteella on vaikea arvioida, kuinka paljon näitä maaleja käytettiin varsinaisesti koristemaalausten rekonstruoinneissa, mutta esimerkiksi Valtioneuvoston juhlahuoneiston korjausmaalaustyöt 1960-luvun lopulla tehtiin Tikkurilan maalitehtaiden Jokerilla ja Sirolla, joilla pinnat saatiin ”*hohtamaan puhtautta ja juhlavuutta*”²⁹⁶. Uusien materiaalien yhdistäminen vanhoihin maalaustekniikoihin kertoi uskosta uusien materiaalien hyödyllisyyteen ja käyttökelpoisuuteen. Näin tehtiin myös Helsingin Maalariammattikoulussa, jossa harjoiteltiin sabloonamaalausta vanhojen mallien mukaan mutta maalina käytettiin lateksimaalia.²⁹⁷

Koristemaalausten rekonstruoinneissa otettiin käyttöön kananmunasta, pellavaöljystä ja pigmenteistä itsetehdyt temperamaalit 1970-luvun lopulta alkaen ja tätä piirrettä korostettiin useissa 1980-luvun artikkeleissa niin *lehtileike*- kuin *artikkelikokoelmassa*.²⁹⁸ Tuolloin ei kuitenkaan oltu niin huolissaan alkuperäisten materiaalien käytöstä vaan syy niiden käyttämiseen oli ennemminkin värityksen palauttamisessa, jota teollisesti valmistetuille maaleilla ei pystytty toteuttamaan. Tähän puutteeseen vastasivat pienet maalinvalmistajat. Uulatuote Oy perustettiin 1978²⁹⁹ ja 1980 luvulla tulivat perinnemaalit vahvasti esille.³⁰⁰ Niitä valmistettiin täällä ja tuotiin ulkomailta. Restauraation perusmaaleiksi muodostuivat tuotenimet Hydrosil, Maril, Linal, Terra Satilin ja Muna-matta. Värien dokumentoinnin ja valitsemisen työkaluksi yleistyi ruotsalainen NCS-värijärjestelmä.³⁰¹ Vuonna 2007 asiaa tarkasteli yhdeksänkymmenen pyhätön restaurointikokemuksella maalari Olavi Kuusisto Akuntus Oy:stä, joka totesi, että 1960-

²⁹⁵ VÄRIKARTTA, 150 vuotta Tikkurilan tarinoita, 140.

²⁹⁶ Tikkurilan Viesti 1/1967,12 ja kansikuva.

²⁹⁷ Maalari-lehti 4/1995,11. *Artikkelikokoelma*.

²⁹⁸ Esimerkiksi: I 41. HS 27.9.1984. Leinikkejä, unikkoja ja tulppaaneja entistettiin kerrostalon rappuun; I 45. Yhteisvastuu maaliskuu 1984. Koristetaitelija etsii kätketyn; I 53. Tikkurilan Viesti 1986 2 ranskanleipää ja 5 kananmunaa. I 56. a) Kansan ääni. Hovioikeus on pölypesä. *Lehtileikekokoelma*.

²⁹⁹ Takala 2003, 168.

³⁰⁰ Takala 2003, 333.

³⁰¹ Maalarilehti 3/2002, 32. *Artikkelikokoelma*.

ja 1970-luvuilla puhe pyöri värisävyjen ympärillä, kun nyt keskustellaan maalityy-
peistä.³⁰² Molempien oikealla valinnalla on merkitystä rekonstruointien visuaalisen
onnistumisen kannalta. Perusteellisten rakennushistoriaselvitysten ja väritutkimusten
perusteella tehtyjen suunnitelmien ja ammattitaitoisen tekemisen ansiosta on nykyään
mahdollista onnistua hyvin rakennuspintojen rekonstruoinneissa. Vaikka ei aina
käytettäisikään autenttisia materiaaleja.³⁰³ Uusin haaste rekonstruointien visuaaliselle
onnistumiselle on historiallisten rakennusten valaistus led-tekniikalla. Led-valon värin-
toistokyky on niin erilainen verrattuna aikaisemmin käytössä olleisiin valonlähteisiin.³⁰⁴

Rekonstruoidun koristemaalauksen muotoilun ja työstämisen autenttisuus on sidonnai-
nen materiaalin autenttisuuteen. Jo 1980-luvun alussa tiedostettiin ei pelkästään viimei-
sen käsittelyn vaan koko pinnan kaikkien käsittelyiden merkitys rekonstruoinnin onnis-
tumiselle. Tämä tiedostaminen muodostui kritiikin kautta. Moitittiin nuollun näköistä
pintaa, joka ei ota huomioon alkuperäisen pinnan luonnetta, maalin peittävyyttä ja ra-
kennetta.³⁰⁵ Ominaisuuksia, jotka liittyvät työstämiseen. Ilmiö kertoo myös siitä, että
tuon ajan restaurointitöiden suunnittelijoilla ja tekijöillä ei ollut vielä tuntemusta mate-
riaaleista ja työtavoista eikä restaurointiperiaatteetkaan olleet nykytasolla. Korjattaessa
vuonna 1981 Rakennustaiteen museon porrashallin alkuperäisiä kattomaalauksia,
suunnittelija piti alkuperäisiä kömpelöinä, joten rekonstruointeihin suunniteltiin alku-
peräistä parempaa jälkeä.³⁰⁶

Kokemukset restauroinneista ovat tuoneet esille, kuinka tärkeä piirre ovat rakennuspint-
tojen koristelun monivärisyys ja kiiltoasteiden vaihtelut. Restauroinnissa kaivataan
vanhojen pintakäsittelytapojen mukaista käsityötaitoa, perinteisten aineiden ja pig-
menttien soveltamista. Ajatellaan, että koristemaalaukset eivät ole varsinaisia originaali-
taideteoksia vaan arkkitehtuuria täydentäviä käsityötaidon esimerkkejä ja sellaisina

³⁰² Väri ja Pinta 3C/2007, 34-37. *Artikkelikokoelma.*

³⁰³ Winterhalter 2016, 120-127.

³⁰⁴ Keskustelua ICOMOS Suomenosasto Ry:n järjestämän seminaarin Kriisin jälkeen – rekonstruktio?
Seminaarin kierroksella Kansalliskirjastolla 2.11.2016. <http://icomos.fi/>.

³⁰⁵ I 25. a) *Lehtileikekokoelma.*

³⁰⁶ I 18. *Lehtileikekokoelma.*

uudelleen tehtävissä.³⁰⁷ Onnistuneella interiöörin restauroinnilla voidaan välittää tunne ajan kulumisesta, jossa jää tilaa historialliselle kerroksellisuudelle ja materiaalien patinalle. Säilyy rakennuksen oma erityinen atmosfääri, jonka kulunut aika on muovannut.³⁰⁸ Taitavalla rekonstruoinnilla saavutetaan arkkitehtonista integriteettiä tukeva visuaalinen integriteetti, jossa on oma asema konservoiduilla autenttisilla koristemaalauksilla sekä rekonstruoiduilla koristemaalatuilla rakennuspinoilla.³⁰⁹ Säilytetään rakennuksen aineeton henki ja tunnelma sekä viedään käsityötaidon hiljaista tietoa tuleville sukupolville.³¹⁰

Rakennuspintojen koristemaalauksen rekonstruktioiden materiaalin, muotoilun ja työstämisen autenttisuus kietoutuvat yhteen mielenkiintoisella tavalla. Edetään enemmän mielikuvitukseen perustuvista tyylihistoriallisesta restauroinnista kunkin kohteen antaman informaation perustuviin restaurointeihin, joissa eräänä päämääränä on tyyllillisen yhtenäisyyden saavuttaminen. Tiedon määrän ja materiaalin tuntemuksen kasvaessa koristemaalauksen rekonstruointimenetelmät ovat kehittyneet ja on päädytty jo paljon enemmän alkuperäistä materiaalia kunnioittaviin menetelmiin. Sijainnin autenttisuuden jälkeen painottuvat ensin muotoilun ja työstämisen autenttisuus sekä tärkeimpänä materiaalin autenttisuus rakennuspintojen koristemaalauksia restauroitaessa.

³⁰⁷ Helander 2007, 46.

³⁰⁸ Winterhalter 2016, 63-68.

³⁰⁹ Esimerkki arkkitehtonista integriteettiä tukevasta visuaalisesta integriteetistä on esitelty Kansalliskirjaston restauroinnista kertovassa kirjassa Kansalliskirjasto, huomioita ajasta, patinasta ja tilasta. Winterhalter 2016, 120-127.

³¹⁰ Perkkiö 2007, 52.

7 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimusmatkani koristemaalausten restauroinnin maailmaan auttoi ymmärtämään ajatustani siitä, mitä kirjoitin hahmotellessani tutkimusaihetta. Restaurointifilosofisessa ajattelussa on edetty tyylin säilyttämisestä, kokonaistaideteosidean kautta kohti kohteen materiaalien kantaman arvomaailman säilyttämistä. Tutkielmani kohteena oli muutos, jossa edettiin tyylihistoriallisesta rakennuspintojen restauroinnista historiallisten interiöörien konservointiin.

Kansainvälisen kulttuuriperinnön suojelu tuntuu kaukaiselta ja ylevältä tarkasteltaessa koristemaalausten restauroinnin ilmiötä. Maailmanperintökohteet ja niiden hoito sekä kehittäminen tuovat oman panoksensa rakennusperinnön arvostukseen.

Maailmanperintökohteista tuotettu aineisto on tuottanut runsaasti tutkittua ja helposti löydettävissä olevaa tietoa. Ilman *Maailmanperintösopimusta* tämä tieto ja sitä kautta kohteiden arvostus yhteisenä kulttuuriperintönämme olisi mahdollisesti jäänyt löytämättä niin kansallisesti kuin globaalistikin. Tämä ja muut sopimukset sekä julistukset ovat vaikuttaneet rakennussuojelun lainsäädännön kehittymiseen nykyiseen muotoonsa. Rakennuksen purkaminen ei tapahdu yllätyksenä. Lainsäädännöllä tähdätään monipuoliseen ja hyvään asuinympäristöön, jossa on paikkansa eri ikäisillä rakennuksilla. Näiden rakennusten hoitamisesta ja korjaamisen osaamisesta on muodostunut oma erikoisosaamisen alueensa kaikessa rakennustoiminnassa ja rakentamisen koulutuksessa. Valintakriteerien vaatimus maailmanperinnöksi nimettävän kohteen autenttisuudesta on vienyt materiaalien käyttöämme kohti alkuperäisten kaltaisia.

Rakennusten koristemaaliperinteen lähes katkettua ennen sotia, olivat restauroinnissa ja konservoinnissa tarvittavat käsityötaidot lähellä kadota 1960-luvulta alkaneen teollisen rakentamisen lisääntymisen vaikutuksesta. Taidot eivät olleet kuitenkaan täysin kadonneet vaan olivat ja ovat edelleen osa elävää traditiota. Alalla toimii edelleen monen eri ammatin taitajia täydentäen toistensa osaamista. Korjausrakentamisen suunnittelijat ja tilaajat ymmärtävät paremmin kuin ennen rakennuspintoihin erikoistuneiden konservaattoreiden ammattitaidon merkityksen vielä olemassa olevien alkuperäisten koristemaalausten säilyttäjinä. Rekonstruoinnit on sallittu visuaalisen yhtenäisyy-

den tavoittelemiseksi ja kädentaitojen sekä materiaalituntemuksen merkitys on ymmärretty näissä töissä. Iso merkitys on myös suunnittelijoiden erikoistumisella restaurointiin ja huolellisella rakennushistorian selvityksellä suunnittelun tueksi. Erityisen iloinen ja ylpeä havainnostani nykyisen työpaikkani merkityksestä käsityötaitojen eteenpäin viejänä. Osaaminen on siirtynyt sukupolvelta toiselle ja saan itse olla mukana tässä ketjussa.

Olen ymmärtänyt paremmin autenttisuuden vaatimuksen merkityksen testatessani sitä rakennuspintojen koristemaalauksiin. Käsitteiden purkaminen tällä tavalla auttoi minua oivaltamaan ja jäsentämään eri toimijoiden merkitystä restaurointikohteen korjausprosessissa. Tärkeää oli päivittää omaa ajatusmaailmaani, jonka pohja kumpuaa konservointipintojen ajalta, jolloin vasta oltiin ratifioimassa *Maailmanperintösopimusta* Suomeen. Selvästi asia oli pohdittanut minua ja osan ilmiöstä sain selvitettyäkin jo vuonna 1996 tehdystä taidehistorian proseminaarissa. Siitä oli hyötyä tätä tutkielmaa kirjoitettaessa.

Suhtautumiseni rekonstruktion käyttöön koristemaalauksen restauroinnissa on ollut varovainen. Olinhan oppinut, että kopio on väärennös. Nyt katson asiaan laveammin ja tajuan, että restauroimalla luotu visuaalinen integriteetti on rakennuksen käyttämistä tukevaa ja että sen luomiseen tarvitaan monen ammattilaisen panos. Olen nauttinut tutkielman tekemisestä ja se on ollut suorastaan terapeutista. Tavoite asiantuntijuuden kasvusta on toteutunut.

Tärkein tämän tutkielman tuoma tutkimustulos on havaintoni siitä, miten kansainvälinen kulttuuriperinnön arvostus ja rakennussuojelun lainsäädännössä ilmenevä tahtotila on siirtynyt viranomaisten toiminnan kautta kentälle. Tämä ilmenee niissä menettelytaavoissa, joissa on saatu suojeltua maamme vanhempia rakennuksia ja joiden avulla tämän rakennuskannan korjaamisen on kehittynyt nykyiselle tasolle. Rakennuspintojen koristemaalauksen restauroimisen taidon kehittyminen ja leviäminen jatkuivat 1960-luvulla isojen valtion omistamien kohteiden ja kirkkojen peruskorjauksista. Rakennushallituksen arkkitehdit ja Muinaistieteellisen toimikunnan konservaattorit tekivät yhteistyötä ja ohjasivat entistämistä tekevien maalareiden töitä. Vaikutus levisi myös yksityisten omistajien hankkeisiin. Tuolloin näillä työmailla työskenteli vielä vanhoja maalarimestareita,

joilla oli perinteisen maalaustyön taidot hallussa, vaikka suhtautuminen korjaustöiden materiaaleihin oli vielä vapaampaa kuin nykyään. Käytettiin saatavilla olevia moderneja tuotteita.

Hotelli Kämpin purkaminen ja uudelleen rakentaminen alkua materiaalia säästävälle ajattelulle. Muutosta edesauttoi uuden tekijäsukupolven tulo työmaille. Konservattorit kouluttautuivat työn ja ulkomaisten opintojen kautta aina 1980-luvulle asti. Maalareiden koulutuksessa ei unohdettu kokonaan perinteisiä käsityötaitoja. Taidot säilyivät kokeneiden opettajien ja vanhentuneiden opetusohjelmien vaikutuksesta. Kaikki tämä loi pohjaa rakennuspintojen koristemaalauksen restauroinnin kulta-ajalle 1900-luvun viime vuosikymmenille. Muu korjausrakentaminen ja sen kautta myös rakennusten restaurointi kaksinkertaistui 1980-luvulla. Kulta-aika huipentui Säätytalon värikkäiden koristemaalauksen palauttamiseen tutkimustyön perusteella alkuperäisin kaltaisina materiaalein. Säätytalon interiöörien palauttaminen oli viimeisiä yhden maalausliikkeen tekemiä ennallistuksia.

Rakennustyön organisoinnin muuttuminen ja ymmärrys monenlaisen ammattitaidon tarpeesta on luonut työmahdollisuuksia pienemmille yrityksille. Viimeisimmissä restaurointikohteissa (Kansalliskirjasto ja Presidentinlinna) on niin konservoinnin kuin koristemaalauksen osaaminen päässyt vuorovaikutukseen keskenään ja muun korjausrakentamisen kanssa. Osaaminen kumuloituu yrityksissä eikä hajaannu aina projektin päättyessä.

Vaikka koko ajan katoaa rakennuksia ja materiaalia uuden tieltä olen sitä mieltä, että restauroinnin alueella työskentelevät toimijat ovat tehneet merkittävän työn kulttuuriperinnön kantamien arvojen säilyttämisessä ja restaurointi on vakiinnuttanut asemansa korjausrakentamisen alueella. Konservattorit työskentelevät aineellisen autenttisuuden säilymistä varmistamiseksi ja koristemaalauksen taitajat visuaalisen integriteetin saavuttamiseksi. Työn on jatkettava. Toivon, että alan koulutusta arvostetaan ja nostetaan osaamisen tasoa edelleen.

8 LÄHTEET

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Helsingin Maalariammattikoulu (HMAK)

Lehtileikekokoelma (Maalarimestari Pirjo Lahdenperän keräämä. Säilytetään sähköisenä HMAK:n tietojärjestelmässä)

I 2. b) *Koulu sai potkut*. Lehti tuntematon.

I 4. Maalaamo Pauli Hietasen esite

I 5. a) *Hän on enkelin kultaaaja*. Hopeapeili. 7.12.1979.

I 5. b) *Hän on enkelin kultaaaja*. Hopeapeili. 7.12.1979.

I 10. *Museo joka korjattiin pois*. HS 31.8.1980.

I 11. *Sinebrychoffin museosta löytyi kattomaalauksia*. HS 10.5.1979

I 18. *Pöllölä on nyt Rakennustaiteen museo*. HS 29.12.1981.

I 23. a) *Helsinki kuorii esiin menneisyyttään*. HS huhtikuu 1983.

I 24. *Helsinki kuorii esiin menneisyyttään*. Ehkä HS, ei päiväystä.

I 25. a) *Seinien kätkeyty värikkyys*. Makasiini 27.7.1983.

I 25. a-c) *Seinien kätkeyty värikkyys*. Makasiini 27.7.1983.

I 27. a) *Taidetta porraskäytävissä*. Avotakka 3.4.1983.

I 41. *Leinikkejä, unikkoja ja tulppaaneita entistettiin kerrostalon rappuun*. HS 27.9.1984.

I 42. *Kahville vanhaan kartanoon*. Makasiinin 10/1984.

I 45. *Koristetaitelija etsii kätkeytyn*. Yhteisvastuu 3/1984.

I 46. a) *Forummin kortteliin maan suurin elokuvakeskus*. HS kesäkuu 1984.

I 49. HS 8.9.1985. *Koristemaalaukset palaavat portaisiin*

I 53. *2 ranskanleipää ja 5 kananmunaa*. Tikkurilan viesti. 1986.

I 56. a) *Hovioikeus on pölypesä*. Kansan ääni. Ei päiväystä.

I 56. a-b) *Hovioikeus on pölypesä*. Kansan ääni. Ei päiväystä.

I 57 a-b) *Hovrätten klar i förtid*. Vasabladet 15.9.1986.

I 60. a) *Kunnianosoitus jugendille*. Etelä-Saimaa. 21.7. 1987.

I 62. a-c) *Vanhan talon toinen nuoruus*. Suomen Kuvalehti. 25.9.1987.

I 63. *Imatran valtionhotelli restauroitiin kulttuuritekona.* HS 26.9.1987.

I 66. *Kesäkartanosta tuli ympärivuotinen.* HS 16.8.1987.

I 72. *Säätytalon seiniltä paljastui maalauksia.* HS 20.4.1988.

I 94 a-b) *Katajanokka, Kruunuhaka Koristellut porraskäytävät ovat vanhan rakennuksen sielu*

II 15. *Elisabethille uusi väri.* Maalari-lehti 2002.

Artikkelikokoelma (Maalari-lehti, myöhemmin Väri ja Pinta –lehti. Tekijän kokoama, säilytetään sähköisenä HMAK:n tietojärjestelmässä. Myös lehtiä, joista *Artikkelikokoelma* on muodostettu, säilytetään Helsingin Maalariammattikoulun arkistossa.)

Maalari-lehti 5/1964, 27-30. Remontti-restaurointi-konservointi.

Maalari-lehti 9/1965, 15-19. Laki kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta.

Maalari-lehti 12/1966, 33. Keskiajan kirkkojemme maalausten entistäminen

Maalari-lehti 7/1969, 11-14. Kämpin uusiminen - mestarinäyte.

Maalari-lehti 6/1970, 17-20, Mielenkiintoinen maalaustyö presidentin linnassa.

Maalari-lehti 9/1970, 14-15. Eduskuntatalon ehostus.

Maalari-lehti 1/1971, 9. Ulkoministeriön porras entistettiin.

Maalari-lehti 5/1971, 21-23. Fritz Hilbertin näyttely

Maalari-lehti 2/1972, 11-14. Valtionarkiston maalaustyöt.

Maalari-lehti 9/1973, 8-9. Presidentinlinnan peruskorjaukset päättyneet.

Maalari-lehti 5/1985, 6-11. Koristelun paluu.

Maalari-lehti 10/1985, 4-7. Koristelulla on kysyntää.

Maalari-lehti 7/1987, 16-21. Tutkimustyö – kärsivällisille

Maalari-lehti 1-2/1990, 21. Säätytalo on arvokas työmaa.

Maalari-lehti 5/1991, 14-16. Muutakin kuin markkoja.

Maalari-lehti 4/1993, 28-31. Karhusaaren huvila 1993

Maalari-lehti 4/1995, 11. Entistämistä vai mitä se nyt on?

Maalari-lehti 5/1995, 6-10. Salaisuudet säilössä

- Maalari-lehti 6/1996, 9. Uudesti syntynyt.
- Maalari-lehti 5/2000, 36-38. Huvilan uudet vaatteet.
- Maalari-lehti 5/2001, 31-32. Pinnan alla on monta tarinaa.
- Maalari-lehti 3/2002, 28-32. Arvokkaasti aistikasta.
- Maalarilehti 4/2002, 46-47. Elisabethille uusi väri.
- Maalari-lehti 5/2002, 8-12. Paluu 1900-luvun alkuun.
- Väri ja Pinta 1/2003, 54-56. Säilyttävä korjaaminen.
- Väri ja Pinta 2/2003, 54-55. Pro Restauro.
- Väri- ja Pinta 3C/2007, 4-5. Pintakäsittelyasiaa vuodesta 1917
- Väri ja Pinta 3C/2007, 34-37. Elämäntyönä kirkkojen komistus.
- Väri ja Pinta 3/2012, 16-18 Monipuolinen ja vaativa.
- Väri ja Pinta 6/2012, 26-27. Jyväskylän kaupungintalo: Vaativaa erikois-
maalausta.
- Väri ja Pinta 1/2015, 30-35. Kulttuurikohde haastaa.

Jyväskylän Yliopisto

Museologian oppiaine

Javanainen, Riikka 2013. Suojella vai ei? – Rakennussuojelun päätöksenteko. Pro gradu –tutkielma.

Oksa, Liisukka 2016. Puukaupunki rakennussuojelun näkökulmasta. Miten Kristiinankaupungin rakennussuojelu on toteutunut? Maisterin tutkielma.

Taidehistorian oppiaine (THO)

Saarihahti, Sini 2016. Rakennushistoriaselvityksen käytettävyys. Maisterin tutkielma.

Setälä, Ulla 2011. Väritutkimus rakennushistorian tietolähteenä. Pro gradu –tutkielma.

Tampereen teknillinen yliopisto

Arkkitehtuuri

Paasmala, Henna 2014. Autenttisuuden ja integriteetin säilyminen rakennusperinnössä – Vanhan Rauman pihatalo ja talousrakennukset. Diplomityö.

Tekijän arkisto

Muistiinpanot Jussi Airaksisen luennosta Jyväskylän yliopistossa 3.11.2015.

Muistiinpanot Jon Braennen esitelmästä 5th International Conference on Architectural Paint Research. Tukholma 13.3.2014.

Muistiinpanot Jukka Jokilehdon luennosta Jyväskylän yliopistossa 27.11.2013.

Muistiinpanot Jukka Jokilehdon esitelmästä Monumental Treasures –kongressi, Helsinki. 21.10.2015.

Muistiinpanot Laura Tuomisen luennosta Jyväskylän yliopistossa 1.12.2015.

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Auer, Tuula 2000. *Konservointityön professionalisaatio*. Akateeminen väitöskirja.

Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 773. Tampere.

Bell, D. 2009. *Naming of parts*. Teoksessa *Conserving the authentic. Essays in Honour of Jukka Jokilehto*. ICCROM Conservation Studies 10.

Ehrström, Margaretha ja Lindh, Tommi. *Suomalaisen maailmanperinnön esihistoriaa*.

ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote 1/2002. s. 32-33. ISSN 1237-4-4148.

- Feilden M. Bernard & Jokilehto, Jukka 1993. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. ICCROM
- Hakala-Zilliacus, Liisa-Maria 2007. *Politiikan palatsit ja vallan huoneet*. Teoksessa Käy sisään! Suomen Kotiseutuliitto.
- Harjuniemi, Matti 2013. *Oma toteutus vai urakkaketju?* Teoksessa Rakentajan kalenteri 2103. Rakennustietosäätiö RTS Oy.
- Heikkinen, Anja 2000. *Suomalaisen ammattikasvatuksen alkuvaiheita*. Teoksessa Suomalaisen ammattikasvatuksen historia, toim. Anneli Rajaniemi.
- Heiskanen, Riikka 1992. *Ammattina rakennuskonservaattori*. Teoksessa Kivirakennusten julkisivut. Museovirasto Rakennushistorian osasto, Raportti 3.
- Heiskanen, Riikka 2007. *Noin kymmenen vuotta restaurointialan näyttötutkintoja*. ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote 2/2007
- Helander, Vilhelm 2007. *Sisätilojen restauroinnista*. Teoksessa Käy sisään! Suomen Kotiseutuliitto.
- Hughes, Helen 2015. *Baseline proficiencies for architectural paint research: replacing the "Goldilocks standard"*. Teoksessa Standards in Architectural Paint Research. Archtype Publications.
- Härö, Mikko 1984. *Suomen muinaismuistohallinto 1884-1917*. Museovirasto.
- Härö, Mikko 1996. *Interiöörit ja suojele* Teoksessa Helsinki sisältä. SIO Sisustusarkkitehdit.
- Härö, Mikko 2010. *Uusi rakennusperintölaki laajentaa käsitystä suojelekohteista*. Teoksessa Museoviraston Rakennushistorian osaston aikauskirja 3.
- Jokilehto, Jukka 1999. *A History of Architectural Conservation*. Routledge 2012.

Junnonen, Juha-Matti; Kankainen, Jouko 2017. *Rakennuttaminen*. Rakennustieto Oy.

Kaila, Panu 1989. *Kiinteän sisustuksen vuosisadat*. Teoksessa Talo kautta aikojen, Kiinteän sisustuksen historia. Helsinki.

Kairamo, Maija 1992, 2. *Kansainväliset julistukset ICOMOS Suomen osasto ry*.

Kairamo, Maija 1993. *Neljännes vuosisata restaurointia*. Teoksessa Rakennettu aika. ICOMOS Suomen osasto.

Kairamo, Maija 2006. *Restaurointitappeja aikaraiteella*. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/25.

Kalleinen, Kristiina 2010. *Helsingin Maalariammattikoulu 1930-2010*. Maalariammattikoulun Kannatusyhdistys ry.

Klemelä, Kirsi 1999. *Ammattikunnista ammatillisiin oppilaitoksiin. Ammatillisen koulutuksen muotoutuminen Suomessa 1800-luvulta 1990-luvulle*.

KorjausRYL Rakennustöiden yleiset laatuvaatimukset. Esiselvitykset ja purkaminen 2016. Rakennustieto Oy.

Kärki, Pekka. *Suomalaisen maailmanperinnön esihistoriaa*. ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote 1/2002. s. 23-25. ISSN 1237-4-4148.

Lindh, Tommi. 2000 *Tyylirestaurointi ennen ja nyt*. Arkkitehti 2/2000

Lilius, Henrik 1993. *Rekonstruktio restaurointiongelmana*. Teoksessa Rakennettu aika. ICOMOS Suomen osasto.

- Liljeström, Seppo 1993. *Konservaattorikoulutuksen tarpeet, selvitysmiehen muistio*. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1993:11. Helsinki.
- Luostarinen, Kaarlo 1969. *Maalaustaito*. Porvoo.
- Lähdesmäki, Tuuli 2011. *Diskurssianalyysi taiteen tutkimuksen menetelmänä*. Teoksessa Taidetta tutkimaan, menetelmiä ja näkökulmia. JYY julkaisusarja 86. Jyväskylä.
- MaalausRYL 2012. *Maalaustöiden yleiset laatuvaatimukset ja käsittely-yhdistelmät*. Rakennustieto Oy.
- Manninen, Antti 2004. *Puretut talot. 100 tarinaa Helsingistä*. Helsingin Sanomat.
- Mattinen, Maire 2011. *Joutavia julistuksia vai hyödyllisiä työkaluja*. Teoksessa asiasta² Kirjoituksia restauroinnista ja rakennussuojelusta. Museovirasto ja Rakennustieto Oy. Tampere.
- Meurman, Otto I. 1964. *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojele*. Toim. Aarne Heimala. WSOY
- Moilanen, Kaisu, 2016. *Engelin helmi puhdistettiin*. Helsingin Sanomat (HS) 6.1.2016.
- Pietarila, Pentti 2004. *Rakennusten värit ja koristetyylit*. Tikkurila Paints Oy.
- Pietarila, Pentti 1989. *Teoksessa Talo kautta aikojen, kiinteän sisustuksen historia*, 30-53. Rakentajain Kustannus Oy.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne. 2014. *Kurssi kohti diskurssia*. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.
- Puro, Laura 2012. *Pinnalla. Pintaurakoitsijat ry 1912-2012*. Helsinki. Pintaurakoitsijat ry

Rantanen, Silja. 2007. Maalattu seinä, seinämaalaukset ja maalaukset. *Seinät kertovat*. Toim. Hilla Tarjanne. Gerda ja Salomo Wuorion säätiö. 20-63.

Reijonen, Henni 2011. *Verstaalla ja ateljeessa*. Teoksessa Suomen Museo 2010. 117. Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Reijonen 2013, 2. *Tietoa, taikuutta ja vähän taikuuttakin*. Konservattori-lehti no 113 /2/2013

Räsänen, Anne 2004. *Historialliset interiöörit*. Teoksessa Juhlapäivänä matkalla.: Luovaa osaamista kahden vuosikymmenen ajan. EVTEK muotoiluinstituutti.

Setälä, Ulla. 2012. *Seinäpinta kirkkaansininen kuin iiris tai tulipunainen, keltainen, vihreä. Väriharmonia ja taiteilijoiden kädenjälki funkisporrashuoneissa*. Teoksessa Porrashuoneet. Helsinkiläisten porrashuoneita 1800-luvulta ja 1940-luvulle. Helsingin Kaupunginmuseo.

Siitari-Vanne, Eija 1994. *Rakennetun ympäristön suojelusta*. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki

Suvanto, Anneli 1987. *Rakennussuojelu Suomessa*. Teoksessa Tiedotus 1/1987 Rakennussuojelu. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Rautsi, Jussi - Santaholma, Kaija (toim.). Valtion painatuskeskus. Helsinki 1987.

Takala, Antti. 2003. *Suomen väriteollisuus*. Suomen väriteollisuuden kokokuva vuoteen 2002. Väriteollisuusyhdistys ry. Helsinki

Tarjanne, Hilla 1998. *S. Wuorio, helsinkiläinen koristemaalaukset*. Memoria 11. Helsingin Kaupunginmuseo.

Tikkurilan Viesti 1/1967.

Tilastokeskus 1995. *Rakentaminen ja asuminen*. Vuosikirja 1995. Helsinki.

Valkeapää, Leena 2000. *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870-1920*. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 108.

Valtion rakennusperinnön suojelu, 1998. Toim. Maire Mattinen. Museovirasto.

Venetsian julistus, artikla 11 1992. *Kansainväliset julistukset*. ICOMOS Suomen osasto ry.

Voutilainen, Osmo 1969. *Maalaustekniikka*. Kustannusosakeyhtiö Tekniikan maailma.

Vuojala, Petri. 2014. *Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvostuksesta restauroinneissa*. Teoksessa *Rakennussuojelu ajassa*. ICOMOS Suomen osasto ry.

Wickberg, Nils Erik 1964. *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu*. Toim. Aarne Heimala. WSOY

Winterhalter, Kati 2016. *Kansalliskirjasto. Huomioita ajasta, pinnasta ja tilasta*. Kansalliskirjaston julkaisuja 82.

VÄRIKARTTA, 150 vuotta Tikkurilan tarinoita. 2012. Tikkurila Oyj., 140.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

<http://www.wikiwand.com/fi/Aalto-yliopiston_taiteiden_ja_suunnittelun_korkeakoulu#/Historiaa> (26.9.2016)

About APR (Architectural Paint Research)

<<http://www.apr2017.org/about-apr/>> (29.11.2016)

Aieluettelo.

<<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=fi>>(12.1.2014)

Ammatillisen koulutuksen reformi

<http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/ammattillisen_koulutuksen_reformi> (27.9.2016)

Ammatillisen koulutuksen tutkintorakenne

http://www.minedu.fi/export/sites/default/osaaminenjakoulutus/ammattikoulutusreformi/Tutkintojarjestelma/Liitteet/Ammatilliset_tutkinnot_1.1.2019_alkaen.pdf (22.2.2017)

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut www-sivu.

<<https://publications.theseus.fi/handle/10024/94626>> (29.11.2016)

Artenomi (AMK), restaurointi.

<https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.10903814811>
(13.4.2017)

Artikkelit.

<<http://www.mph.fi/tyonaytteet/artikkelit/>>HS artikkeli Pankkisali entistyy (29.11.2016)

Asemakaava- ja rakennusmääräysmerkinnät.

<[http://www.ym.fi/fi-FI/Maankaytto_ja_rakentaminen/Lainsaadanto_ja_ohjeet/Maankaytto_ja_rakennuslaki_2000_sarja/Opas_12_Asemakaavamerkinnat_ja_maaraykse\(4437\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Maankaytto_ja_rakentaminen/Lainsaadanto_ja_ohjeet/Maankaytto_ja_rakennuslaki_2000_sarja/Opas_12_Asemakaavamerkinnat_ja_maaraykse(4437))> (22.2.2017)

Enqvist 2012. *Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto*. Terminfo1/2011

<<http://www.terminfo.fi/sisalto/eurooppalaisen-kulttuuriperintopolitiikan-sanasto-181.html>> (11.5.2015)

Euroopan neuvosto kulttuuriympäristön vaalijana. *Rakennettu ympäristö 4/2010.*

<<http://www.rakennustieto.fi/lehdet/ry/index/lehti/5wvfHVXjQ.html>>(29.11.2016)

Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto

<http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Eurooppalaisen_kulttuuriperintopolitiikan_sanasto.pdf> (11.4.2014)

European Charter of the Architectural Heritage.

<<http://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/170-european-charter-of-the-architectural-heritage>> (29.11.2016)

Firenzen julistus

<http://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Secretariat/2015/GA_2014_results/GA2014_Symposium_FlorenceDeclaration_EN_final_20150318.pdf> (13.4.2017)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rakennusperinnön suojelemisesta sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 57 ja 166 §:n ja rikoslain 48 luvun 6 §:n muuttamisesta.

<<https://www.edilex.fi/he/20090101>> (19.8.2016)

Hanne Mannerheim. ResearchGate www-sivut

<https://www.researchgate.net/profile/Hanne_Mannerheim2> (7.10.2016)

Helsingin väriskaava.

<http://www.hel.fi/static/rakvv/varikaava/htm/lisatietoa.htm> (20.2.2017)

Historia.

<https://www.hotelkamp.com/hotel-kamp/historia> (3.3.2017)

Hoitosuunnitelmakoulu.

<<http://www.icomos.fi/sivut/maailmanperintoe/maailmanperintoetyoeryhmae/hoitosuunnitelmakoulu.php>> (13.1.2014)

Jokilehto, Jukka 2006. Considerations on authenticity and integrity in world heritage context.

<<http://www.ceci-br.org/novo/revista/docs2006/CT-2006-44.pdf>> City & Time 2 (1): 1. [online]

Jääskeläinen, Lauri ja Syrjänen, Olavi 2013.

Rakentamisen ohjaus – Maankäyttö- ja rakennuslain ja muun lainsäädännön rajapinnat. Ympäristöministeriön verkkojulkaisut.

<<http://www.ym.fi/download/noname/%7B1DBAB625-10FF-45C5-9708-91AC6A838ED1%7D/95788>> (16.8.2016)

Kansalliskirjaston peruskorjaus on vuoden työmaa.

<<http://www.rakennuslehti.fi/2014/10/kansalliskirjaston-peruskorjauksen-vuoden-tyomaa-2014/>> (30.11.2016)

Kielitoimiston sanakirja.

<http://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja> (4.1.2016)

Kiinteistöliiketoiminnan sanasto

<http://www.tsk.fi/tsk/fi/projekti_kiinteist%C3%B6_ja_rakennusalan_keskeisen_sanaston_laatimiseksi-927.html> 1.9.2016

Kiinteistö- ja rakennusalan sanasto –projektin esittelytilaisuus

<<http://www.rakli.fi/etusivu/tapahtumakalenteri/tapahtuma/kiinteisto-ja-rakennusalan-sanasto-projektin-esittelytilaisuus.html>> (11.5.2015)

Koristemaalari Tuija Salin: ”Kiireellä ei tule laatua”.

<<http://www.rakennuslehti.fi/2016/10/koristemaalari-tuija-salin-kiireella-ei-tule-laatua/>> (30.11.2016)

Koristemaalaus ja Entisöinti Pirjo Lahdenperä Oy.

<<https://tietopalvelu.ytj.fi/yritystiedot.aspx?yavain=902469&tarkiste=86860456926827CC03A3D46FA9F25BF2063C5BCD>> (28.9.2016)

Korjausrakentamisen käsitteet.

<http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kasitteita/Korjausrakentamisen_kasitteita> (19.8.2016)

Kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten energiatehokkuus – suomalaisia käytäntöjä

<http://www.coolbricks.eu/fileadmin/Redaktion/Dokumente/Events/120509_helsinki/01_Linnanmaeki_20120509_Co2ol_Bricks.pdf>(29.11.2016)

Kulttuuriperintöala kansainvälistyy.

<<http://blogi.nba.fi/2013/kulttuuriperintoala-kansainvalistyy>> (13.9.2016)

Kulttuuriperintöä koskevat kansainväliset suositukset.

<http://www.rakennustieto.fi/lehdet/ry/index/lehti/5kdYh7qjR.html> (29.11.2016)

Kulttuuriympäristö, rekisteriportaalin www-sivut.

<<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>> (19.9.2016)

Leijona-kortteli kunnostetaan uuteen kukoistukseen.

<<http://www.hel.fi/www/uutiset/fi/kiinteistovirasto/leijona-kortteli-kunnostetaan-uuteen-kukoistukseen>> (30.11.2016)

Maailmanperintökeskus.

<<http://whc.unesco.org/en/world-heritage-centre/>> (12.1.2014).

Maailmanperintö.

<http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaliset_asiat/kansainvaliset_jaerjestoet/unesco/maailmanperinto/index.html?lang=fi> (12.1.2014).

Maailmanperintöluettelo

<<http://whc.unesco.org/en/list/>> (13.9.2016)

Maailmanperintösopimus

<<http://whc.unesco.org/en/statesparties/>> (13.9.2016)

<<http://minedu.fi/maailmanperinto>> (13.4.2017)

Maailmanperintövalinnat

<<http://whc.unesco.org/en/nominations/>> (12.1.2014).

Maalarimestarin erikoisammattitutkinnon perusteet

<<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/esitys/1342484/naytto/tiedot>>
(28.9.2016)

Museoviraston toiminta- ja taloussuunnitelma 2012 – 2015.

< <http://www.nba.fi/fi/File/1057/tts-20122015.pdf> (13.4.2017)

Ohjelmallinen rakennussuojelu

<https://www.ely-keskus.fi/web/ohjelmallinen-rakennussuojelu#.V9_YQpOLRBx> (19.9.2016)

Ohjelmallinen Rakennussuojelu (OHRA-hanke)

<https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/17692581/OHRA_3_Suojelun_ohjelmointi_K+Virkki.pdf/b6ed5944-93ab-419d-b6dd-745dfa98cb9c> (19.9.2016)

Onko korjausrakentamisen kasvu poikkeuksellisen nopeaa Suomessa?

<<http://www.forecon.fi/fi/onko-korjausrakentamisen-kasvu-poikkeuksellisen-nopeaa-suomessa>> (29.12.2016)

Perinnevärikartta

<https://www.tikkurila.fi/ammattilaiset/varit/varikarttojen_tilaus/perinnevarit.15192.shtml> (20.2.2017)

Perkkiö, Mii 2007. Utilitas restauroinnissa. Akateeminen väistökirja. Acta Universitatis Ouluensis C Technica 288. Oulun yliopisto. Oulu.

<http://jultika oulu.fi/Record/isbn978-951-42-8675-9> (2.1.2017)

Pohjonen, Petri 2001.

Työssäoppiminen tarkasteltuna ammatillisen aikuiskoulutuksen ja työelämän näkökulmasta. Tampere: Sähköinen väitöskirja. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 144. ISBN 951-44-5238-0. ISSN 1456-945X.
<<https://tampub.uta.fi/handle/10024/67485>> (29.11.2016)

Presidentin linnan peruskorjaus valmistui

<http://www.tpk.fi/Public/default.aspx?contentid=316636&nodeid=44807&culture=fi-FI> (8.3.2017)

Projekti kiinteistö- ja rakennusalan keskeisen sanaston laatimiseksi.

http://www.tsk.fi/tsk/fi/projekti_kiinteist%C3%B6_ja_rakennusalan_keskeisen_sanaston_laatimiseksi-927.html (13.4.2017)

Riitta Kaivosojan puhe

http://www.icomos.fi/media/Riitta_Kaivosoja_puhe .pdf

Konservointi. Seinäjoen Ammattikorkeakoulun www-sivut

<<http://www.seamk.fi/fi/Koulutus/Koulutusalat/AMK-tutkinnot/Konservointi>> (27.9.2016)

Korkein taideteollinen koulutus 125 vuotta (1871-1996).

<<http://www.uiah.fi/studies/history2/>> (26.9.201)

SFS: n tekniset komiteat (TK) ja seurantaryhmät (SR).

https://www.sfs.fi/standardien_laadinta/sfs_n_tekniset_komiteat_ja_seurantaryhmat#SFSSR216Kulttuuriperinnvaaliminen

Sisätilojen suojele, OPM työryhmämuistio 2003:18

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut/2003/sisatilojen_suojele?lang=fi&extra_locale=fi> (13.4.2014)

Standarder för undersökning av arkitekturbundna ytskikt

<<http://www.raa.se/app/uploads/2015/10/Infoblad-WG13.pdf>>
(10.1.206)

Suomalaiset palkitut kohteet.

<<http://www.kotiseutuliitto.fi/toiminta/europa-nostra/suomalaiset-palkitut>> (19.9.2016)

Suomen maailmanperintökohteet.

<<http://www.nba.fi/fi/File/1599/maailmanperinto-suomi.pdf>>(12.1.2014).

Suomen Pankki, rahan arvo

http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/faq/pages/rahan_arvo.aspx (2.1.2017)

Suomen väriyhdistyksen Iiris-palkinto.

<<http://www.svy.fi/?s=thorvald+lindqvist&lang=fi>> (20.2.2017)

Toimintaohjeistus, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention

<<http://whc.unesco.org/en/guidelines/>> (12.1.2014)

Vanhan Kämpin koristukset kopioidaan pommisuojassa.

<http://www.hs.fi/historia/art-2000005053941.html> (5.3.2017)

Väri ja Pinta –lehti

<http://www.pintaurakoitsijat.fi/smml/pintaurakoitsijat.nsf/0/D5F76A4364BD5D36C22571E00031DAEF?OpenDocument&Cat=2&SubCat=3&Doc=3>

(29.11.2016)

Yhteinen perintömme. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:14

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/okm14.pdf>

(29.11.2016)

LIITE 1

Esimerkki Lehtileikekokoelman kansion II sivusta 15, jossa lehtileike Maalari -lehdestä 4/2002

Helsingin Maneesikadulla kunnostettiin jugendtalon porraskäytävä, jonka aikakaudelle tyypillinen oravakuvioluonnollisesti säilyttiin. Siv. 46.

MAALARILEHTI

- Pohjatytät tässä kohteessa tehtiin erityisen hyvin. Vahvistuskangasta käytettiin joissakin kohdin, sanoo Pirjo Lahdenperä.

Elisabethille uusi väri

Teksti Pertti Laakkonen
Kuvat Pirjo Lahdenperä ja Pertti Laakkonen

Bostads Ab Elisabeth on rakennettu vuosina 1903-04. Talon on suunnitellut arkkitehti Gustav Estlander.

- Porraskäytäväremontti liittyy osittain talon juhlavuoteen. Juhlatuomikunta meillä on jo nimetty, kertoo **Ossi Laamanen** taloyhtiön hallituksesta.

- Asuntoja talossa on yhteensä 37. Nyt remontoitiin B- ja C-portaat. A-porras on käyty läpi jo 1980-luvulla. Porraskäytävät olivat myös erilaisessa kunnossa, nämä kaksi porrasta on maalattu kahdesti vuoden 1903 jälkeen, 1950-luvulla ja 1970-luvun lopulla.

- Nyt toteutettu hanke on ollut vireillä jo vuosia. Pyrimme hakemaan remontista alkuperäistä asua.

- Jotkut asukkaista olivat kiinnostuneita luentoja jugendista; olimme myös jo aiemmin kysyneet Museoviraston mielipidettä talon ulkopuolesta. Nytkin kysyimme Museovirastosta **Pentti Pietarilan** mielipidettä porraskäytävien kunnostuksesta ja värikykyssä, toteaa Laamanen.

Helsingistä löytyy useita viime vuosisadan alussa rakennettuja hienoja jugendaloja. Yksi näistä on Maneesikadulla Kruununhaassa sijaitseva Bostads Ab Elisabeth.

Asunto-osakeyhtiön kolmesta pääporraskäytävästä kaksi kunnostettiin alkuvuodesta lähes alkuperäiseen asuunsa.

Jykevät ovet maalattiin myös. **Sirpa Suomela** tekemässä pohjatöitä ennen oven maalausta. Oikealla ovi maalattu.

- Asiantuntijoina olemme pyrkineet käyttämään mahdollisuuksien mukaan. Talossa pitkään asuneilta on myös kysely, millaista täällä oli aiemmin.

- Kaiken kaikkiaan olemme olleet hyvin tyytyväisiä remontin edistymiseen.

- Kuntokartoituksen teetimme vuonna 2001. Seuraavia suurempia remonteja on sähköpääkes-

attiin. Lopputulos parempi, sanoo

vanhassa talossa 50kennellä, täällä set, rakenteellisesti kohde.

- Mielestäni tällaiset vastaavanlaiset, alkuperäiseen asuun tai ainakin mahdollisimman lähelle sitä tehtävät työt ovat pääkaupunkiseudulla lisääntyneet.

- Eihän tässä tylyistymään ole päässyt, kun on erilaista työtä samassakin porraskäytävässä Lahdenperä naurahtaa.

- Esimerkiksi eri kerroksissa on erilaiset kipsirelieffit.

- Mielestäni tällaiset vastaavanlaiset, alkuperäiseen asuun tai ainakin mahdollisimman lähelle sitä tehtävät työt ovat pääkaupunkiseudulla lisääntyneet.

46 MAALARILEHTI 4/2002

4/2002 MAALARILEHTI 47

LIITE 2

Esimerkki Artikkelikokoelman kahdesta artikkelista

Maalari -lehti 9/1973 Presidentinlinnan peruskorjaukset päättyneet.

Presidentinlinnan peruskorjaukset päättyneet

Elkunn lopussa saatiin neljä vuotta sitten aloitettujen ja kolmessa vaiheessa toteutettujen peruskorjauksien rakennuksen sisäpuolelta oltua päättyneen. Laaja uudistustyö tuli maksamaan yli 2 milj. markkaa.

Varain merkittävistä muodostuivat linnassa suoritettavat maalaustyöt, joista tosin rakennuksen ulkomaalaa suurittain vasta ensi kesänä.

Linnan peruskorjaukset on tehnyt Rakennushallituksen toimesta yli-insinööri Aarre Kijas valvonnassa. Korjauksien suunnittelusta on vastannut arkkitehti Sirkka Tammusa. Rakennus-, putki- ja sähkötyöt on hoitanut Ludenmaan piirirakennuslaitos. Maalaustyöiden valvojana toimi maalimestari Työji Piivi Ra-

kenmuhallituksesta. Nyt päätyttyä saatujen kolmannen peruskorjauksen erittäin vaativista maalaustyöistä mainittakoon mm. peili-, ruoka- ja valiosalien maalaustyöt. Niitäkin sanottiin Mariankadun puoleisen sisäkäytävällä ja valiosalien edessä oleva ns. pyöreä silti sen johtavine portaineen.

Ruokasalin katon restaurointi kuului peruskorjauksen tärkeimpiin maalauskohdiksi, aamoin sisäkäytävällä peilihallitusta. Senäts ammattilaitos ovat vaatineet myös kultaus- ja marmorointityöt.

Kolmannen peruskorjauksen maalaustyöt suorittivat Vilén & Syrjänen Oy sekä S. Wuorion Maalamaa Oy-Helsingistä.

Yhtenäistä lauvastallinmaalista.

Kuusiokymmentä goottilaisista silistä (1.), suuresta ruokasalista kookkaimista kokonaisuutena (2.) ja peili-salissa (3.).

Väri ja Pinta -lehti 6/2012 Jyväskylän kaupungintalo: Vaativaa erikoismaalausta.

Jyväskylän kaupungintalo:
Vaativaa erikoismaalausta

Jyväskylän historiallisesti arvokkaan kaupungintalon peruskorjaus ja osittainen entisöinti sisältää runsaasti vaativia erikoismaalaustyöitä.

Teksti Pertti Laakkonen
Kuvat Esko Nurminen
Maalaa Oyn arkkitehti Juhani Väitäläinen ja Jyväskylän Yliopiston museo/Riikka Mäkipelto

Kaupungintalon väjän kolmen vuoden peruskorjauksena on sisällyntä muun muassa perustusten vahvistaminen, vesikaton uusiminen sekä pilkkovien rappaiden kunnostaminen ja maalaus. Ekkunat ja ulko-ovet on myös kunnostettu. Suurimmat työt on tehty sisäpuolella, jossa osa töistä on uusia, kaikki kevyet väliseinät purettiin, kaikki ilmastointi- ja sähköjärjestelmät uusittiin sekä akustikkua parannettiin. Sisäkäytävien, pääportaiden sekä kokous- ja juhlasalien seinä- ja katto-maalaukset on entisöity.

Oman urakkamme kuuluivat konservointi ja koristemalaukset sekä entisöintien tilojen maalaustyöt, kertoo työjohtaja Juhani Väitäläinen Esko Nurminen Maalamaa Oy:stä.

– Lisäksi olemme täydentäneet Ilmi Oyn tekemiä väri- ja maalauksia.

– Työt ovat olleet vaativia. Uusia kipsilistoja olemme valmistaneet noin 300 jatkosuuruisia. Suurimpina kipsilistojen leikkaukset ovat lähesli yhtä metriä.

– Kinnasta olemme saaneet hiouta huolehtimalla, mutta koska osamasta on meillä omassa tiloissa, päättämme tehdä ne itse vanhojen mallien mukaan.

Tilojen entisöinnissä ja korjaamisessa ei siten ollut normaalia poikkeavaa, vaikka ne vaativia olivatkin.

– Puhdistettava pinnoitetta oli satoja reikittä. Kattokiskoista olemme otaneet maali- ja sähkökannosten alla ensi- ja konservoinneet. Kosteustaluttana katsoi oli uusia.

– Ravintolasalin konservoidut kattomaalaukset.

Valeat sävyt hallitvasti
Juhani Väitäläinen kertoo erikoismaalaustyöiden keskeiseen osaan juhlasalissa ja portaisiin, jotka ovat rakennuksen näyttävimmin osat maalauksen osalta.

– Yhteiset oven sisäosat on nyt valkomaalattu ja kirkkaat värisävyt kuin aiemmin. Eimerikkä näyttävin värisävyt on ollut konservoidussa. Suurimmissa osissa omia sävyjä käyttämme San-Hytössä –säilyttämällä, jolla ovat luotettomia ja soveltuvia tilaisiin kohteisiin hyvin.

– Normaalit pohjatyytiä tehtyjä telttoja on pesu ja silotus. Väriä otettiin ei jouti tehty.

– Kätkäntä värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

– Työ on ollut vaativaa suunnitelmaa. Uusia kipsilistoja olemme valmistaneet noin 300 jatkosuuruisia.

– Yhteistyö on käynnissä ruokasalin katto-maalauksessa, jossa on kipsilistojen leikkaukset ovat lähesli yhdessä metrin.

– Rakennustieteessä valmistettuja kipsilistoja. Leikkaukset ovat lähesli yhdessä metrin.

– Suojeltu rakennus

Jyväskylän kaupungintalo valmistui 1899. Uutensaarsityylinen rakennus on läännekköheitti **Karl Viktor Reinholdin** suunnittelema. Rakennuksen sisätilat sisältävät muun muassa ruokasalin, ruokamökkin, kirjasto ja lukusali, Suomen parkki ja huokoskappam. Tiloja oli myös yhdistyksiä ja seuroille, lisäksi rakennuksessa oli kaupunkilaisen juhlasali ja ravintola.

Julkisivun terinin merkittävää muutoksia 1930-luvulla, kun koriste-aiheita poistettiin. Kolmas kerran rakennettiin 1940- ja 1950-luvulla. Sisätiloille muokkaa on tehty runsaasti käytilien muuttamia vuosien mittaan.

Sisätilojen peruskorjaus tehtiin 1978-80. Tuolloin mm. osat peitettiin maalattuja koriste-aiheista palautettiin.

Kulttuurihistoriallisesti arvokas kaupungintalo on suojeltu rakennus. Rakennuksessa ei saa tehdä sellaisia muutoksia, jotka turmevat julkisivun ja sisätilojen kulttuurihistoriallista tai rakennustieteellistä arvoa tai hyötyä. Keski-Suomen museo on laatinut rakennuksesta rakennushistoriallisen kuvan, jota nyt tehdäkseen korjaustyössä ja entisöinnissä on käyty työtä-aineena.

Peruskorjauksen jälkeen kaupungintalon tilat yhtyvät noin 30 henkilöille. Ennenmuutoksissa katosivat mm. kaupungin pöytä, kaupunkihallitus ja -kanslia sekä työhuoneita. Toinen kerran on jälle- ja kappakamari. Valuuko koonnuttu juhlasali, lisäksi on muuta edustustilaa. Polkijärjestelmä on kokonuuksi, kulkukalusta, keittiö sekä sisätilat ja seuroille. Kolmannessa kerroksessa on lähinnä linnaväliön konehuoneita, mutta myös juhlasali-työhuone.

Kaupungintalon peruskorjaus ja osittainen entisöinti palauttaa yhden Jyväskylän historiallisesti merkittävimmän rakennuksen arvoisena kurtun. Alkuperäinen lustranssiväli oli nautant 10,5 miljoonaa euroa. Toteutuneet rakennuskustannukset tulivat olemaan noin 13,7 miljoonaa euroa.

Peruskorjaus valmistuu loppuun vuoden loppuun mennessä. Päättyneenä on toiminnu VPR Rakennuspalvelut Oy ja pääsuunnittelijana **Taru Ives** ARK-Kantoren Oy:stä. Rakennuttajana on kaupungin omistama Jyväskylän Taapaluus.

Lähde: Jyväskylän kaupunki

1 Iina Lijehädi viimeistelemässä ootrakista.

2 Katon koristemaalaukset. Väivet tehdään vapaasti käädellä.

3 Kipsilistoien kunnostustyössä Marjo Kaipio.

4 Ravintolasalin konservoidut kattomaalaukset.

5 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

6 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

7 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

8 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

9 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

10 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

11 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

12 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

13 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

14 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

15 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

16 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

17 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

18 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

19 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

20 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

21 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

22 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

23 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

24 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

25 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

26 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

27 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

28 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

29 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

30 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

31 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

32 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

33 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

34 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

35 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

36 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

37 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

38 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

39 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

40 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

41 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

42 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

43 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

44 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

45 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

46 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

47 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

48 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

49 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

50 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

51 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

52 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

53 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

54 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

55 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

56 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

57 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

58 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

59 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

60 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

61 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

62 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

63 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

64 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

65 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

66 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

67 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

68 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

69 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

70 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

71 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

72 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

73 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

74 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

75 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

76 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

77 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

78 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

79 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

80 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

81 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

82 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

83 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

84 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

85 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

86 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

87 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

88 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

89 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

90 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

91 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

92 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

93 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

94 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

95 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

96 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

97 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

98 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

99 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

100 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

101 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

102 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

103 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

104 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

105 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

106 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

107 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

108 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

109 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

110 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

111 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

112 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

113 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

114 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

115 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

116 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

117 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

118 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

119 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

120 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

121 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

122 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

123 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

124 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

125 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

126 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

127 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

128 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

129 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

130 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

131 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

132 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

133 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

134 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

135 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

136 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

137 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

138 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

139 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

140 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

141 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

142 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

143 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

144 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

145 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

146 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

147 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

148 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

149 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

150 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

151 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

152 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

153 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

154 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

155 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

156 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

157 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

158 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

159 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

160 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

161 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

162 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

163 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

164 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

165 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

166 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

167 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

168 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

169 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

170 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

171 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

172 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

173 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

174 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

175 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

176 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

177 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

178 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

179 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

180 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

181 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

182 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

183 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

184 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

185 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

186 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

187 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

188 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

189 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

190 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

191 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

192 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

193 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

194 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

195 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

196 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

197 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

198 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

199 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.

200 Ostrakissa värisävyt on väliin kynnössä, laakelede Väitäläinen.